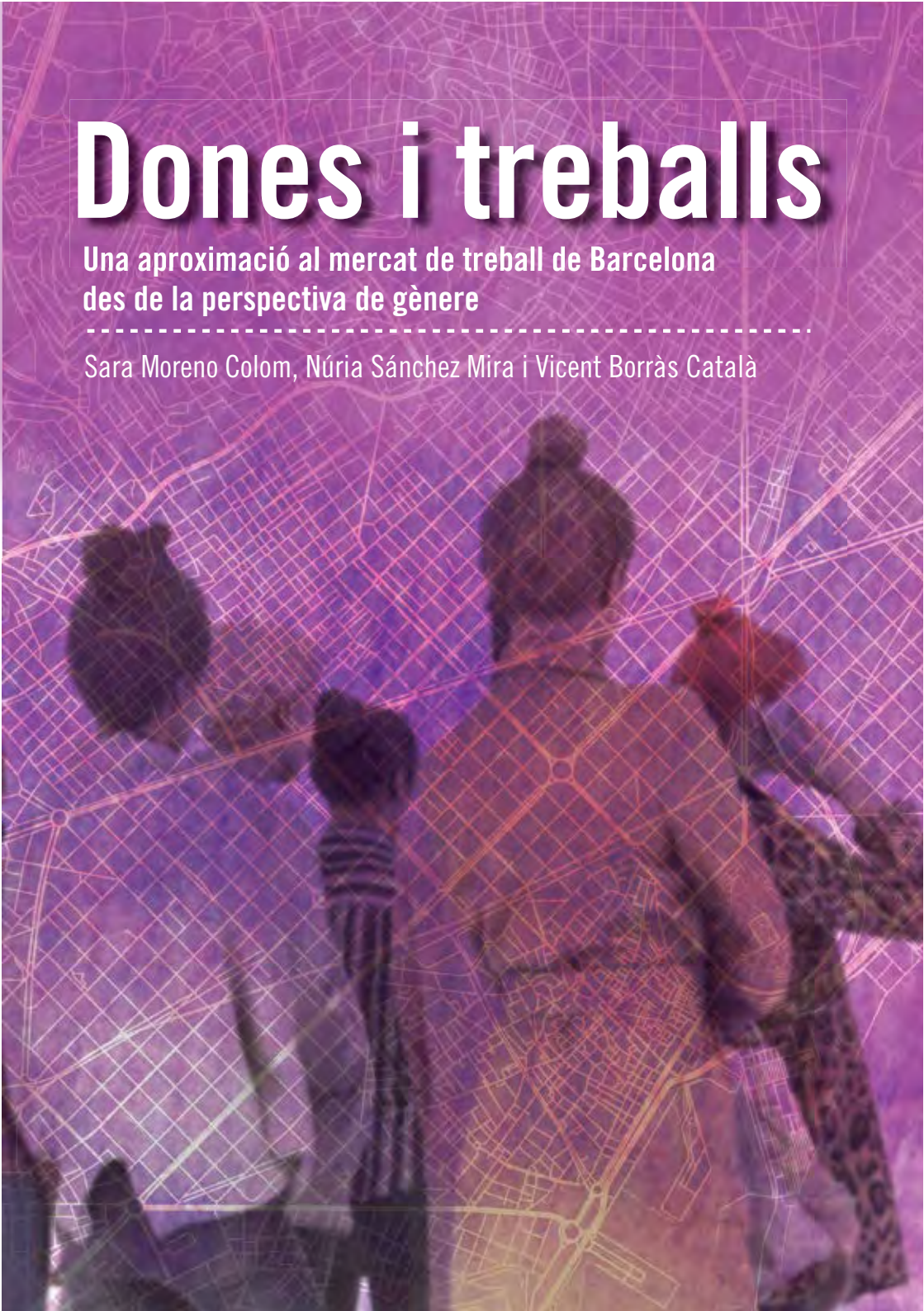

Dones i treballs

Una aproximació al mercat de treball de Barcelona
des de la perspectiva de gènere

Sara Moreno Colom, Núria Sánchez Mira i Vicent Borràs Català

Introducció	5
Marc teòric	7
Dues premisses teòriques sobre el gènere i el treball	
El mercat de treball i la vida quotidiana	
Les desigualtats no desapareixen, es transformen	
Precarietat i feminització de la pobresa	
La situació de les dones i el (mercat de) treball a Barcelona en dades	12
L'especificitat de l'estructura poblacional i el mercat de treball de Barcelona des de la perspectiva de gènere	
Població (laboralment) activa i inactiva	
Població ocupada	
Condicions laborals	
Població aturada	
Condicions de vida	
Conclusions	97
Com a principals conclusions...	
Reflexions finals sobre la situació laboral de les barcelonines: història, polarització i invisibilitat	
Anàlisi crítica de les dades. Propostes de millora	104
Limitacions dels indicadors existents i indicadors d'interès per a futurs estudis	
Potencialitats de possibles aproximacions de caràcter qualitatiu	
Recomanacions per a la intervenció	111
Millorar les condicions de vida	
Revertir la inactivitat i l'atur	
Millorar les condicions laborals	
Redistribuir les feines per garantir la coresponsabilitat	
Bibliografia	115
Annex	118

Sara Moreno Colom, Núria Sánchez Mira i Vicent Borràs Català

Dones i treballs

**Una aproximació al mercat de treball de Barcelona
des de la perspectiva de gènere**

L'anàlisi, valoracions i propostes han estat elaborades i
són responsabilitat de les autores de l'estudi

Correcció: Jordi Curell
Disseny i maquetació: Kco Bartolomé

Introducció

L'informe que es presenta amb el títol Dones i treballs ofereix una aproximació al mercat laboral de Barcelona des de la perspectiva de gènere i dins del marc que dissenya l'Estratègia contra la Feminització de la Pobresa i la Precarietat 2016-2024 de l'Ajuntament de Barcelona. Parlar de dones i treball des de la perspectiva de gènere implica entendre que cal analitzar la situació de les dones amb relació als homes i, alhora, del treball remunerat amb relació al treball domèstic i de cura. És a dir, superar els límits epistemològics de les anàlisis basades en les estadístiques sobre ocupació desagregades per sexe. En la mesura que la persistència de les desigualtats de gènere s'explica per la persistència de la divisió sexual del treball és necessari substituir les paraules sexe i ocupació pels conceptes gènere i treball.

Els límits i les mancances de les estadístiques disponibles per a la ciutat de Barcelona no han permès desenvolupar l'estudi de les dones i el treball en tota la seva amplitud, raó per la qual s'ha centrat l'atenció en les relacions de gènere que es donen dins del mercat laboral sense poder abordar la realitat del treball domèstic i de cura. Així doncs, aquest informe presenta una aproximació parcial perquè per explicar què passa dins l'àmbit laboral cal conèixer què passa dins l'àmbit domèstic. Malgrat tot, s'introdueixen un conjunt de dades que mostren l'evolució dels canvis socials relacionats amb l'ocupació. Concretament, la perspectiva d'anàlisi que s'adopta és triple: relacional, en comparar la situació de les dones amb la dels seus homòlegs masculins; territorial, en posar en relació la situació d'ambdós col·lectius a Barcelona amb la d'altres àmbits territorials, i temporal, en analitzar l'evolució de les dades al llarg del temps tot comparant els períodes d'expansió i de crisi. En última instància, aquesta triple mirada busca obtenir elements empírics útils per al disseny i la planificació de polítiques orientades a afavorir la igualtat d'oportunitats i, especialment, a lluitar contra la feminització de la pobresa. L'accés i la permanència al mercat laboral constitueixen factors clau per detectar les causes de la persistència de les desigualtats de gènere i el creixement de la pobresa entre les dones i, més encara, en una ciutat que destaca per tenir una presència laboral de les dones superior a la d'altres territoris. Les causes d'aquesta feminització del mercat laboral de Barcelona estan relacionades amb les característiques socials del seu model productiu, on destaca el pes dels sectors feminitzats. La importància d'aquests sectors econòmics contribueix a explicar una major tradició de la participació laboral femenina, que configura i normalitza cultures més enllà de la definició tradicional dels rols de gènere.

L'informe s'estructura en cinc apartats dissenyats segons els seus objectius. En primer lloc, s'esbossa el marc teòric a partir del qual es desenvolupa l'estudi de les relacions

de gènere construïdes entorn de la feina. En segon lloc, es presenta l'anàlisi sobre la situació de les dones i el mercat de treball a Barcelona segons sis dimensions: trets de caràcter sociodemogràfic i socioeconòmic de la ciutat; patrons d'activitat i inactivitat laboral; característiques de la població ocupada; condicions laborals en termes de segregació, jornada i tipus de contracte; característiques de la població aturada, i condicions de vida a partir dels salaris i les pensions. En tercer lloc, se sintetitzen en forma de conclusió els principals resultats de les dades presentades i s'apunten algunes reflexions sobre el caràcter històric, polaritzat i invisible de la situació laboral de les barcelonines. En quart lloc, es fa una anàlisi crítica de les estadístiques disponibles per tal de formular una proposta orientada a millorar les limitacions dels indicadors existents i els indicadors d'interès per a futures anàlisis. En el darrer apartat de l'estudi s'exposen algunes recomanacions per a la intervenció en termes de disseny i planificació de les actuacions municipals.

Finalment, cal agrair la col·laboració puntual d'Alejandro Godino, investigador del Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball de la UAB, i de Sergio Porcel, investigador de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. La seva ajuda ha permès extreure el màxim rendiment estadístic a les dades disponibles. En aquest sentit, abans d'iniciar la lectura, és obligat recordar que aquest informe s'ha elaborat amb les dades existents que no sempre coincideixen amb les més pertinents.

Marc teòric

Dues premisses teòriques sobre gènere i treball

L'anàlisi del mercat de treball des de la perspectiva de gènere implica partir de dues premisses teòriques que requereixen conceptualment l'ús de les paraules desigualtat, gènere i ocupació per comptes de les paraules diferència, sexe i treball (Torns, 1995).

La primera premissa teòrica considera el gènere com una construcció social que, aliena a les diferències biològiques, diferencia les responsabilitats i activitats masculines de les femenines. Des d'aquesta aproximació s'entén que les relacions socials que tenen lloc dins del mercat laboral no són neutres al gènere, és a dir, que les diferències entre les trajectòries laborals d'homes i dones no són fruit d'un innatisme biològic sinó resultat d'una construcció sociocultural que associa rols, responsabilitats i estereotips en funció del sexe i converteix la diferència en desigualtat. En aquest sentit, les teories del capital humà (Becker, 1987) i el paradigma de la meritocràcia (Collins, 1989) resulten insuficients per explicar les dinàmiques del mercat de treball. L'evidència empírica dels darrers anys mostra que l'augment del nivell educatiu de les dones no s'ha traduït en una millora de la seva situació en el mercat laboral.

La segona premissa teòrica reivindica el concepte treball més enllà de l'ocupació. L'origen d'aquesta apreciació s'ubica a la fi dels anys vuitanta del segle XX, quan té lloc el que es coneix acadèmicament com la ruptura conceptual entorn del treball (Benería, 1981; Borderías-Carrasco-Alemaný, 1994). Es tracta d'un salt epistemològic que permet aprofundir en el coneixement de la realitat quotidiana de les dones en la mesura que implica qüestionar un concepte de treball que fins aleshores només era considerat com a sinònim d'activitat laboral. A partir de llavors es comença a parlar del treball domèstic amb referència a les tasques que quotidianament fan les dones malgrat no tinguí el reconeixement social i econòmic que ostenta el treball remunerat. Aquest canvi conceptual ha impulsat, al llarg dels darrers trenta anys, una transformació epistemològica dels estudis sobre el que s'ha anomenat el treball de les dones. Aquestes investigacions han deixat de limitar el seu camp d'anàlisi a la incorporació de la variable sexe a l'estudi de l'activitat laboral i han definit nous enfocaments i categories que han permès analitzar la influència del gènere sobre el treball (Durán, 1991; Torns, 2001; Borderías-Carrasco-Alemaný, 1994). Com a resultat, s'han definit conceptes com doble presència o càrrega total de treball que permeten abordar amb més precisió la realitat quotidiana de la població.

En termes de definició conceptual, el treball remunerat és el propi del mercat laboral caracteritzat per tenir una contrapartida econòmica, subjecte al sistema de producció i a l'organització de la força de treball, mentre que el treball no remunerat fa referència

a les activitats destinades a atendre el manteniment de la infraestructura de la llar i la cura de la família. Això significa que inclou, a més de les tasques més evidents (compra, neteja, preparació d'aliments, cura i atenció de criatures i persones dependents), d'altres que no ho són tant com les d'organització i gestió. Malgrat tractar-se d'un treball imprescindible per a la reproducció de les persones, no es reconeix ni socialment ni econòmicament: no té salari i sovint ni les mateixes persones que el porten a terme li atorguen importància (Moreno, 2016).

El mercat de treball i la vida quotidiana

La incorporació d'aquestes dues premisses teòriques a l'estudi del mercat de treball s'articula a través del que es coneix com la perspectiva producció/reproducció que permet analitzar la divisió sexual del treball des d'una òptica que relaciona el mercat laboral i la vida quotidiana. Com apunten Benería (1981) i Torns (2001), es tracta d'una perspectiva relacional que no se centra explícitament en la naturalesa del treball domèstic i el seu paper dins del sistema capitalista, sinó que s'interessa per la diferent posició que ocupen homes i dones dins de l'esfera productiva i reproductiva. Bàsicament perquè es considera necessari analitzar la relació entre ambdós col·lectius per entendre la posició que ocupen en cadascuna de les esferes. Així doncs, les desigualtats no s'expliquen únicament per l'oferta o la demanda de mà d'obra, ni per factors exògens o endògens al mercat de treball. El trencament d'aquesta dicotomia explicativa subratlla la necessitat de tenir present la producció i la reproducció per analitzar el treball d'homes i dones. De manera que les responsabilitats domèstiques i familiars esdevenen una variable clau a l'hora d'entendre la presència desigual de les dones dins del mercat de treball (Borderías-Carrasco-Aleman, 1994). Aquest enfocament permet superar l'anomenada "ceguesa de gènere" atribuïda a les recerques clàssiques sobre el mercat laboral elaborades des de les teories de la segmentació, perquè convida a anar més enllà de la simple consideració de la variable sexe a l'hora de descriure els canvis i les tendències del mercat laboral. Des d'aquesta aproximació es posa en relleu que els sistemes d'organització del treball no són independents del gènere de les persones treballadores, ni la situació laboral és independent de les responsabilitats domèstiques. És a dir, no n'hi ha prou amb comptabilitzar el nombre de dones que hi ha dins del mercat de treball, sinó que cal analitzar quines posicions ocupen i en quines condicions treballen en comparació amb els homes. D'aquesta manera s'evidencien les "noves fronteres de la desigualtat" (citant la monografia de Maruani-Rogerat-Torns, 2000) que emergeixen amb els canvis sociodemogràfics que s'han produït al llarg dels darrers trenta anys en matèria de dones i treball.

Les desigualtats no desapareixen, es transformen

Efectivament, diversos estudis expliquen els canvis que ha experimentat el mercat de treball durant les darreres dècades, entre els quals destaca l'augment de la presència laboral femenina. Torns et al. (2007) relacionen aquest fet amb l'accés de les dones a nivells de formació cada vegada més elevats, la demanda creixent de mà d'obra en activitats derivades del desenvolupament de l'Estat del benestar i els canvis lligats a la sexualitat i la millora de la qualitat de vida. Però aquest procés de canvi té una cara menys amable atès que l'accés i la permanència de les dones al mercat de treball no es produeixen en igualtat de condicions que els dels homes. Per aquesta raó, les dades mostren que les desigualtats socials no desapareixen sinó que es transformen. Torns (2001) afirma que l'activitat laboral femenina presenta unes característiques comunes als països de la UE que es poden resumir en tres paraules: absència, subordinació i segregació, característiques que inclouen una dimensió quantitativa i una de qualitativa.

Des d'un punt de vista quantitatiu, hi ha menys dones que homes en el mercat laboral. Les desigualtats de gènere es tradueixen en menys presència, més atur, més temporalitat i més temps parcial per a les dones. És en aquest sentit que s'afirma que les noves formes de desigualtat suposen absències parcials femenines que es manifesten en forma de temporalitat i temps parcial. És a dir, malgrat que ha augmentant el nombre de dones que treballen, també ho ha fet el nombre de dones que volen treballar però que no troben feina, o bé que no treballen totes les hores que voldrien.

Des d'un punt de vista qualitatiu, les condicions laborals de les dones són pitjors que les dels seus homòlegs masculins. En aquest sentit, les desigualtats s'expressen en forma de segregacions ocupacionals i discriminacions indirectes. En primer lloc, es reforcen les segregacions allà on, d'una banda, la segregació horitzontal constitueix el problema de la majoria de dones presents en el mercat de treball. Aquest fenomen, també conegut com "terra enganxifós" (Berheide, 2013), es caracteritza per concentrar les dones en els sectors d'activitats més precaris que tenen els salaris més baixos, les ocupacions menys prestigiades, amb més temporalitat, més temps parcial i un índex de rotació elevat. D'altra banda, la segregació vertical representa el problema de les dones més qualificades dins del mercat de treball. L'anomenat fenomen "sostre de vidre" es caracteritza per l'escassa presència femenina a les cúpules directives atesa la dificultat que les dones troben per promocionar laboralment malgrat acumular l'experiència laboral, la formació i les competències requerides. En segon lloc, persisteixen les discriminacions indirectes entre les quals destaca la discriminació salarial, lligada al salari o al reconeixement professional, i altres formes més subtils i ocultes com l'assetjament sexual (Torns et al., 2007) que acostuma a afectar les treballadores en posició més dèbil i esdevé un indicador de la dominació masculina.

Precarietat i feminització de la pobresa

El conjunt d'aquestes premisses teòriques qüestiona les aproximacions que interpreten la situació de les dones al mercat de treball sota la lògica del capital humà, l'estratègia individual i la meritocràcia sense considerar el pes de factors socioeconòmics i socioculturals. Els treballs i els temps que configuren la quotidianitat de les persones depenen de les seves condicions materials d'existència i de les seves preferències, sempre que es tingui en compte que aquestes no són neutres a la classe social, el gènere, l'origen o l'edat. La qual cosa implica considerar que la categoria dona no és universal i, per tant, que la situació laboral individual depèn d'un conjunt de factors socioculturals que expliquen, per exemple, perquè el problema de la segregació horitzontal està directament relacionat amb la feminització de la pobresa a diferència del problema de la segregació vertical. Per aquesta raó l'anàlisi de les dones i el treball no pot eludir la qüestió de les desigualtats, la precarietat i la pobresa.

L'accés i la permanència al mercat laboral són un factor fonamental per analitzar les causes que expliquen la feminització de la pobresa com un fenomen creixent en el context actual. D'una banda, l'accés a una ocupació representa una de les principals vies d'accés als ingressos i els drets de ciutadania, de manera que les dificultats d'accés condueixen a situacions de vulnerabilitat econòmica i social en termes de pobresa i risc d'exclusió social. D'altra banda, les condicions de permanència en el mercat laboral condicionen les condicions materials de vida fora d'aquest, de manera que la precarietat laboral —entesa en termes de salaris baixos, contractes temporals i inestabilitat laboral— també pot conduir a situacions de vulnerabilitat econòmica i social. Les relacions febles que moltes dones mantenen amb l'ocupació les converteixen en treballadores pobres. Una realitat allunyada de la situació que viuen altres dones que també pateixen desigualtats i discriminacions laborals però es mantenen per sobre dels llindars mínims de benestar. La diferència entre la pobresa i la desigualtat explica la polarització del col·lectiu de dones en el mercat laboral i recorda la importància d'incloure en l'anàlisi altres eixos relacionats amb l'edat, la formació, l'origen, la salut o l'orientació sexual.

La situació de les dones i el treball a Barcelona en dades

Aquest apartat analitza la situació laboral de les dones a la ciutat de Barcelona a partir de la perspectiva teòrica explicada a la secció anterior. Les dades analitzades es presenten en sis apartats. Un primer apartat de contextualització es dedica a posar de relleu aquells trets de caràcter sociodemogràfic i socioeconòmic que donen compte de l'especificitat de la situació de les dones barcelonines amb relació al mercat de treball, en comparació amb les de la resta del territori català. Els cinc apartats següents aborden diverses dimensions clau de la situació laboral de les dones a Barcelona:

- 1) Patrons d'activitat i inactivitat laboral.
- 2) Característiques de la població ocupada.
- 3) Condicions laborals considerant la segregació, la jornada i el tipus de contracte.
- 4) Característiques de la població aturada, incloent-hi la desigual distribució territorial dins la ciutat.
- 5) Condicions de vida, on s'aborda específicament la qüestió dels salaris i les pensions.

En tots els epígrafs, la perspectiva d'anàlisi que s'adopta és triple: relacional, territorial i temporal. És a dir, es compara la situació de les dones amb la dels seus homòlegs masculins. Així mateix, es posa en relació la situació d'ambdós col·lectius a la ciutat de Barcelona amb la d'altres àmbits territorials. Alhora, s'analitzen aquestes dades al llarg del temps, la qual cosa permet contrastar els períodes d'expansió i de crisi així com detectar tendències a llarg termini.

Des del punt de vista metodològic, cal fer un apunt amb relació a les fonts estadístiques utilitzades. Les dades analitzades procedeixen de diverses fonts, que no sempre inclouen la mateixa població de referència. Una part important de les dades procedeixen de l'Enquesta de població activa (INE), que fa referència a la població que resideix a Barcelona. Una segona font és el Padró municipal d'habitants que, lògicament, també inclou la població resident. En canvi, les dades que procedeixen de la Mostra contínua de vides laborals (Seguretat Social) permeten distingir entre la població que resideix a Barcelona i la que hi treballa, aspecte que és matèria d'anàlisi en si mateix. Les dades de salaris també procedeixen d'aquesta font i fan referència a la població resident, igual que les dades de pensions, que procedeixen de l'Anuari estadístic del Ministeri d'Ocupació. Les dades d'afiliació a la Seguretat Social, que tenen com a font les estadístiques de la Seguretat Social, del Ministeri d'Ocupació i de l'Institut Nacional de la Seguretat Social, fan referència als centres de cotització, mentre que les que procedeixen de l'Idescat es publiquen segons la residència padronal de l'afiliat. Finalment, les dades de contractació i atur registrats procedeixen de l'Observatori del Treball i Model Productiu de la Generalitat i fan referència, en el primer dels casos, al lloc de treball i, en el segon, al lloc de residència.

L'especificitat de l'estructura poblacional i el mercat de treball de Barcelona des de la perspectiva de gènere

En aquest primer apartat es posen en relleu cinc patrons de tipus sociodemogràfic i socioeconòmic que constitueixen trets característics de la ciutat de Barcelona i que resulten clau a l'hora d'entendre la realitat de les dones en el mercat de treball de la ciutat i analitzar el treball des de la perspectiva de gènere:

- 1) Polarització de l'estructura poblacional per edats, juntament amb feminització de la vellesa.
- 2) Diversificació de la tipologia de les llars i, específicament, escàs pes relatiu de les llars amb presència de criatures.
- 3) Feminització de la població no resident que treballa a la ciutat.
- 4) Especificitat social del model productiu.
- 5) Elevat nivell educatiu de la població.
- 6) Diversitat d'orígens de la població estrangera.

Polarització de l'estructura d'edats i feminització de la vellesa

Si observem les dades de l'estructura poblacional de Barcelona des d'una perspectiva de gènere i de curs de vida, en podem destacar dos trets característics. El primer és l'existència d'una certa polarització de la població: d'una banda, persones joves o adults joves i, de l'altra, gent gran, la majoria de la qual viu sola i són dones. La segona constatació és l'escassa presència de parelles amb fills/filles. Tal com evidencien altres estudis, la ciutat de Barcelona es caracteritza per una diversificació de la tipologia de les llars, si bé la pèrdua de pes de la família nuclear no implica un declivi de les relacions de gènere dins d'aquestes (Moreno, 2008). Tot seguit es fa una anàlisi més detallada d'aquest grans trets que expliquen, al seu torn, la diversificació del tipus de llars de la ciutat en comparació amb les de la resta de Catalunya, a la qual farem referència a l'epígraf següent.

A la taula 1 es recullen les dades de la població que resideix a la ciutat de Barcelona per franges d'edat i sexe, així com el percentatge de dones en cada franja d'edat. Un 52,7% de la població que resideix a la ciutat de Barcelona són dones, tot i que presenten una distribució molt heterogènia entre franges d'edat. Els col·lectius més feminitzats de la ciutat són els de més edat. La feminització de la població augmenta progressivament des de la franja 45-49, però és especialment evident a partir de 70-74 anys. Així, si en aquesta franja d'edat un 56,5% de la població són dones, aquest percentatge és del 62,1% a la franja 80-84 i augmenta fins al 73,3% a la franja 90-94. En canvi, el percentatge de dones en els grups d'edats més joves és inferior al masculí, seguint la tendència global de més

naixements de nens que de nenes, si bé, a mesura que avança l'edat, els homes tenen més conductes de risc amb efectes per a la salut i la proporció s'inverteix lleugerament.

Taula 1. Població de la ciutat de Barcelona, per franges d'edat i sexe, i percentatge de dones en cada franja d'edat. 2016

Edat	Homes	Dones	Total	% dones
De 0-4	35.267	33.396	68.663	48,64
De 5-09	35.464	33.386	68.850	48,49
De 10-14	33.510	32.040	65.550	48,88
De 15-19	33.480	31.154	64.634	48,20
De 20-24	38.654	38.866	77.520	50,14
De 25-29	50.340	53.203	103.543	51,38
De 30-34	61.589	62.318	123.907	50,29
De 35-39	69.577	67.588	137.165	49,27
De 40-44	66.996	65.006	132.002	49,25
De 45-49	58.163	59.435	117.598	50,54
De 50-54	53.118	58.539	111.657	52,43
De 55-59	47.180	54.779	101.959	53,73
De 60-64	40.393	48.921	89.314	54,77
De 65-69	38.444	48.504	86.948	55,79
De 70-74	32.855	42.628	75.483	56,47
De 75-79	25.619	36.424	62.043	58,71
De 80-84	22.656	37.102	59.758	62,09
De 85-89	13.259	27.268	40.527	67,28
De 90-94	4.886	13.389	18.275	73,26
De 95-99	832	3.497	4.329	80,78
De 100 i més	114	588	702	83,76
Total	762.396	848.031	1.610.427	52,66

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. Lectura del Padró municipal d'habitants a 1 de gener de 2016.

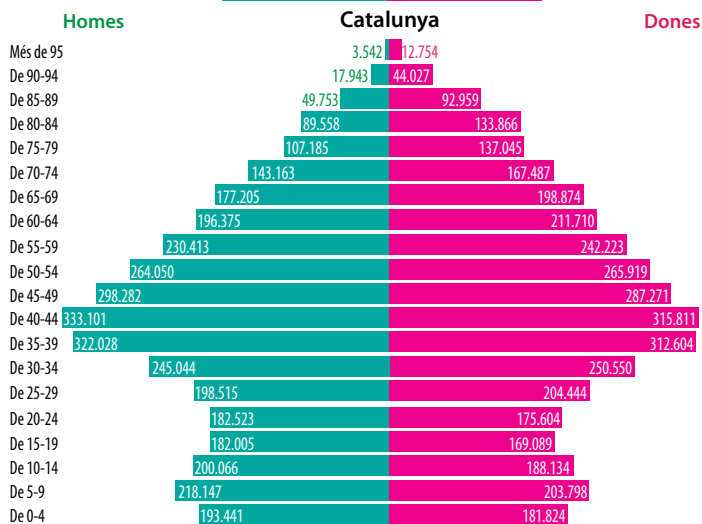
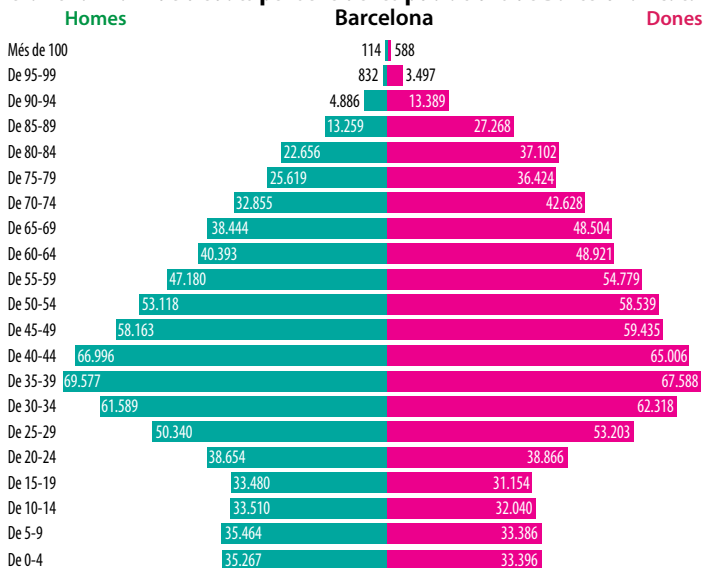
D'altra banda, si comparem les piràmides d'edat de la ciutat de Barcelona i Catalunya, dades que es recullen al gràfic 1, es posa en relleu l'especificitat de la ciutat en diversos sentits. En el més general destaca que aquesta especificitat demogràfica té rostre femení, és a dir, la distribució de la població barcelonina i catalana és més similar en el cas dels homes que en el de les dones (sobretot en el cas de la població major de 45 anys). Cal assenyalar, així mateix, que la ciutat de Barcelona té un percentatge de dones superior al del conjunt de Catalunya (52,7% i 51%), contrast que encara seria més gran si poguéssim comparar la ciutat de Barcelona amb la resta de Catalunya excloent-ne Barcelona.

En segon lloc, de les dades de la piràmide d'edats en sobresurt la importància del col·lectiu d'entre 25 i 29 anys i d'entre 30 i 34 a Barcelona respecte a Catalunya. En aquest sentit, sembla clar que la ciutat de Barcelona, de la mateixa manera que succeeix en altres ciutats globals (Sassen, 1999), constitueix un pol d'atracció per a gent jove que ve a viure a la ciutat per a formar-se i s'hi queda per les expectatives professionals que genera. Aquest és el cas de les persones amb un nivell educatiu més elevat. La ciutat també ofereix sens dubte oportunitats per a altres tipus de joves que malgrat no tenir un alt nivell de formació hi venen en cerca d'oportunitats laborals. Aquesta és una realitat important entre la població immigrant.

Ahora, mentre que en la franja 35-39 les poblacions de Barcelona i Catalunya presenten la mateixa distribució, les franges posteriors de l'edat adulta (40-44, 45-49, 50-54, 55-59) tenen un pes lleugerament inferior dins de la piràmide de població barcelonina respecte a la catalana, tot i que el pes de les dones dins d'aquestes és superior. Aquestes dades indiquen la transició des d'un període del curs de vida que implica les primeres entrades al món professional i les seves simultaneïtats amb períodes formatius per als més formats i oportunitats laborals en sectors menys qualificats per a altres joves a una fase posterior en què apareix el projecte de formar una família, és a dir, l'arribada de criatures, quan la ciutat resulta menys atractiva, probablement pels preus de l'habitatge.

Finalment, les franges 60-64 i següents tornen a tenir més pes dins de la població de la ciutat de Barcelona que en la de Catalunya i destaquen per la feminització que presenten, com hem pogut observar en les dades de la taula 1. En resum, l'estructura poblacional de la ciutat de Barcelona destaca, respecte a la de Catalunya, en dos sentits principals i específics: més polarització entre els grups d'edat més joves i més grans, i més feminització, especialment en els grups d'edat més avançada.

Gràfic 1. Piràmide d'edats per sexe de les poblacions de Barcelona i Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de fonts diverses. Dades de Barcelona: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, lectura del Padró municipal d'habitants a 1 de gener de 2016. Dades de Catalunya: IDESCAT, estimadors de població, 2015.

Diversificació del tipus de llars i escassa presència de llars amb fills

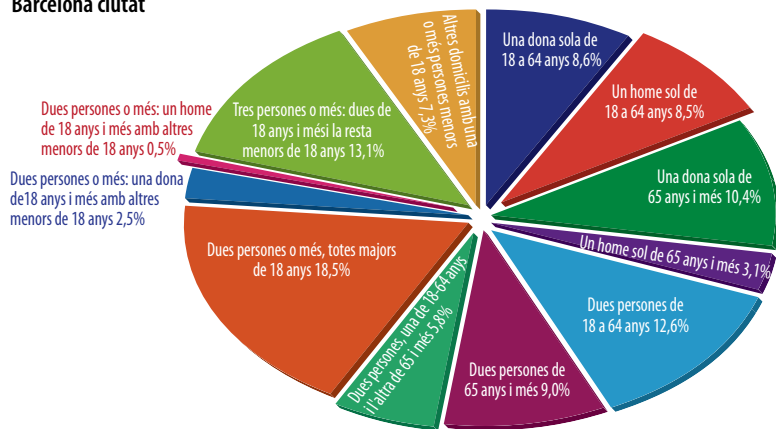
La idea que la ciutat “expulsa” les parelles en fase de formació d’un projecte familiar es reforça si comparem l’estructura de les llars barcelonines amb les del conjunt de les catalanes, dades que es representen al gràfic 2. Cal assenyalar que les dades d’ambdues poblacions no són directament comparables, ja que les primeres provenen d’una lectura del Padró municipal d’habitants el gener de 2016, mentre que les segones tenen com a font l’Enquesta contínua de llars de l’INE de 2015, i utilitzen categories diferents per classificar les llars. Això no obstant, és possible establir certes equivalències entre categories, que mostren diferències molt importants i reveladores, unes diferències que, cal remarcar-ho de nou, serien encara més marcades si poguéssim excloure de les dades de Catalunya la població de Barcelona.

En primer lloc, les llars formades per una sola persona, són molt més importants a Barcelona (30,7% en total) que a la resta de Catalunya (25,0%) i un fet destacat és que, a Barcelona, més del 40% d’aquestes llars unipersonals són habitades per una persona de més de 65 anys.

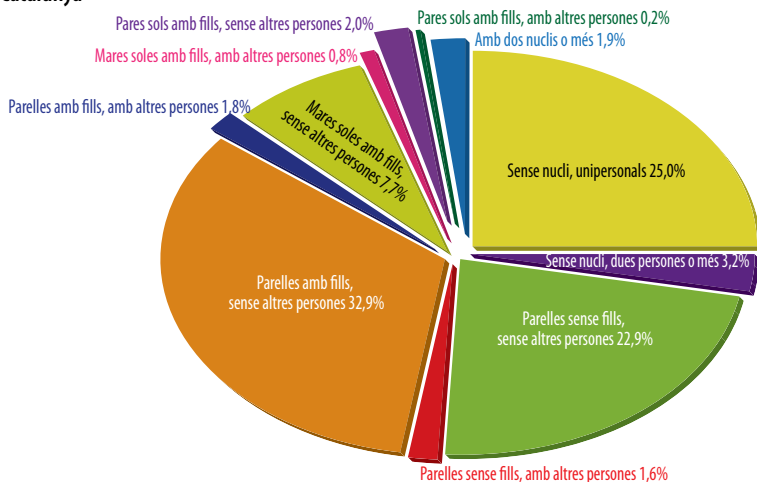
En segon lloc, i tot i que les categories no siguin directament comparables, sí que sembla clar que les llars formades per dos o més adults, sense menors, es troben molt més esteses a Barcelona, on representen un 45,9% del total, que al conjunt de Catalunya on no arriben a un terç del total. A l’hora de donar compte de la importància de les llars formades per diversos adults podem pensar, d’una banda, en la convivència en un mateix habitatge de persones que estudien o que es troben en fase d’iniciar la seva trajectòria professional i no es poden permetre mantenir un habitatge independent. Aquest seria també el cas d’una part important de la població immigrant, amb projectes migratoris fonamentalment econòmics, en què la convivència amb altres adults representa una clara opció en una fase prèvia al reagrupament familiar.

En tercer lloc, cal destacar el reduït percentatge de llars amb menors de 18 anys a la ciutat, que no arriba a una quarta part del total (23,4%), en comparació amb les llars amb fills de la resta de Catalunya, que constitueixen gairebé el 45,5%. Posa de manifest aquest fort contrast que es pot explicar per dues raons: d’una banda, l’efecte estadístic que produeix l’atracció de gent jove sense fills a la ciutat i, de l’altra, la idea que Barcelona no ofereix unes bones condicions per desenvolupar un projecte familiar amb criatures. Això es fa especialment palès si es comparen dues categories concretes de llar que, tot i no ser equivalents, podem dir que representarien les llars amb un sol nucli i amb criatures: el 13,1% que representen les llars formades per “tres persones o més: dues de 18 anys i més i la resta menors de 18 anys” a Barcelona, davant el 32,9% de les llars formades per “parelles amb fills, sense altres persones”, de Catalunya.

Gràfic 2. Estructura de les llars. Percentatges de cada tipus de llar sobre el total Barcelona ciutat

Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de fonts diverses. Dades de Barcelona: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 1 de gener de 2016. Dades de Catalunya: IDESCAT, a partir de l'Enquesta Continua de Llars de l'INE, 2015.

Feminització de la població treballadora no resident a la ciutat

Aquesta especificitat de la ciutat de Barcelona, tant pel que fa a la població femenina com a l'estructura de les seves llars, es fa encara més evident si posem en relació la informació de les persones que resideixen i treballen a la ciutat amb les dades de les que només hi treballen. Ens podem aproximar a aquesta qüestió a través de les dades que es presenten a la taula 2, que fan referència a les persones afiliades al règim general de la Seguretat Social segons l'àmbit de residència i de treball i, per tant, no fan referència a la mateixa població que les dades presentades anteriorment. Com que es tracta de dades d'afiliació a la Seguretat Social, estem parlant sempre de població treballadora, ja sigui que resideixi i treballi a Barcelona o només hi treballi. Així, les dades de la taula 2 inclouen: el nombre total de persones que residien i el total de les que treballaven a Barcelona i a Catalunya; el percentatge que representava cada sexe dins de la població treballadora i dins de la població resident de cada àmbit territorial; el percentatge que representava la població treballadora i resident de Barcelona sobre el total de Catalunya, i la diferència entre la població treballadora i resident a Barcelona, per sexe, tant en termes absoluts com percentuals.

Observem que de les 879.250 persones que treballaven a Barcelona el 2015, només 539.350 residien a la ciutat, la qual cosa suposa que 339.900 persones es desplaçaven d'altres municipis per anar-hi a treballar. El més destacable és que un 53,8% d'aquestes persones (182.900) eren dones. Alhora, si ens fixem en les de la població afiliada per lloc de residència, Barcelona destaca davant al total de Catalunya perquè el percentatge de dones (50,61%) és més gran que el d'homes (49,39%), mentre que en el cas català el percentatge d'homes (51,21%) supera el de dones (48,79%). Si ens fixem en la població afiliada per lloc de treball, aquest contrast encara es fa més evident. Així, un 51,85% de la població afiliada al règim general que treballa a Barcelona són dones, davant el 48,75% del total de Catalunya. Una dada a la qual sens dubte caldria afegir un volum considerable de dones ocupades en el treball domèstic i familiar, que ho fan, com ja han assenyalat altres estudis (Recio, 2013), a través de l'economia submergida.

Aquestes dades fan evident que Barcelona constitueix un pol d'atracció de força de treball femenina. De fet, seguint amb les dades presentades a la taula, si el 34,15% de la població masculina que treballava a Catalunya ho feia a Barcelona –molt per damunt del percentatge sobre la població resident 21,82%–, en el cas de la població femenina aquesta xifra augmentava fins al 38,65% i la diferència amb relació al percentatge de població resident (23,46%) encara era més acusada. Els patrons observats estan relacionats sens dubte amb el tipus d'activitat econòmica que es porta a terme a la ciutat, a la qual ens podem aproximar a través de les dades de les taules 3 i 4, on es presenten dades d'afiliació al règim general de la Seguretat Social segons àmbit de

residència i de treball i per sector d'activitat. Malgrat que aquesta informació desagregada per sexe no es trobi disponible, aquestes dades ja són indicatives en si mateixes i, especialment, si tenim en compte el que sabem sobre la feminització d'aquest tipus d'activitats.

Taula 2. Afiliació al règim general de la Seguretat Social a Barcelona i Catalunya per lloc de residència, de treball, i sexe. 2015

	Lloc de treball				
	BCN (nombre)	BCN (%)	CAT (nombre)	CAT (%)	BCN/CAT (%)
Homes	423.275	48,14	1.239.325	51,23	34,15
Dones	455.850	51,85	1.179.425	48,75	38,65
No consta	125		350		
Total	879.250	100	2.419.100	100	36,35

	Lloc de residència					Diferència treball-residència (BCN)	
	BCN (nombre)	BCN	CAT (nombre)	CAT	BCN/CAT	Nombre	Percentatge
Homes	266.400	49,39%	1.221.100	51,21%	21,82%	156.875	46,15
Dones	272.950	50,61%	1.163.300	48,79%	%23,46	182.900	53,81
No consta						150	
Total	539.350	100	2.384.400	100	22,62	339.900	100

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Estimació a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS. Nota: Les dades fan referència al darrer dia de l'any i corresponen a les afiliacions de treballadors i treballadores al règim general de la seguretat social, sense incloure els règims especials agrari i de la llar.

Així, si ens fixem inicialment en la mobilitat per sectors en termes absoluts (taula 3), constatem que en termes generals la mobilitat es produeix especialment en sectors molt feminitzats (Administració pública, sanitat, activitats administratives i serveis auxiliars, comerç), la qual cosa evidencia que l'estructura de la demanda de força de treball de la ciutat de Barcelona és la que explica en gran mesura la superior mobilitat femenina a què ens acabem de referir. Tal com mostren les dades de la taula 4, el tipus d'especialització sectorial de l'economia barcelonina es caracteritza per la concentració d'una sèrie d'activitats que es troben feminitzades i que atreuen mà d'obra femenina resident en altres localitats. És aquesta important mobilitat femenina la que permet explicar la feminització d'un mercat de treball que no es correspon amb l'estructura demogràfica de la ciutat, una estructura demogràfica que, com hem vist anteriorment, inclou importants col·lectius de dones inactives, joves i grans. Alhora, cal matisar que no tots els sectors que concentren l'activitat de la ciutat, i en concret l'activitat femenina, són igualment mòbils, cosa que reflecteix les desiguals oportunitats que el mercat de treball ofereix a diferents col·lectius de dones, i que es concreten

en diferents maneres d'articular la vida laboral i familiar, així com les condicions materials d'existència. El conjunt d'aquestes tendències dibuixa una població femenina polaritzada laboralment a la ciutat de Barcelona, on el binomi precarització i pobresa afecta el pol més vulnerable. Vegem-ho fent un repàs de les dades.

Taula 3. Afiliació al règim general de la Seguretat Social a Barcelona i Catalunya segons activitat. Nombres absoluts, diferències absolutes i percentatge de la mobilitat en cada sector a Barcelona sobre el total. 2015

	Lloc de treball		Lloc de residència		Diferència treball-residència	
	BCN (nº)	Cat (nº)	BCN (nº)	Cat (nº)	BCN (total)	BCN (%)
Agricultura, ramaderia i pesca	100	7.650	100	7.575	0	0,00
Indústries extractives	50	2.275	75	2.325	-25	-0,01
Indústries manufactureres	55.600	372.400	40.675	367.700	14.925	4,39
Energia elèctrica i gas	2.150	4.900	775	4.800	1.375	0,40
Aigua, sanejament, residus	9.525	23.775	3.400	23.800	6.125	1,80
Construcció	22.025	104.625	14.950	104.850	7.075	2,08
Comerç i reparacions	126.700	431.325	87.675	420.125	39.025	11,48
Transports i emmagatzematge	37.075	113.225	21.825	113.425	15.250	4,49
Hostaleria	67.625	169.450	45.700	167.275	21.925	6,45
Informació i comunicacions	52.300	79.650	30.750	76.900	21.550	6,34
Act. financeres i d'assegurances	35.025	56.050	17.200	55.000	17.825	5,24
Act. immobiliàries	11.900	21.200	7.525	20.800	4.375	1,29
Act. professionals, tècniques	71.400	138.575	48.925	135.475	22.475	6,61
Act. administratives i serv. aux.	105.300	215.100	50.475	212.400	54.825	16,13
Administració pública	80.475	175.025	33.250	172.900	47.225	13,89
Educació	63.675	144.900	46.575	143.650	17.100	5,03
Act. sanitàries i serveis socials	88.450	241.750	57.975	239.650	30.475	8,97
Act. artístiques, recreatives	19.375	48.925	11.875	48.175	7.500	2,21
Altres serveis	25.800	61.750	16.325	61.000	9.475	2,79
Llars que ocupen personal domèstic	4.475	6.325	3.175	6.275	1.300	0,38
Organismes extraterritorials	225	225	125	300	100	0,03
Total	879.250	2.419.100	539.350	2.384.400	339.900	100

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Estimació a partir de la mostra contínua de vides laborals.

Nota: Les dades fan referència al darrer dia de l'any i corresponen sense incloure els règims especials agrari i de la llar.

De les 339.000 persones que es desplaçaven diàriament per anar a treballar a Barcelona, un 16,13% eren personal administratiu, un 13,89% treballaven a l'Administració pública i un 14% addicional en branques amb una important presència de l'ocupació pública: educació (5,03%) i, sobretot, sanitat (8,97%). Un 5,24% addicional es dedi-

cava a activitats financeres i d'assegurances i un 6,61% a activitats professionals i tècniques (taula 3). Es tracta, en tots els casos, d'activitats feminitzades o amb una important presència de dones i amb una especial concentració a la capital catalana respecte a la resta de Catalunya. En termes de perfil professional, s'observa que la mobilitat laboral femenina està relacionada amb llocs de treball qualificats.

En efecte, l'ocupació en aquestes activitats representava, conjuntament, la meitat (50,6%) de l'ocupació total de Barcelona, mentre que només representava el 40,1% en el global de l'ocupació de Catalunya. Aquesta concentració de determinades activitats a la ciutat es fa especialment evident si ens fixem en els percentatges que representava l'ocupació en aquests sectors sobre el total de Catalunya, particularment destacables en els casos d'activitats financeres (62,5%), professionals i tècniques (51,5%), administratives (49%), Administració pública (46%) o educació (43,9%) (taula 4).

Podríem afirmar que la mobilitat femenina en aquests sectors representa la part amable del global de la mobilitat, tenint en compte les millors condicions laborals que els caracteritzen, especialment en el cas del sector públic. No obstant això, no totes aquestes activitats presentaven els mateixos nivells de mobilitat, cosa que s'evidencia si comparem els percentatges de persones que treballaven a Barcelona amb els de les que també hi residien (taula 4). En aquest sentit, els sectors que presentaven més mobilitat relativa eren les activitats administratives (12% de la població treballadora, 9,4% de la població resident) i l'Administració pública (9,2% de la població treballadora, 6,2% de la població resident). Probablement els factors clau que contribueixen a la mobilitat femenina en aquests sectors són la jornada laboral més regulada i, en particular, la important presència de la jornada continua i concentrada al matí.

L'anàlisi d'aquestes dades ens permet, indirectament, anar dibuixant un dels perfils que probablement caracteritzen l'ocupació femenina de la ciutat: dones amb ocupacions professionals, tècniques o de perfil administratiu, ocupades en sectors amb una millor regulació de les condicions de treball, particularment en el sector públic, moltes de les quals es desplacen quotidianament per treballar-hi.

Aquest retrat contrastaria de forma important amb un altre perfil de dones que dibuixen les dades i que representaria l'altra cara de la moneda. Si retornem a les dades absolutes de mobilitat (taula 3), hi sobresurten també per altres sectors no esmentats fins ara. És el cas del comerç (39.035 persones, 11,48% de la mobilitat total) i l'hoteleria (21.925, 6,45% del total). Es tracta de sectors caracteritzats per unes condicions laborals més dolentes, en termes, entre d'altres, de jornades partides, treball en cap de setmana o nits, o treball a temps parcial amb jornada irregular i variable. I a això s'hi ha d'afegir el temps de transport diari. La notable mobilitat que s'observa en termes absoluts en aquestes activitats no respon, això no obstant, al fet que siguin sectors especialment mòbils en termes relatius, sinó que es tracta d'activitats amb es-

pecial importància en el total de l'economia, tant de Barcelona com de Catalunya. Així, el comerç representava el 14,4% dels llocs de treball de Barcelona i el 17,8% del total de Catalunya, mentre que l'hoteleria representava el 7,7% i el 7% respectivament. La mobilitat més reduïda en termes relatius d'aquests sectors es posa de manifest si contrastem les dades de lloc de treball i de residència de la taula 4. Així, si el comerç representava un 14,4% del total dels llocs de treball de Barcelona, la xifra sobre la població resident de la ciutat era del 16,3%. En el cas de l'hoteleria, les dades eren 7,7% i 8,5%, respectivament. Aquestes dades permetrien constatar l'existència d'un altre perfil de treballadores, ocupades en sectors que ofereixen condicions de treball més precàries i, en particular, amb unes jornades laborals menys estructurades i més irregulars i que, per tant, segurament es troben amb més dificultats per organitzar la seva presència a les esferes productiva i reproductiva i també amb menys mobilitat. Es tracta d'un perfil que podria apuntar la situació de les dones ocupades pobres. Altrament, s'evidencia que la mobilitat laboral està relacionada amb els perfils de dones amb més qualificació.

Mereixen una consideració específica les dades relatives a les llars que ocupen personal domèstic. No és possible extreure conclusions robustes al respecte, ja que les dades no inclouen les treballadores del "règim especial de la llar" i infraestimen en gran mesura els llocs de treball que representa aquest sector en el total de l'ocupació barcelonina i catalana, tot això sense esmentar l'important volum d'economia submergida que caracteritza aquestes activitats. Si tenim en compte que el 2016 hi havia prop de 70.000 persones donades d'alta al règim especial de treballadors/ores de la llar a Catalunya (el 93,2%, dones), de les quals més de 50.000 eren dones que treballaven a la província de Barcelona, sembla clar que les 4.475 persones que recullen les dades del règim general per al sector de "llars que ocupen personal domèstic" només representen una petita part de l'ocupació en aquest àmbit. La dificultat per captar estadísticament la realitat d'aquest àmbit contribueix a invisibilitzar una altra cara de la feminització de la pobresa a la ciutat.

Finalment, una altra forma de constatar com l'estructura de la demanda de força de treball de la ciutat de Barcelona contribueix a explicar la feminització del seu mercat de treball és fixar-se en els sectors més masculinitzats, que tenen una importància relativa inferior. Així, veiem que l'agricultura representa un 0,01% de l'ocupació de la ciutat, davant el 0,3 del total de Catalunya; la indústria manufacturera representa el 6,3% davant el 14,5% i la construcció representa el 2,4% davant el 4,3%. La principal excepció d'aquesta realitat és el sector de la informació i les comunicacions, un àmbit especialment masculinitzat, amb una important concentració a la ciutat de Barcelona (65,7% del total de l'ocupació del sector a Catalunya).

Taula 4. Afiliació al règim general de la Seguretat Social a Barcelona i Catalunya segons lloc de residència, treball i sector d'activitat. 2015

	Lloc de treball			Lloc de residència		
	Barcelona	Catalunya	Bcn/Cat	Barcelona	Catalunya	Bcn/Cat
Agricultura, ramaderia i pesca	0	0,3	1,3	0	0,3	1,3
Indústries extractives	0	0,1	2,2	0	0,1	3,2
Indústries manufactureres	6,3	15,4	14,9	7,5	15,4	11,1
Energia elèctrica i gas	0,2	0,2	43,9	0,1	0,2	16,1
Aigua, sanejament, residus	1,1	1	40,1	0,6	1	14,3
Construcció	2,5	4,3	21,1	2,8	4,4	14,3
Comerç i reparacions	14,4	17,8	29,4	16,3	17,6	20,9
Transports i emmagatzematge	4,2	4,7	32,7	4	4,8	19,2
Hostaleria	7,7	7	39,9	8,5	7	27,3
Informació i comunicacions	5,9	3,3	65,7	5,7	3,2	40
Acti.financeres i d'assegurances	4	2,3	62,5	3,2	2,3	31,3
Activitats immobiliàries	1,4	0,9	56,1	1,4	0,9	36,2
Act. professionals, tècniques	8,1	5,7	51,5	9,1	5,7	36,1
Act. adm. i serveis auxiliars	12	8,9	49	9,4	8,9	23,8
Administració pública	9,2	7,2	46	6,2	7,3	19,2
Educació	7,2	6	43,9	8,6	6	32,4
Act. sanitàries i serveis socials	10,1	10	36,6	10,7	10,1	24,2
Act. artístiques, recreatives	2,2	2	39,6	2,2	2	24,6
Altres serveis	2,9	2,6	41,8	3	2,6	26,8
Llars que ocupen personal domèstic	0,5	0,3	70,8	0,6	0,3	50,6
Organismes extraterritorials	0	0	100	0	0	41,7
Total	100	100	36,3	100	100	22,6

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Estimació a partir de la mostra contínua de vides laborals.

Nota: Les dades fan referència al darrer dia de l'any sense incloure els règims especials agrari i de la llar.

Característiques socials del model productiu

Les dinàmiques del mercat laboral de Barcelona estan vinculades a les característiques socials del seu model productiu, amb un pes destacat dels sectors feminitzats, la diversificació econòmica i la importància de l'ocupació relacionada amb els serveis i l'Administració pública. La història de la ciutat aporta elements d'anàlisi que permeten interpretar l'especificitat de les dades en comparació amb altres realitats territorials. El pes de determinats sectors econòmics explica que la participació laboral femenina estigui més normalitzada i que es configuren cultures més enllà de la definició tradicional dels rols de gènere segons la presència en el mercat de treball.

Les dades que es presenten a les taules 5 i 6 fan referència a la classificació per sectors d'activitat dels treballadors i les treballadores afiliats/ades al règim general

de la Seguretat Social, en aquest cas actualitzades per a 2016, i ens permeten reforçar algunes de les idees esmentades pel que fa a la importància de determinats sectors econòmics a la ciutat de Barcelona i posar-les en relació amb altres àmbits territorials de Catalunya, en concret, l'Àrea Metropolitana, l'àmbit metropolità, Barcelona província i el conjunt de Catalunya.

Taula 5. Afiliació al règim general de la Seguretat Social. Percentatges en cada àmbit territorial sobre el total del sector. Segon trimestre de 2016

	Barcelona	AMB*	Àmbit metropolità**	Província	Catalunya
Agricultura, ramaderia i pesca	3,21	4,82	11,69	30,33	100
Indústries extractives	1,23	4,93	12,24	69,81	100
Indústries manufactureres	14,79	33,89	61,05	74,93	100
Energia elèctrica i gas	43,18	46,27	53,61	55,19	100
Aigua, sanejament, residus	39,84	53,02	65,30	70,59	100
Construcció	20,27	42,84	60,10	68,18	100
Comerç i reparacions	28,17	50,61	68,33	76,11	100
Transports i emmagatzematge	31,01	58,27	72,24	77,31	100
Hostaleria	33,83	45,52	58,18	64,23	100
Informació i comunicacions	66,29	84,56	89,78	92,08	100
Act. Financeres i d'assegurances	61,60	70,89	82,56	83,74	100
Act. immobiliàries	52,32	66,29	78,83	83,64	100
Act. professionals, tècniques	51,30	69,76	79,96	83,96	100
Act. administratives i serv. auxiliars	49,05	67,56	78,10	82,24	100
Administració pública	46,19	54,19	64,56	70,11	100
Educació	46,76	63,32	75,77	82,20	100
Act. sanitàries i serveis socials	36,50	54,22	70,24	77,61	100
Act. artístiques, recreatives	38,65	53,48	67,88	74,40	100
Altres serveis	40,11	57,26	72,88	79,10	100
Llars que ocupen personal domèstic	70,74	74,69	80,57	82,53	100
Organismes extraterritorials	87,21	88,58	89,04	98,17	100
Total	35,50	53,34	68,96	76,21	100

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya. Nota: *Inclou els 36 municipis que formen l'àrea metropolitana. **Format pels municipis de les comarques del Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

En primer lloc, les dades de la taula 5 mostren la distribució dels treballadors i treballadores catalans de cada sector en cadascun dels àmbits territorials inferiors, és a dir, de cada 100 persones de cada sector, quin percentatge treballa en cada àmbit territorial. De nou, es constata la important concentració de determinades activitats a la ciutat, que arriben a representar prop del 50% de l'ocupació de Catalunya (activitats immobiliàries, professionals i tècniques, administratives i serveis auxiliars, Adminis-

tració pública, educació) i fins i tot superen el 60% en alguns casos (informació i comunicacions, activitats financeres i d'assegurances). En canvi, en el cas de la indústria manufacturera, un sector d'ocupació masculinitzat, observem que aquesta es concentra majoritàriament a l'Àrea Metropolitana i sobretot a l'àmbit metropolità. Tot i que no de forma tan acusada, el patró és similar en el cas de la construcció i de les activitats de transport i d'emmagatzematge, àmbits també dominats per l'ocupació masculina. En el cas de l'agricultura, ramaderia i pesca, es tracta d'activitats concentrades majoritàriament fora de l'àmbit metropolità i de la província de Barcelona, com era d'esperar. La taula 6, al seu torn, mostra el pes de l'ocupació en cadascun dels sectors sobre el total de persones treballadores de cada àmbit territorial. A partir d'aquestes dades s'analitzen les similituds i les diferències entre les estructures productives dels territoris. Barcelona es diferencia de la resta de territoris principalment perquè la indústria, la construcció i el comerç hi tenen un pes més baix, mentre que, en canvi, les activitats financeres i les assegurances, la informació i les comunicacions, les activitats professionals, administratives i els serveis auxiliars, o l'Administració pública hi tenen més rellevància. Aquestes diferències són més petites amb relació a la resta de l'Àrea Metropolitana, però s'eixamplen quan ens fixem en l'àmbit metropolità, la província o el conjunt de Catalunya. De fet, un segon aspecte que cal destacar d'aquestes dades són les similituds entre les estructures productives d'aquests tres darrers àmbits territorials on, comparativament, destaca l'ocupació en el comerç, les indústries manufactureres i la construcció, alhora que s'hi observa un pes més reduït dels sectors orientats a les activitats financeres, professionals, de l'Administració pública i l'educació. Així, l'ocupació en els diferents sectors representa percentatges similars sobre els totals de l'àmbit metropolità, la província de Barcelona i Catalunya, constatació que resulta rellevant en tant que permet comprendre millor les similituds en els patrons de participació laboral (activitat, ocupació i atur) de Barcelona província i de Catalunya i el contrast amb els de la ciutat, tal com es refereix en els altres apartats d'aquest capítol. A més d'analitzar la composició sectorial específica de l'economia de Barcelona amb relació a altres àmbits territorials, també resulta interessant l'evolució recent que presenta. El gràfic 3 mostra l'evolució de les dades globals d'ocupació per als sectors més importants de l'economia de la ciutat entre 2009 i 2016. Malauradament, no hi ha disponibles dades desagregades per sexe i els canvis en la classificació nacional d'activitats ens impedeixen comparar directament els períodes d'expansió i de crisi. Això no obstant, les tendències detectades són interessants.

En termes generals, podem dir que no només la ciutat presenta una concentració d'activitats econòmiques que es caracteritzen per la feminització, sinó que l'evolució de l'ocupació durant el període de crisi mostra un fort declivi d'algunes activitats tradicionalment masculines, seguint la tendència general del mercat de treball català i

del conjunt de l'Estat, i més estancament o fins i tot en algun cas creixement de les activitats més feminitzades.

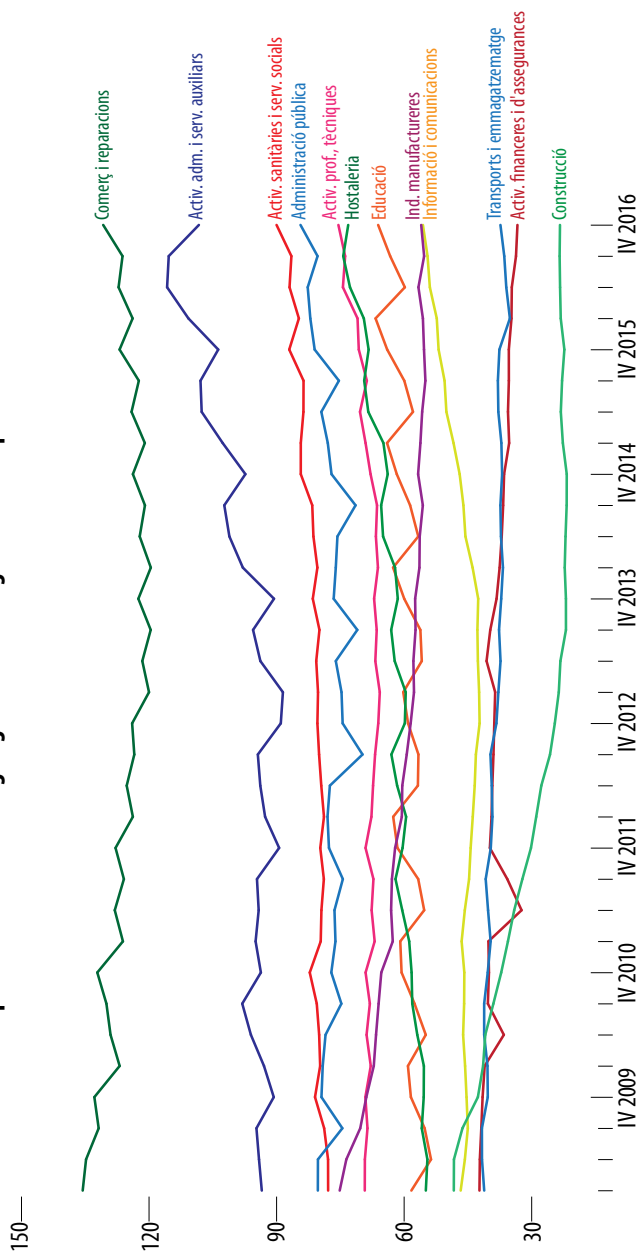
En aquest sentit, destaca l'important auge de les activitats administratives i els serveis auxiliars, que podem relacionar, almenys en part, amb l'externalització d'activitats procedents d'altres sectors com, per exemple, les activitats financeres i les assegurances, que s'han vist marcades per un procés de reestructuració, fusió d'entitats, expedients de regulació d'ocupació i prejubilacions que s'han traduït en una important reducció de les plantilles, constatable en el gràfic.

Taula 6. Afiliació al règim general de la Seguretat Social. Percentatges de cada sector sobre el total de cada àmbit. Segon trimestre de 2016

	Barcelona	AMB	Àmbit metropolità	Província	Catalunya
Agricultura, ramaderia i pesca	0	0	0,1	0,1	0,4
Indústries extractives	0	0	0	0,1	0,1
Indústries manufactureres	6,3	9,6	13,4	14,9	15,2
Energia elèctrica i gas	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2
Aigua, sanejament, residus	1,1	1	0,9	0,9	1
Construcció	2,6	3,7	4	4,1	4,6
Comerç i reparacions	14,2	17	17,7	17,9	17,9
Transports i emmagatzematge	4	5	4,8	4,7	4,6
Hostaleria	8,1	7,3	7,2	7,2	8,5
Informació i comunicacions	6	5,1	4,2	3,9	3,2
Act. Financeres i d'assegurances	3,9	3	2,7	2,5	2,2
Act. immobiliàries	1,3	1,1	1	1	0,9
Act. professionals, tècniques	8,3	7,5	6,7	6,3	5,7
Act. administratives i serv. aux.	12,9	11,8	10,6	10,1	9,3
Administració pública	9,2	7,2	6,6	6,5	7,1
Educació	6,7	6	5,6	5,5	5,1
Act. Sanitàries i serveis socials	9,7	9,6	9,6	9,6	9,4
Act. artístiques, recreatives	2,2	2	2	2	2
Altres serveis	2,6	2,5	2,5	2,4	2,3
Llars que ocupen personal domèstic	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3
Organismes extraterritorials	0	0	0	0	0
Total	100	100	100	100	100

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya. Nota: *Inclou els 36 municipis que formen l'àrea metropolitana. **Format pels municipis de les comarques del Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

Gràfic 3. Evolució de les persones afiliades al règim general de la Seguretat Social per sectors a Barcelona. En milers

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Generalitat de Catalunya.

Nota: S'inclouen els sectors que representen un percentatge més reduït de tota l'agricultura, ramaderia i pesca; indústries extractives; energia elèctrica i gas; aigua, sanejament, residus; activitats immobiliàries; activitats artístiques, recreatives, altres serveis; bars que ocupen personal domèstic; organismes extrajurídics.

L'auge de l'ocupació en l'hoteleria al llarg de tot el període evidencia el paper del turisme com a àmbit de creació d'ocupació a la ciutat i, en particular, per a moltes dones. En canvi, el comerç representa el cas més clar de declivi entre les activitats feminitzades que s'explica, en gran mesura, per la destrucció d'ocupació durant la crisi. Les activitats professionals i tècniques, l'Administració pública, l'educació i les activitats sanitàries i serveis socials mostren una evolució més irregular, en gran part atribuïble a l'impacte de les polítiques d'austeritat. Així, en el cas de les activitats sanitàries i les professionals i tècniques, s'observa un estancament i fins i tot una lleugera contracció de l'ocupació al llarg de la major part del període, juntament amb una lleugera tendència a l'auge durant els darrers trimestres. En el cas de l'educació, l'estancament és encara més gran i està marcat per l'estacionalitat, mentre que la pèrdua d'ocupació és superior en el cas de l'Administració i també està marcada per una evolució irregular.

D'altra banda, es constata el declivi d'activitats masculinitzades com la indústria manufacturera i la construcció que, com hem vist uns paràgrafs més amunt, ja representaven una part comparativament petita de l'ocupació de la ciutat. De nou, la principal excepció la representa el sector de la informació i les comunicacions, que és l'únic dels àmbits masculinitzats que mostra una clara tendència a l'auge.

Amb tot, les dades evolutives reflecteixen una tendència poc optimista pel que fa a la situació de les dones barcelonines en el mercat de treball. Aquelles activitats que més dones ocupen i que més creixen (activitats administratives i serveis auxiliars i hoteleria) es caracteritzen per unes condicions de treball més dolentes amb relació a les d'altres sectors (activitats professionals i tècniques, Administració pública, educació i activitats sanitàries), on l'ocupació ha patit un estancament o un declivi més important.

Elevat nivell educatiu de la població

Les característiques del nivell educatiu constitueixen un altre tret diferencial de la població de Barcelona, relacionat, al seu torn, amb l'estructura del mercat de treball a què acabem de fer referència. Aquesta realitat es constata en les dades representades al gràfic 4, que mostren els nivells educatius de les poblacions barcelonina i catalana diferenciats per sexe. Cal assenyalar que es tracta de dades no directament comparables, ja que les de Barcelona fan referència a 2016, mentre que les de Catalunya només es troben publicades per a 2011.

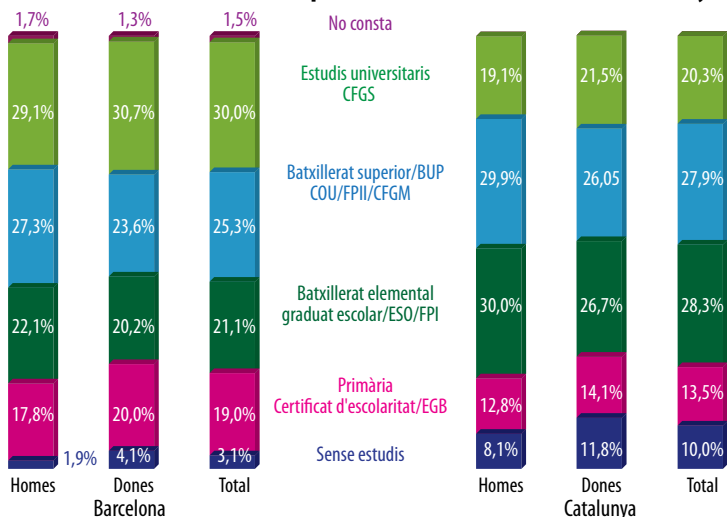
D'entrada, es constata que, en termes generals, les persones que viuen a Barcelona tenen un nivell de formació mitjà més alt que les del conjunt de Catalunya. En un extrem, les persones sense estudis representen un percentatge més baix a la ciutat

(3,12%), davant el 10% del total de Catalunya, mentre que a l'altre, el 29,98% tenen estudis superiors a Barcelona, mentre que la mitjana catalana és del 20,30%.

Però encara és més rellevant la situació de polarització que dibuixa clarament la distribució per nivell d'estudis, en línia amb el que hem observat en l'estructura demogràfica al primer epígraf. Així doncs, els nivells d'estudis intermedis (secundaris obligatoris o batxillerat i cicles formatius de grau mitjà) estan menys representats en l'estructura poblacional de Barcelona que a la resta de Catalunya. En canvi, els nivells educatius primari i superior tenen més importància comparativa en el cas de la ciutat, situació que és encara més acusada per a les dones que per als homes i que previsiblement s'accentuaria encara més si tinguéssim dades de les dones que treballen a Barcelona i no només de les que hi resideixen.

En definitiva, es constata la polarització educativa de la població femenina de Barcelona, tant pel que fa a la mitjana de les dones catalanes com amb relació als homes de la ciutat, aspecte que sens dubte es pot relacionar amb l'estructura productiva, en la qual hem insistit a l'epígraf anterior. Aquestes dades contribueixen a definir els dos perfils de dones treballadores barcelonines als quals ens hem referit amb anterioritat. D'una banda, les dones de generacions més joves, que han gaudit de l'accés massiu a l'educació superior i que ja fa més de dues dècades destaquen per obtenir millors resultats en el sistema educatiu que els seus homòlegs masculins, a les quals la ciutat ofereix possibilitats d'ocupació en sectors més qualificats, de forma important en l'àmbit públic (Moreno, 2008). De l'altra, un perfil de treballadores menys formades, de generacions més grans i que van tenir més dificultats per accedir a l'educació formal ocupades en llocs de treball de baixa qualificació. Es tracta d'un retrat que apunta la vulnerabilitat de determinats col·lectius de dones en el mercat de treball, que les condueix a situacions de pobresa i entre les quals també trobaríem les treballadores d'origen immigrant.

Gràfic 4. Nivell d'estudis de la població de Barcelona (2016) i Catalunya (2011)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de fonts diverses. Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Padró Municipal d'Habitants a 1 de gener de 2016; i IDESCAT, a partir del cens de població i habitatges de l'INE, 2011.

Més població estrangera, d'òrgens més diversos

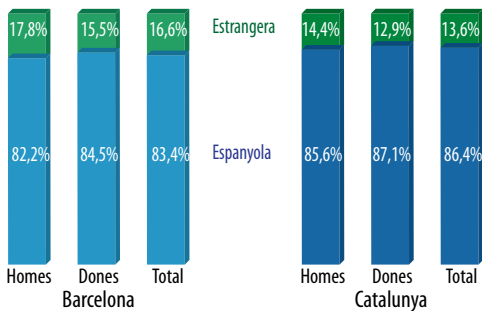
Malgrat la dificultat d'obtenir dades sobre ocupació que incorporin la perspectiva de gènere i l'origen de les persones, cal tenir present la realitat de la població estrangera a la ciutat. Els gràfics 5 i 6 mostren, respectivament, el que representen la població autòctona i l'estrangera en el total de la població de Barcelona i de Catalunya i la distribució de la població estrangera per grups de nacionalitat sobre el total de la població estrangera que resideix a Barcelona i a Catalunya. Les dades permeten fer dues constatacions principals: Barcelona té una presència més gran de població estrangera i la distribució per orígens d'aquesta és més diversa.

D'una banda, si ens fixem en el gràfic 5, observem que el percentatge de població estrangera que resideix a Barcelona (16,63%) és superior al de la mitjana de Catalunya (13,60%). En ambdós casos, aquesta es troba lleugerament masculinitzada: un 15,54% de dones davant el 17,84% d'homes a Barcelona; un 12,86% de dones davant el 13,37% d'homes a Catalunya.

No obstant això, aquesta radiografia varia lleugerament si ens fixem en la distribució per orígens de la població estrangera (gràfic 6). En termes generals, el més destacable és el poc pes relatiu de la població africana a Barcelona en comparació amb la resta de

Catalunya, en contrast amb la importància del col·lectiu d'origen americà i, sobretot, l'asiàtic, col·lectius que presenten una distribució molt desigual per sexe. Les tres constatacions, volum més elevat de població estrangera, més diversificació per origen i diferent distribució per sexe dins dels diferents orígens, són clarament relacionables amb l'estructura de la demanda de treball de la ciutat.

Gràfic 5. Població de Barcelona i Catalunya per nacionalitat

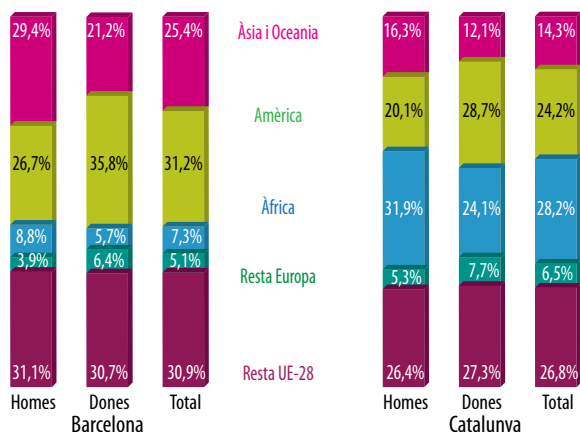

Font: Elaboració pròpia. Dades de Barcelona: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Padró Municipal d'Habitants a 1/12/2016. Dades de Catalunya: INE, Padró Municipal d'Habitants, 2016.

Així, l'escàs pes de la població africana a Barcelona s'explica per la vinculació d'aquest tipus d'immigració amb l'ocupació en l'agricultura que, com s'ha vist anteriorment, es troba concentrada fora de la província de Barcelona i que, com es constata al gràfic, és principalment immigració masculina. En el cas de la població asiàtica, podem pensar en el comerç concentrat a Barcelona de poblacions com la xinesa o la paquistanesa, immigració també més masculinitzada (Solé et al., 2007). En canvi, destaca el cas de la població americana per la feminització que presenta, atribuïble a l'ocupació majoritària d'aquestes dones en sectors que demanen mà d'obra femenina, en què el cas paradigmàtic és l'atenció de persones dependents que, com sabem per la literatura, recau freqüentment en la figura d'una dona immigrant ocupada de forma irregular (Bettio-Simonazzi-Villa, 2006). En el context espanyol, la proximitat cultural de la població llatinoamericana provoca que la dona immigrant d'aquest origen sigui un recurs habitual entre les persones autòctones per atendre les persones grans en situació de dependència, la qual cosa contribueix a reproduir les anomenades cadenes globals de cura (Hochschild, 2001; Pérez Orozco, 2006). Aquestes cadenes transnacionals es configuren per donar resposta a les necessitats de les llars d'atendre la cura quotidiana sobre la base de la transferència dels treballs que impliquen segons els

eixos de desigualtat de gènere, classe i origen. Finalment, els percentatges més alts de població provinent de la resta de la UE-28 s'han de relacionar amb les diferents dinàmiques d'atracció (econòmica, cultural, social, etc.) que genera una metròpoli com Barcelona. En aquest sentit, s'observa una polarització on, d'una banda, es troba la població estrangera que prové de països de la UE amb menys dificultats per trobar un lloc de treball atesa la seva condició de ciutadania regularitzada. De l'altra es troben les persones que provenen de països extracomunitaris amb més dificultats per regularitzar administrativament la seva situació, fet que els condiciona l'ocupabilitat.

Gràfic 6. Població estrangera agrupada per continent. Barcelona i Catalunya

Font: Elaboració pròpia. Dades de Barcelona: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Padró Municipal d'Habitants a 1/12016. Dades de Catalunya: INE, Padró Municipal d'Habitants, 2016.

Població (laboralment) activa i inactiva

Aquest apartat es dedica a analitzar l'evolució de la població activa en el mercat de treball. Se'n fa una lectura de gènere i es posa en relleu l'impacte que hi ha exercit la crisi. També se n'examina l'evolució de la distribució per sexe i edat per tal d'introduir una visió de curs de vida i, finalment, es presta atenció a l'altra cara de la moneda, que són les persones en situació d'inactivitat i les causes d'aquesta situació. Aquesta anàlisi respon a un doble objectiu: en primer lloc, mostrar les presències i absències del mercat de treball a partir de la caracterització de la població activa i inactiva i, en segon lloc, aproximar-se als factors de canvi, ja siguin conjunturals, ocasionats pel context de crisi de l'ocupació, o estructurals, atesa la transformació generacional.

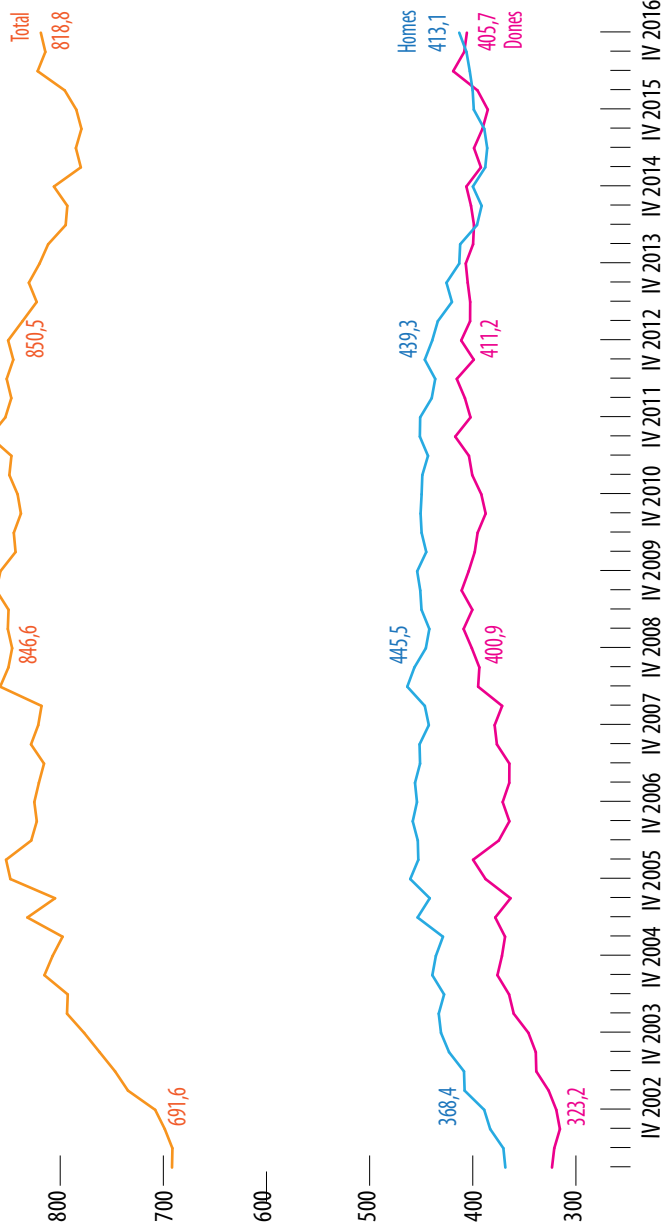
Evolució de la població activa segons context socioeconòmic

El gràfic 7 mostra l'evolució de la població activa –població ocupada i aturada– a Barcelona al llarg del període 2002-2016. En termes generals, s'observa que la tendència significativa a l'augment de la població activa de la ciutat es trunca amb l'adveniment de la crisi, s'estabilitza a partir de 2008 fins a 2011, quan comença a produir-se una davallada que arriba fins al quart trimestre de 2015 en què s'inicia la recuperació. Això no obstant, aquestes xifres relatives al conjunt de la població amaguen dues tendències diferents si es fixa l'atenció en les dades desagregades per sexe. En el cas dels homes, la població activa comença a disminuir després d'assolir el punt àlgid durant el segon trimestre de 2008 (463.500 homes) i, particularment, a partir de 2012, en què arriba a enfonsar-se fins a 386.000 homes actius el segon trimestre de 2015, per tornar a créixer posteriorment sense arribar a recuperar els nivells anteriors (413.000 el quart trimestre de 2016).

En canvi, la població activa femenina s'ha mantingut molt més estable i fins i tot ha arribat a acumular un lleuger increment al llarg de tot el període: de 394.800 dones actives el segon trimestre de 2008 a 405.700 el quart trimestre de 2016. De fet, aquestes tendències oposades han provocat que el diferencial existent a l'inici del període entre la població activa masculina i la femenina (45.200 persones) hagi anat minvant fins que les dues corbes han arribat a coincidir.

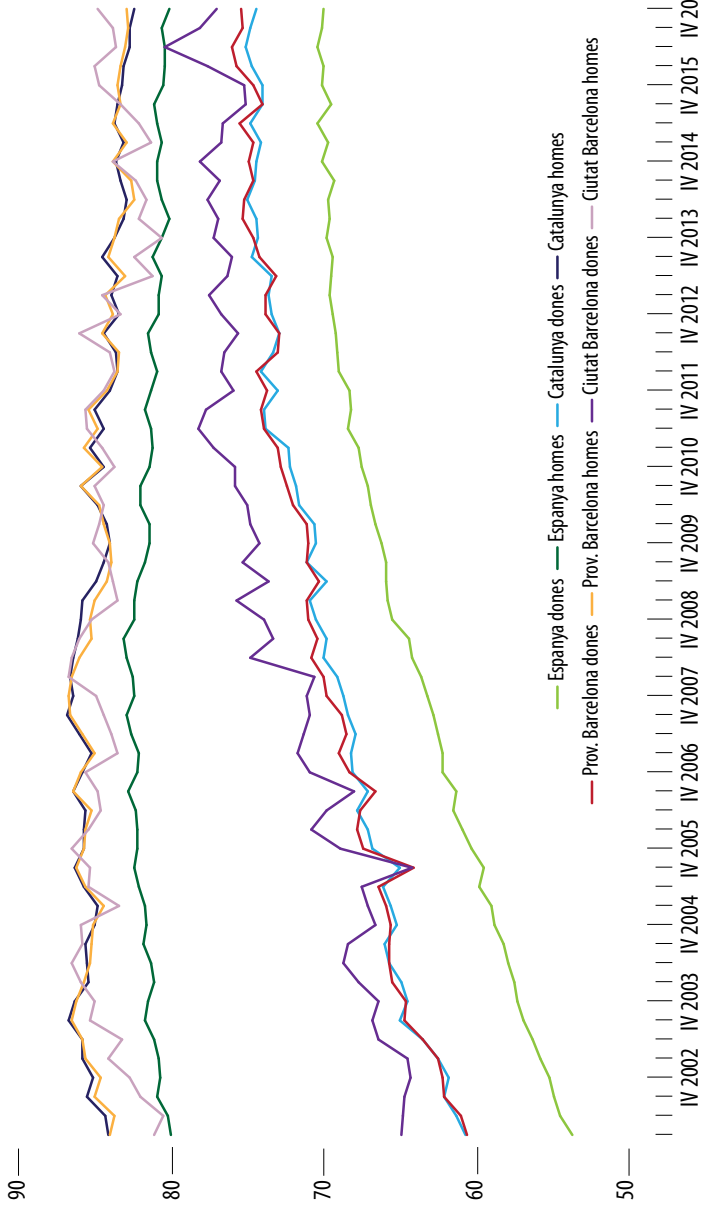
Les tendències observades es troben directament relacionades amb l'impacte diferencial de la crisi en l'ocupació masculina i femenina, tal com han mostrat altres estudis (Sánchez Mira, 2016a). En efecte, si reprenem les dades d'afiliació a la Seguretat Social per sectors presentades anteriorment, resulta clar que, també a la ciutat de Barcelona, ha estat als sectors més masculinitzats (construcció, indústria) on s'ha destruït més ocupació. D'aquesta manera, la sortida de molts homes del mercat de treball es pot explicar per l'efecte desànim dels aturats de llarga durada i l'extensió de les prejubilacions en determinats sectors econòmics, dos factors que evidencien el comportament procíclic de la força de treball masculina durant la crisi, el contrari del que ha ocorregut en el cas de les dones. És a dir, més enllà de provocar un efecte de retirada, el nombre de dones actives en el mercat de treball ha estat molt més estable i, fins i tot, ha augmentat. Bàsicament, perquè els sectors d'activitat més feminitzats no s'han vist tant afectats per la crisi, almenys pel que fa a destrucció d'ocupació, com s'ha assenyalat amb anterioritat. En aquest sentit, i com evidencien altres estudis (Gálvez Muñoz i Rodríguez Modroño, 2011), menys dones han perdut la feina de forma directa i, fins i tot, algunes han entrat al mercat de treball davant la situació d'atur de les seves parelles masculines.

Gràfic 7. Evolució de la població activa per trimestres en milers. Barcelona ciutat

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. INE.
 Nota: Taxa específica d'activitat calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades de 2002-2013 s'han revisat amb la nova base per poder establir comparacions.

Gràfic 8. Evolució de la taxa específica d'activitat trimestral per sexe a Barcelona viutat, Barcelona província, Catalunya i Espanya

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. I.N.E.
 Nota: Taxa específica d'activitat calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades del període 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població per poder establir comparacions.

Si les dades del gràfic 7 mostren l'evolució de la població activa en termes absoluts, el gràfic 8 es representen les taxes d'activitat calculades per a la població de 16-64 anys, cosa que permet comparar la situació de la ciutat de Barcelona amb la d'altres àmbits territorials, en concret, Barcelona província, Catalunya i Espanya. Com a primera constatació general es pot afirmar que Barcelona destaca per l'especificitat dels patrons laborals femenins, tal com s'ha apuntat a l'apartat de contextualització. Així doncs, en el cas dels homes, observem que les línies de les taxes d'activitat de Barcelona ciutat, província i Catalunya es troben superposades i s'entrecreuen contínuament al llarg del període analitzat (entre el 83 i el 85%) i se situen lleugerament per damunt de les de la mitjana espanyola (entre el 80 i el 82%). En canvi, en el cas de l'activitat femenina, Barcelona ciutat se situa sensiblement per damunt de Barcelona província i Catalunya -on les línies pràcticament coincideixen-, mentre que les diferències amb relació a la mitjana espanyola són molt importants i arriben a superar els deu punts percentuals en algun moment del període.

Aquest caràcter diferencial de la població activa de Barcelona s'explica, en gran mesura, pels factors sociodemogràfics i socioeconòmics de la ciutat que s'han introduït anteriorment. Una taxa d'activitat més alta està relacionada sens dubte amb una estructura productiva que atreu principalment força de treball femenina, un nivell d'estudis mitjà més elevat per part de les dones i més presència de mà d'obra immigrada amb un projecte migratori clarament econòmic i no de reagrupament familiar. Tal com mostren altres estudis (Miguélez et al., 2014; Moreno-López, 2017), des de l'inici de la crisi, el 2008, la ciutat de Barcelona es manté com un pol d'atracció de mà d'obra immigrant, especialment dones. El caràcter sectorial de la crisi que afecta àmbits masculinitzats amb menys pes a la ciutat, l'increment de necessitats relacionades amb la cura de llarga durada i la feminització de la immigració en són factors explicatius.

En comparació amb el gràfic 7, construït a partir dels nombres absoluts, l'anàlisi de les taxes permet matisar l'efecte de l'envelliment de la població. Així, en el cas dels homes es constata una evolució similar a allò que reflectien les dades absolutes, però en el cas de les dones destaca l'augment ininterromput de les taxes d'activitat. Aquesta tendència de l'activitat femenina es dona als quatre àmbits territorials, tot i que sense que desapareguin les distàncies entre ells i amb les dones barcelonines sempre al davant, és a dir, amb més presència al mercat de treball. Així, el 2002, la taxa d'activitat femenina era del 53,8% per a les dones espanyoles, del 60,8% per a les catalanes i del 65% per a les barcelonines, mentre que el 2016 les xifres havien passat al 70,1%, e 74,5% i el 77,1%, respectivament. Al llarg del període, la distància entre les dones de la ciutat de Barcelona i les del conjunt de l'Estat ha anat dels 11,2 punts del primer trimestre de 2002 als 7 punts del quart trimestre de 2016, amb un

mínim de 5,1 punts el quart trimestre de 2015, mentre que la distància respecte a les de Catalunya ha estat entre un 3 i un 4% la major part del període i han arribat a coincidir de forma puntual. El conjunt d'aquestes dades planteja la idiosincràsia de Barcelona amb relació a la presència de dones al mercat de treball. Davant aquesta especificitat, emergeix un doble factor explicatiu que apunta una estructura productiva que atreu, especialment, mà d'obra femenina i la ciutat esdevé un escenari procliu a la transformació en les relacions tradicionals de gènere.

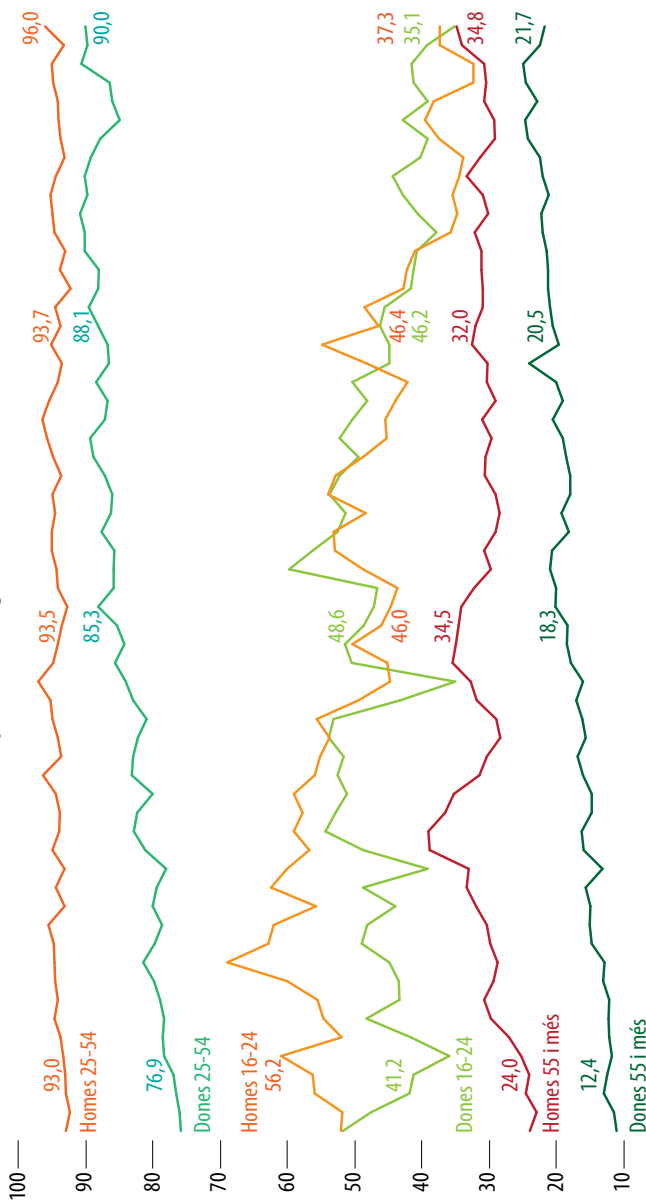
En definitiva, es tracta d'un augment ininterromput de les taxes d'activitat, tendència que les dones barcelonines comparteixen amb la resta de dones de Catalunya i de l'Estat. A diferència del que ha passat en el cas dels homes, l'evolució de l'activitat laboral femenina no ha patit una ruptura davant la crisi iniciada el 2007-2008, fet que s'explica per l'impacte diferencial d'aquesta sobre l'ocupació masculina i femenina al qual s'ha fet referència amb anterioritat. Aquesta tendència mostra clarament que la creixent presència de les dones al mercat laboral espanyol no té marxa enrere, com han posat en relleu altres estudis (Sánchez Mira, 2016a). Alhora, si bé sembla difícil de rebatre que aquesta creixent presència femenina al mercat de treball suposa un canvi qualitatiu amb relació a les transformacions en l'esfera laboral, cal tenir molt present que quantitat no implicat qualitat, com tampoc es poden oblidar les advertències d'algunes economistes (Gálvez-Rodríguez, 2011) que han insistit que les sortides a les crisis econòmiques sempre han perjudicat més les dones, sense que el context actual en sigui una excepció. Durant el període de crisi, les dones resisteixen millor en el mercat de treball però cal veure si el cost d'aquesta resistència representa un empitjorament de les seves condicions laborals.

Activitat laboral i curs de vida

Les dades de les taxes d'activitat per grups d'edat permeten una aproximació indirecta als diferents moments del curs de vida i evidencien que les presències i absències d'homes i dones amb relació al mercat de treball es troben desigualment condicionades per aquest.

Al gràfic 9 s'observa que les taxes d'activitats del col·lectiu jove (16-24) són més similars en termes de gènere alhora que presenten més volatilitat, si es comparen amb el grup 25 i 54 anys i amb les persones majors de 55 anys. Es posa de manifest el pes de l'edat en aquest grup i es mostra la vulnerabilitat del col·lectiu de joves. Durant els cinc primers anys del període analitzat s'observa una diferència en les taxes d'activitat femenines i masculines que oscil·la entre 5 i 20 punts a favor dels homes joves. Es tracta del moment àlgid de creació d'ocupació, una ocupació en sectors tradicionalment masculins, com la construcció i les indústries de producció de materials vinculades a aquesta.

Gràfic 9. Evolució de la taxa d'activitat trimestral per sexe i franges d'edat, Barcelona ciutat

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Enquesta de Població Activa, INE.
 Nota: Taxa específica d'activitat calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població per poder establir comparacions.

Amb l'arribada de la crisi, la taxa d'activitat per als joves masculins no deixa de disminuir i passa d'un 51% el 2002 a un 37% el 2016. En el cas de les dones joves, la davallada ha estat similar, tot i que la tendència al llarg de tot el període ha mostrat algunes diferències. La diferència entre les tendències observades pels grups d'edat relatius a la població adulta en comparació amb la població de 16-24 anys posen de manifest que la condició de jove s'interrelaciona de manera específica amb el gènere. Sobretot, durant els períodes de crisi on els col·lectius més vulnerables sempre són els més perjudicats en el mercat de treball. Així doncs, el fet de ser jove esdevé un condicionant que cal considerar, juntament amb el gènere, en la situació al mercat laboral.

Durant els anys de bonança econòmica i de creació d'ocupació, les taxes d'activitat de les dones joves eren molt més baixes, fet que s'explica perquè es mantenen durant més temps dins el sistema educatiu formal (Serracant, 2013). A partir de 2007, les taxes d'activitat dels joves masculins i femenins han anat convergint i fins i tot en alguns moments les dones han tingut una presència més elevada en el mercat laboral que els homes joves. Les raons que expliquen aquesta situació són de dos tipus. D'una banda, bona part dels homes joves han prolongat el període formatiu per millorar el nivell de formació, atesa l'escassetat de llocs de treball i amb l'expectativa d'augmentar les possibilitats d'ocupabilitat. D'altra banda, el caràcter sectorial de la crisi ha suposat més possibilitats d'ocupació en el sector serveis, on les habilitats i competències femenines són més buscades. Amb tot, sembla clar que el caràcter diferencial de les estratègies davant la crisi introdueix canvis en l'estructura de l'oferta de treball des d'una òptica de gènere imbricada amb les diferències d'edat. En el cas de la població jove, els homes han desenvolupat estratègies feminitzades davant la manca d'ocupació, en la mesura que són més freqüents entre les dones, com ara l'allargament del període d'estudis. En el cas de la població adulta, davant la destrucció de llocs de treball ocupats majoritàriament per homes, les dones desenvolupen estratègies tradicionalment considerades masculines atès que són més freqüents entre ells, com ara l'entrada al mercat de treball.

Si ens fixem en la població adulta de 25-54 anys, constatem unes taxes d'activitat més elevades que es mantenen pràcticament durant tot el període en nivells superiors al 90% en el cas dels homes. De fet, l'estabilitat de la taxa d'activitat masculina en la franja d'edat central indica que la disminució global de l'activitat dels homes barcelonins que constatarem en gràfics anteriors es deu sobretot al declivi dins l'edat més jove al qual ens acabem de referir.

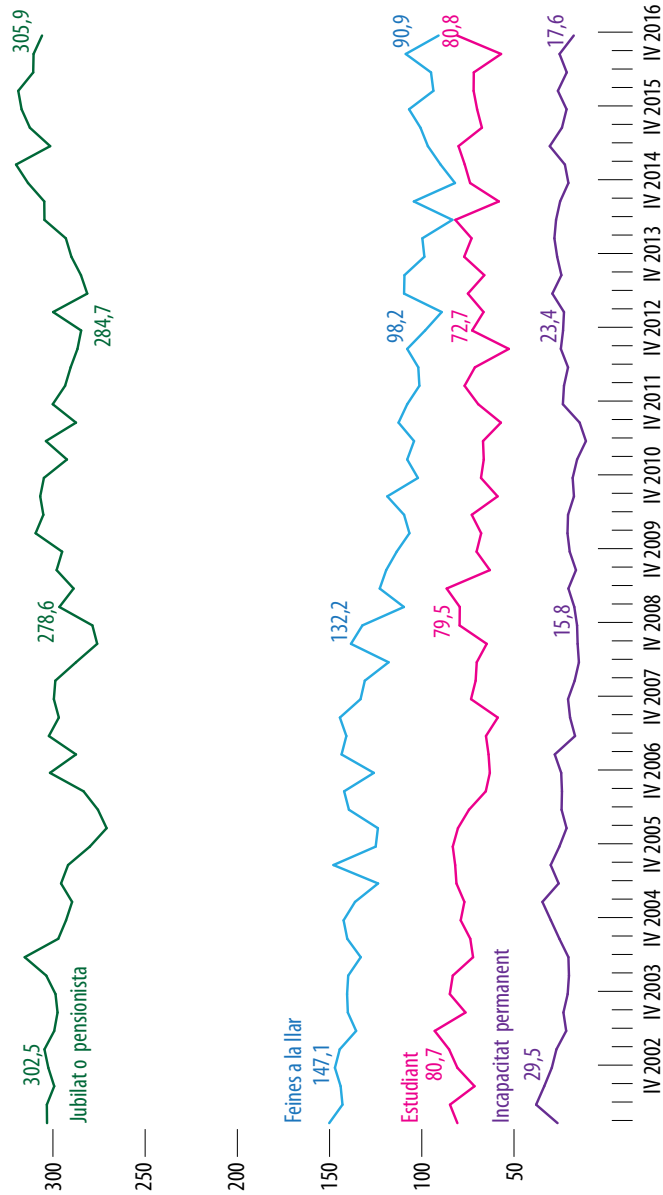
Al seu torn, en el cas de l'activitat femenina, l'any 2002 se situava en el 75,8%, mentre que al començament de la crisi arribava al 80% i durant els nou anys posteriors va augmentar 10 punts percentuals, fins a situar-se en el 90% el 2016. Es tracta d'un tendència de canvi de llarg recorregut, que té una dimensió generacional vincu-

lada a l'allargament del període de formació, el retard de la maternitat i la disminució del nombre de fills. De fet, aquesta tendència ja era constatable durant el període d'expansió econòmica però la crisi l'ha reforçat (Sánchez Mira, 2016a) i l'ha fet extensiva a la franja d'edat de majors de 55 anys. En definitiva, aquestes dades apunten el paper de les dones com a motor de canvi en l'esfera laboral en un context favorable atesa la importància de determinats sectors econòmics a la ciutat de Barcelona. Alhora que apunten la vulnerabilitat laboral del col·lectiu de persones joves més enllà del gènere. En aquest sentit, les dades analitzades posen de manifest que la condició de jove, i no només de gènere, situa les persones dins del mercat de treball. Si bé és cert que caldria tenir presents altres indicadors relatius al fenomen de la segregació horitzontal o l'assetjament laboral per analitzar el pes d'ambdues variables, edat i gènere, en la situació laboral. En qualsevol cas, sembla que el canvi generacional s'acompanya d'una crisi econòmica que introdueix canvis estructurals respecte a la manera d'estar dins l'àmbit laboral que, al seu torn, reproduceix les desigualtats de gènere.

Població (laboralment) inactiva

La inactivitat ofereix una aproximació a les absències del mercat de treball. Pel que fa a les persones laboralment inactives, el gràfic 10 mostra la seva evolució segons el motiu de la inactivitat, tot i que les dades desagregades per sexe no es troben disponibles. Si ens centrem en la categoria "feines a la llar", constatem que el nombre de persones inactives per aquesta raó disminueix de forma constant al llarg del període analitzat. Sabent per altres fonts de dades, principalment a través de les Enquestes d'usos del temps (Moreno, 2009; Moreno, 2015), que les persones que majoritàriament fan les tasques domèstiques i de cura són dones, aquesta davallada s'ha d'explicar sens dubte en clau de gènere. Les dones consideren cada cop menys la dedicació al treball domèstic i de cura com una activitat que les obliga a sortir del mercat de treball, tendència que es produeix tant durant el període d'expansió com de recessió. Així doncs, en el període de crisi, com ja s'ha assenyalat, la destrucció d'ocupació no constitueix un impediment perquè les dones entrin al mercat de treball. Ans al contrari, la sortida involuntària d'homes contribueix a l'entrada voluntària de dones, fenomen que ja es donava amb anterioritat i que la crisi ve a reforçar tal com mostren les dades sobre activitat analitzades a l'apartat anterior. El més destacable en aquest cas, com han subratllat altres autores (González-Gago i Segales Kirzez, 2014), és l'entrada de dones de generacions més grans, sobretot de 45 anys en endavant, que s'havien caracteritzat per trajectòries més discontinües i més dificultats d'inserció laboral.

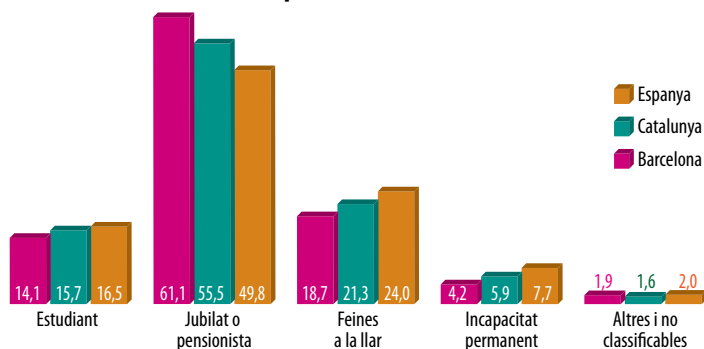
Gràfic 10. Evolució trimestral de la població laboralment no activa, per situació en milers. Barcelona ciutat

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. INE.

D'altra banda, el nombre de persones que assenyalen els estudis com a raó de la seva inactivitat laboral presenta una tendència irregular al llarg del període. Amb relació a aquesta qüestió cal remarcar dues tendències principals, que ja s'han apuntat amb anterioritat. En primer lloc, durant el període de creació d'ocupació, molts estudiants, principalment masculins, que abandonen els estudis donades les facilitats per trobar feina. Passat aquest període, quan les oportunitats laborals desapareixen o disminueixen, alguns d'ells retornen als estudis per tal de millorar les possibilitats d'ocupació.

Gràfic 11. Població inactiva per situació. 2n trim. de 2016. En %

Font: Elaboració pròpia. Dades de Barcelona: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, EPA, INE. Dades de Catalunya i Espanya: IDESCAT, EPA, INE.

En segon lloc, l'anàlisi del mateix tipus de dades però comparant Barcelona ciutat amb Catalunya i Espanya (gràfic 11) avala algunes idees relatives a l'especificitat sociodemogràfica i socioeconòmica de la ciutat descrita a l'apartat de contextualització. D'entrada, destaca el percentatge més elevat de persones jubilades dins les persones inactives en comparació amb Catalunya i, encara més, amb relació a Espanya. En aquest sentit, es posa de manifest una estructura poblacional més envellida amb més tradició de presència al mercat de treball. A més, si de les dades de l'estructura poblacional destacaven la sobrerrepresentació de les franges d'edat 25-29 i 30-34 a Barcelona respecte a Catalunya, les dades del gràfic 11 mostren que, comparativament, la inactivitat per motiu d'estudis és inferior a la ciutat. Probablement, aquest fenomen s'explica per l'economia de Barcelona, basada en els serveis, que ofereix més possibilitats d'ocupació als joves, un tipus d'ocupació que no és incompatible amb la formació. Finalment, destaca el pes més reduït de la dedicació a les "feines de

la llar” com a raó per a la inactivitat a Barcelona comparada amb Catalunya i Espanya. De nou, les explicacions s’han de cercar en les característiques de l’estructura de la demanda de treball de la ciutat i els alts nivells formatius de les dones barcelonines. En síntesi, les dades evidencien que les trajectòries vitals de la població de Barcelona tenen una orientació més laboral, o menys tradicional en termes de gènere, per un efecte combinat de l’estructura poblacional i el sistema productiu. En la mesura que tradicionalment el pes de la població activa és més gran, també ho és el pes de la població jubilada entre la inactivitat, si bé és cert que les mateixes dades desagregades per sexe permetrien matisar aquesta tendència des de la perspectiva de gènere.

Població ocupada

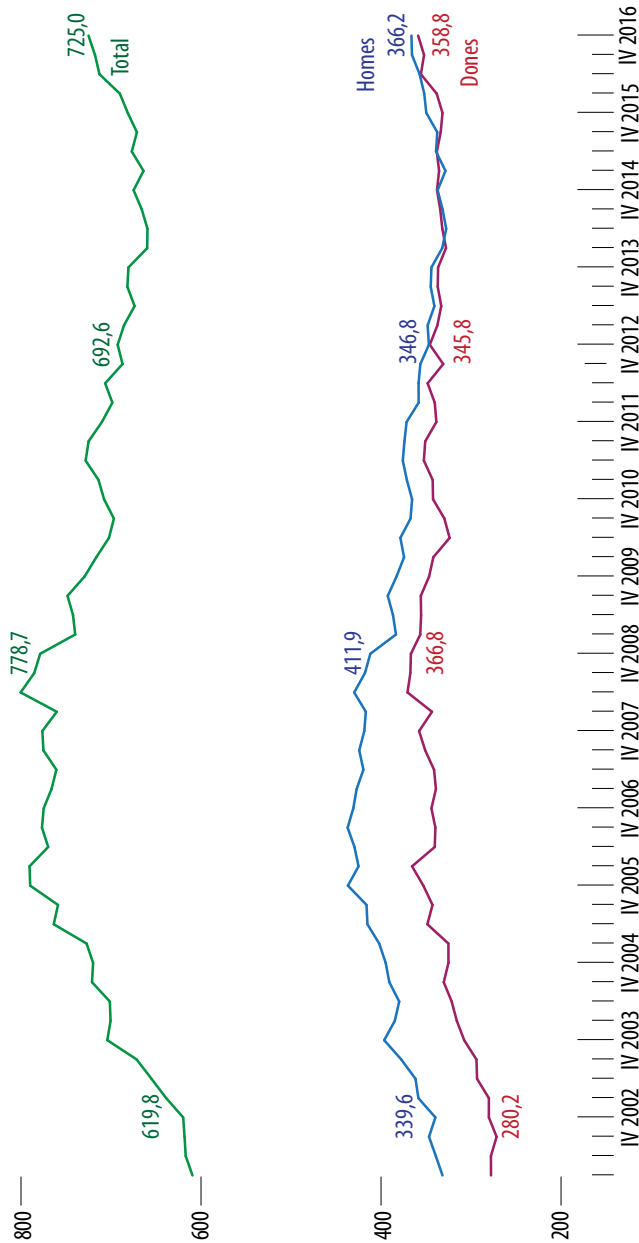
Aquest tercer apartat, juntament amb el quart, centra l’anàlisi en la població ocupada per tal d’aproximar-se a les presències del mercat laboral, tant pel que fa a la quantitat com a la qualitat de les condicions de treball. Seguint l’esquema analític dels apartats anteriors, en primer lloc es caracteritza l’evolució de la població ocupada segons la distribució per sexe, territori i edat. En segon lloc, una vegada conegut el perfil de les persones ocupades, s’aprofundeix en la seva situació al mercat de treball en termes de segregació, jornada laboral i contractació. L’objectiu final és evidenciar que, malgrat la presència de dones ocupades que resisteixen durant el període de crisi, les desigualtats de gènere persisteixen en el mercat laboral, unes desigualtats que introdueixen absències imposades a les dones en forma de temporalitat i parcialitat.

Evolució de la població ocupada segons context socioeconòmic

L’anàlisi de la població ocupada permet aprofundir i matisar algunes de les idees principals que hem apuntat a l’apartat anterior sobre l’activitat i la inactivitat laboral. Una primera idea a què cal fer referència és la presència més elevada de les dones en el mercat laboral de Barcelona en comparació amb els altres territoris. Les causes de la feminització del mercat laboral a la ciutat es relacionen segurament tant amb el fet que aquesta representa un pol d’atracció socioeconòmica atesa l’estructura productiva centrada en el sector serveis com en la tradició d’una superior presència laboral de les dones que assenyalava Barcelona com una punta de llança del canvi en els rols tradicionals de gènere. Un canvi que s’observa amb relació a l’esfera laboral però que caldria analitzar amb relació a l’esfera domèstica.

El gràfic 12 recull l’evolució de la població ocupada a Barcelona. D’entrada, s’hi observa una tendència a la confluència en la presència total d’homes i dones segons el context socioeconòmic. L’any 2002, el nombre d’ocupats superava en més de 50.000 persones el d’ocupades, diferència que augmenta durant el període de bonança econòmica fins a arribar a més de 100.000 homes que dones l’any 2006.

Gràfic 12. Evolució de la població ocupada trimestral a Barcelona ciutat. En milers

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. EPA. INE.

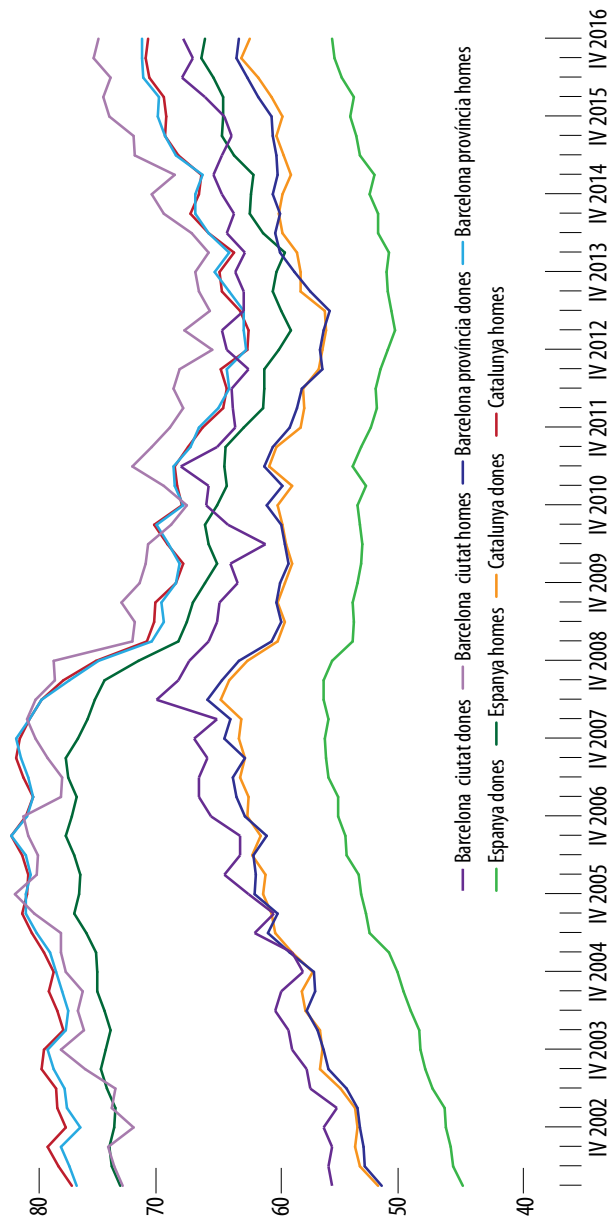
Nota: Taxa específica d'activitat calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població per poder establir comparacions.

L'arribada de la crisi provoca que es perdin més llocs de treball masculins, de manera que durant el període 2008-2014 perden l'ocupació 110.000 homes i 43.000 dones, la qual cosa contribueix a la confluència de la població ocupada segons sexe. Si bé cal remarcar, en tot moment, que aquesta confluència s'explica per l'empitjorament de la situació dels homes i no per la millora de la situació de les dones.

Al costat de les dades absolutes, el gràfic 13 mostra com a Barcelona, al començament del segle XXI, la diferència entre les taxes d'ocupació masculina i femenina era de gairebé 18 punts (55,8% per a les dones i 73,3 % per als homes). Una distància que ha disminuït fins a situar-se en 7 punts al final de 2016 (68,1% per a les dones i 75,1% per als homes) atès l'augment de la taxa femenina i la disminució de la masculina. Així doncs, al llarg d'aquests anys es registra un diferencial negatiu de la taxa d'ocupació masculina de -1,8% i un diferencial positiu de +12,3% en el cas de les dones que afirma que la tendència de creixement de l'ocupació femenina ha estat més estable. Des d'una perspectiva territorial, s'observa l'especificitat de la ciutat. En el cas dels homes, s'evidencien tendències similars amb relació a la província de Barcelona i Catalunya, però amb una taxa d'ocupació superior respecte a Espanya. En el cas de les dones, les barcelonines se situen davant de la resta de territoris. És a dir, la distància que es produeix entre les dones de Barcelona respecte a les de Catalunya i de manera més acusada amb relació a les dones d'Espanya és molt més gran que la dels homes en els diferents territoris, de la mateixa manera que s'observava en les dades d'activitat. Fins al punt que des de l'any 2010 la taxa d'ocupació de les barcelonines és més elevada que la dels homes espanyols.

Les explicacions s'han de cercar en els factors sociodemogràfics i socioeconòmics exposats. D'una banda, cal assenyalar la influència de l'estructura productiva de la ciutat, on durant els anys de bonança econòmica es van crear llocs de treball en sectors tradicionalment feminitzats (Administració pública, educació, sanitat i serveis socials) que han resistit millor l'impacte de la crisi. Una estructura productiva que s'ha d'entendre amb relació a uns factors socials que, entre altres aspectes, impliquen una tradició on la presència laboral femenina ha estat més una norma que una excepció (Borderías, 2007; Nash, 2010). D'altra banda, es troben els canvis estructurals que superen l'abast territorial i es relacionen amb el curs de vida i les trajectòries laborals. Vegem-ne algunes dades a continuació.

Gràfic 13. Evolució de la taxa específica d'ocupació trimestral per sexe

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Enquesta de Població Activa, INE.

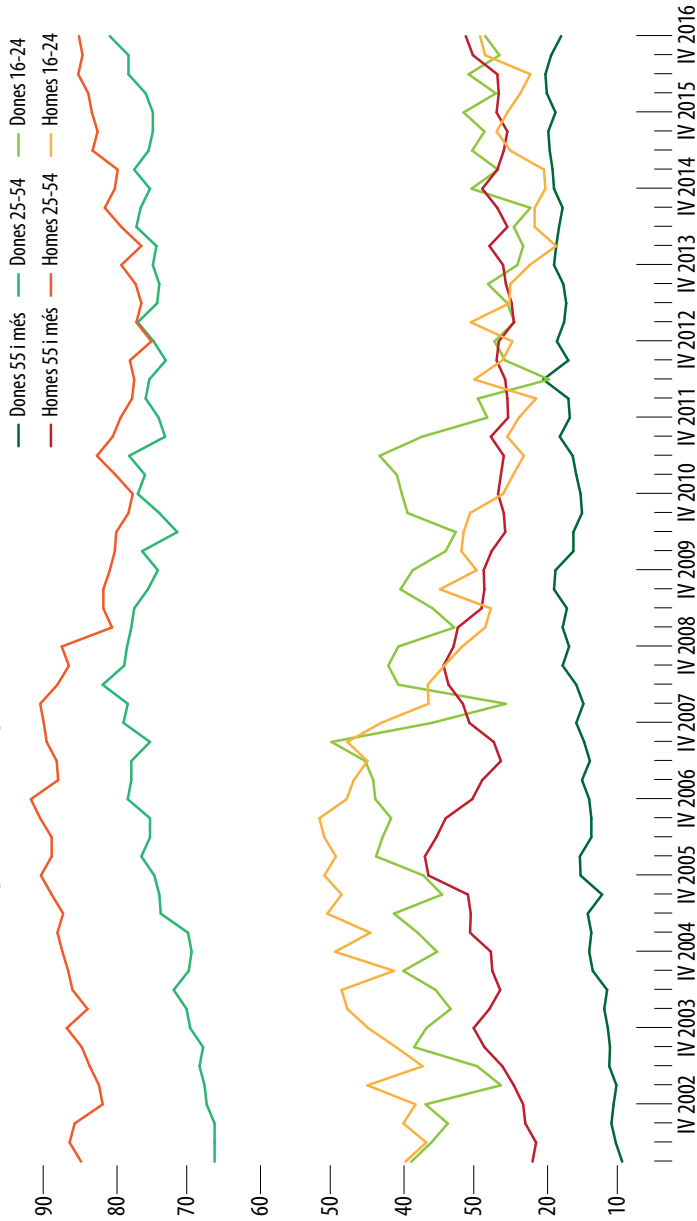
Nota: Taxa específica d'activitat calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades del període 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població per poder establir comparacions.

Ocupació i curs de vida

Les dades d'ocupació segons els trams d'edat que dibuixen diferents fases del curs de vida mostren que els joves són el segment més afectat per la crisi de l'ocupació atès que s'ha passat d'una taxa de més del 50% el 2006 a taxes per sota del 25% els anys 2014-2015. Si analitzem la situació per gènere, veiem que s'ha produït un canvi en la situació preexistent. En els anys de bonança econòmica les taxes d'ocupació dels joves masculins eren més elevades que les de les dones joves, amb diferències de 10 punts o més. Una de les explicacions d'aquesta situació és la facilitat de trobar feina en sectors masculinitzats durant l'etapa de creixement econòmic. D'altra banda, cal considerar que les dones joves es mantenen durant més temps en el sistema formatiu. Amb l'arribada de la crisi, els homes joves perden l'ocupació en una proporció més alta que les dones joves, de manera que s'inverteix la situació i l'ocupació de les dones joves se situa per sobre de la dels seus homòlegs masculins en intervals que van de 5 a 15 punts entre 2008 i 2012. En qualsevol cas, cal subratllar que aquest canvi s'explica per un empitjorament de l'ocupació entre els joves que afecta més els àmbits masculinitzats. No respon en cap cas a una millora de les possibilitats laborals de les dones joves ja que, si es comparen amb les dels altres trams d'edat, s'observa que l'evolució de la taxa d'ocupació de les menors de 25 anys difereix de la resta durant el període de crisi, les afecta més i trenca la tendència sostinguda d'augment de l'ocupació femenina que es dona en els altres trams d'edat. La condició de jove és doncs, com ja s'ha dit, un tret important per analitzar la vulnerabilitat dels col·lectius en el mercat de treball.

En les persones adultes de 25 a 54 anys, les taxes d'ocupació són força elevades comparades amb les de la resta de grups. Els homes se situen, tant al començament com al final del període, per sobre del 85%. Arriben al 92% el 2006 i baixen fins al 75% el 2012, fluctuació que mostra clarament que la crisi de l'ocupació ha afectat principalment els sectors masculinitzats. Així mateix, en el cas de les dones, les fluctuacions són més petites i predomina la tendència en positiu amb un augment de la seva ocupació. Comencen el període amb una taxa del 66,4% i l'acaben amb una del 81%. Al llarg del període analitzat s'observa que la distància entre les taxes masculines i femenines tendeix a disminuir: l'any 2002 era de quasi 20 punts (66,4% per a les dones i 85% per als homes), mentre que l'any 2016 és de menys de 4 punts (81% per a les dones i 85% per als homes). Tanmateix, aquesta convergència en les dades no respon a una millora de la situació de les dones en el mercat de treball, sinó a una superior capacitat de resistència laboral femenina a la ciutat en temps de crisi. D'una banda, atesa una estructura productiva amb un pes important de sectors feminitzats i, de l'altra, atesa la llarga tradició de la ciutat amb la participació laboral de les dones amb independència de les responsabilitats domèstiques i familiars, fet que convida a pensar que les parelles amb doble ingrés hi tenen un protagonisme destacat.

Gràfic 14. Evolució de la taxa d'ocupació trimestral per sexe i edat. Barcelona ciutat

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. INE.
 Nota: L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades del període 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població per poder establir comparacions.

Com és lògic, d'altra banda, les persones majors de 55 anys presenten unes taxes d'ocupació més baixes que la resta de grups, si bé segueixen la mateixa tendència que el grup d'adults de 25-54 anys: la taxa d'ocupació masculina és més fluctuant amb una tendència a la baixa en comparació amb la femenina que és més estable amb una tendència a l'alça. Tot plegat apunta la importància de l'ocupació femenina, també entre les generacions més grans socialitzades en un context caracteritzat pel pes dels rols tradicionals de gènere. Una importància que es pot relacionar tant amb estratègies femenines de resposta a la crisi -l'augment de la taxa d'activitat de les dones n'és un indicador- com amb la desaparició de generacions amb important presència d'inactivitat per càrregues reproductives i l'aparició de generacions amb trajectòries laborals independents de les responsabilitats familiars. La primera explicació està vinculada a l'estructura productiva, a la segregació dels sectors i l'adaptabilitat laboral de les dones (Torns-Borràs, 2005), mentre que la segona posa de manifest canvis en les trajectòries laborals que, motivats o no pel context de crisi, impliquen una transformació en els projectes vitals d'homes i dones. Des de la perspectiva de gènere, l'interessant és saber l'abast, conjuntural o estructural, d'aquests canvis.

Condicions laborals

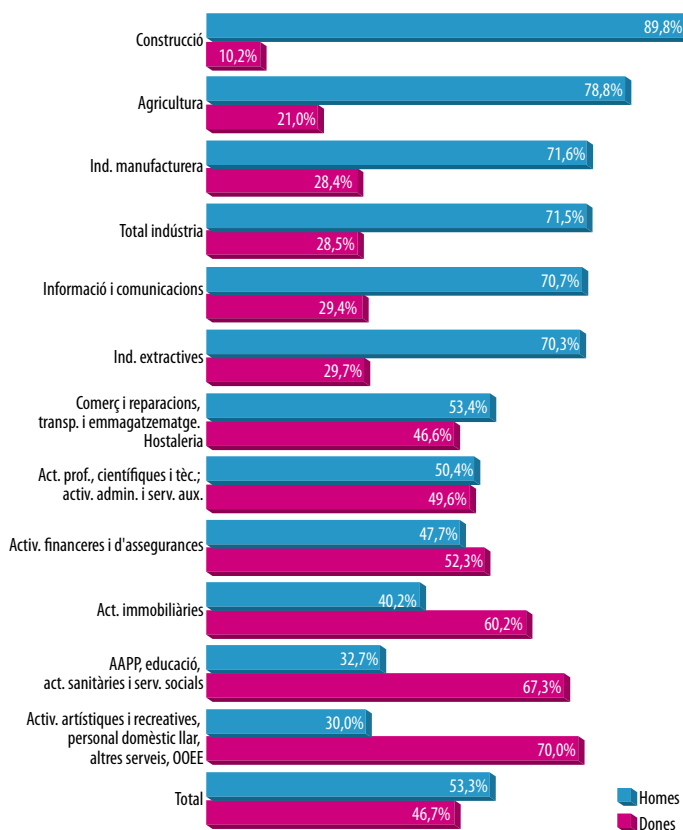
Com hem apuntat a l'inici d'aquest apartat, malgrat que les dones resisteixen millor que els homes en el mercat de treball durant el període de crisi a la ciutat de Barcelona, les desigualtats de gènere persisteixen. A continuació s'analitzen tot un seguit d'indicadors que mostren com aquesta ocupació segueix arrossegant desigualtats relacionades amb les condicions laborals. En concret, s'analitzen els fenòmens de la segregació, la parcialitat i la temporalitat. Davant la dificultat d'obtenir dades a nivell de Barcelona, aquest apartat inclou algunes estadístiques relatives a la realitat catalana a fi d'aproximar-nos als fenòmens imprescindibles per entendre la presència de les dones en el mercat de treball. S'ha considerat pertinent fer referència a aquestes dades a fi d'enriquir la descripció i explicació de les condicions laborals de les dones.

Segregació horitzontal

La situació de les dones i els homes en els diferents sectors d'activitat és desigual, fonamentalment perquè es distribueixen de manera diferent entre els diferents sectors i perquè les condicions laborals d'aquests no són iguals. Els gràfics 15 i 16 presenten dades relatives a Catalunya que permeten analitzar l'ocupació d'homes i dones per branca d'activitat. S'hi observa que els homes són molt més presents que les dones en els sectors industrials, de transports, de reparacions i en el sector de la informació i la comunicació. Per contra, les dones són majoritàries a l'Administració

pública, l'educació, la sanitat i els serveis socials, en el treball domèstic i en activitats immobiliàries. La presència d'homes i dones és més igualitària en les activitats professionals i administratives. La distribució de les dones per branques d'activitat apunta la polarització del col·lectiu: d'una banda, dones ocupades en sectors professionals i de l'Administració pública amb bones condicions laborals i, de l'altra, dones ocupades en els serveis domèstics amb pitjors condicions laborals.

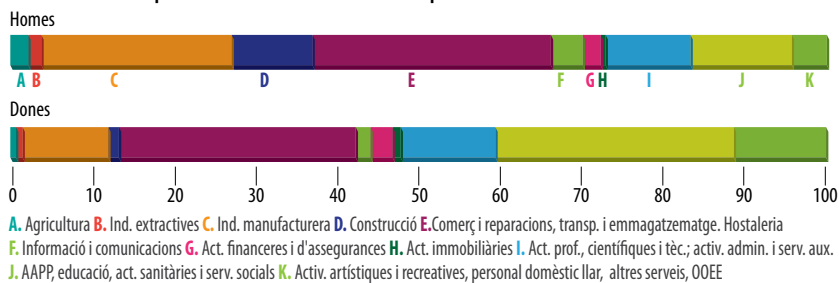
Gràfic 15. Població ocupada sobre el total de cada branca d'activitat. Catalunya, II trim. de 2016

Font: Elaboració pròpia. Dades de l'Enquesta de Població Activa. INE.

Si mirem la distribució de les dones segons el sectors en què estan ocupades majoritàriament (gràfic 16), observem que gairebé el 60% treballen a l'Administració pública, educació, sanitat i serveis socials (29,2%) o en el sector del comerç i l'hoteleria (29%), dos sectors on les condicions laborals són força desiguals. El treball a l'Administració pública es caracteritza per unes millors condicions laborals, en termes d'estabilitat, jornada laboral, salaris i altres. En canvi, el comerç i l'hoteleria tenen horaris més dolents, més temporalitat i salaris més baixos. Una polarització que va unida a un altre fenomen, la sobrequalificació, ja que moltes de les dones que ocupen llocs tant a l'Administració pública com en els serveis presenten nivells més elevats de formació que els requerits per al lloc de treball que ocupen (CES, 2016), un fenomen que s'ha d'analitzar en termes de segregació vertical. Pel que fa als homes, la meitat estan ocupats a la indústria (40%) i la construcció (10%), la resta en el comerç, hoteleria, transport i emmagatzematge (29,2%), i en l'Administració pública (12,4%) i activitats professionals (10,4%). Comparativament, doncs, els homes se situen en sectors industrials i en la construcció, on les condicions laborals en termes de salaris són millors.

Gràfic 16. Població ocupada en cada activitat sobre el total d'ocupació masculina i femenina. Catalunya II trim. 2016

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA, INE.

La segregació horitzontal i la polarització femenina en el mercat de treball que mostren les dades a nivell de Catalunya es pot completar amb dades relatives a la ciutat de Barcelona sobre el perfil de les persones no aturades que són demandants d'ocupació. En aquest sentit, la taula 7 evidencia que les dones demanen feina en el servei domèstic, l'Administració pública, l'educació i la sanitat, mentre que els homes ho fan a la indústria, la construcció, el transport i l'emmagatzematge. És a dir, les demandes de treball per part de les persones ocupades tendeixen a reproduir la segregació laboral del mercat de treball. Cal tenir present que les demandes es fan tant amb relació a la situació laboral actual com a l'adaptació de les preferències a les possibilitats que ofereix aquesta situació.

Taula 7. Demandes d'ocupació persones no aturades per activitat econòmica i sexe. Barcelona ciutat, juny de 2016

	Nombres absoluts			Percentatge		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Agricultura, ramaderia i pesca	92	18	110	83,64	16,36	100
Indústries extractives	10	1	11	90,91	9,09	100
Indústries manufactureres	1.021	660	1.681	60,74	39,26	100
Energia elèctrica i gas	58	20	78	74,36	25,64	100
Aigua, sanejament, residus	88	34	122	72,13	27,87	100
Construcció	814	138	952	85,50	14,50	100
Comerç i reparacions	1.082	1.321	2.403	45,03	54,97	100
Transports i emmagatzematge	705	190	895	78,77	21,23	100
Hostaleria	1.272	1.348	2.620	48,55	51,45	100
Informació i comunicacions	593	347	940	63,09	36,91	100
Act. financeres i d'assegurances	539	279	818	65,89	34,11	100
Act. immobiliàries	77	99	176	43,75	56,25	100
Act. professionals, tècniques	815	968	1.783	45,71	54,29	100
Act. administratives i serv. auxiliars	1.182	1.559	2.741	43,12	56,88	100
Administració pública	97	131	228	42,54	57,46	100
Educació	369	1.062	1.431	25,79	74,21	100
Act. sanitàries i serveis socials	332	1.019	1.351	24,57	75,43	100
Act. artístiques, recreatives	282	349	631	44,69	55,31	100
Altres serveis	275	488	763	36,04	63,96	100
Llars ocupen personal domèstic	140	605	745	18,79	81,21	100
Organismes extraterritorials	2	0	2	100,00	0,00	100
Sense ocupació anterior	555	595	1.150	48,26	51,74	100
Total	10.400	11.231	21.631	48,08	51,92	100

Font: Elaboració del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, a partir de dades registrals del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya.

La taula 8 mostra les dades d'afiliació per província (i el pes percentual de la província de Barcelona sobre Catalunya) S'observa que la major part de les persones afiliades al règim especial de la Seguretat Social com a treballadores domèstiques i cuidadores són dones en tots els territoris. Però cal destacar que a la província de Barcelona, i no és arriscat afirmar que a la ciutat, el treball domèstic és més demanat. Si la província de Barcelona, amb caràcter general, aglutina el 76,50% de la població afiliada al règim general de la Seguretat Social, pel que fa al sistema especial d'empleades de la llar representa el 81,54%, és a dir, 5 punts per sobre, cosa que no succeeix en el treball de cura no professional (cuidadores familiars), on representa el 69,76%, 5,5 punts per sota. L'explicació d'aquesta diferència podria respondre a una professionalització més

gran del sector a la ciutat atesa l'oferta de serveis (residències, serveis d'assistència domiciliaria, etc.).

Taula 8. Nombre mitjà de persones afiliades al règim general, al sistema especial d'empleats/des de la llar, i cuidadors/es no professionals, per sexe. Juny de 2016.

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	BCN/CAT
Règim general						
Homes	998.640,68	124.298,40	65.932,54	121.135,09	1.310.006,72	76,23%
Dones	947.845,45	115.339,18	60.992,31	110.094,13	1.234.271,09	76,79%
No consta	2,00	0,00	0,00	1,18	3,18	62,89%
Total	1.946.488,13	239.637,59	126.924,86	231.230,40	2.544.281,00	76,50%
Sistema especial empleats/des de la llar						
Homes	3.737,27	653,40	119,54	270,18	4.780,40	78,18%
Dones	52.922,31	5.035,31	2.598,77	4.154,13	64.710,54	81,78%
No consta	3,68	0,00	0,00	0,00	3,68	100,00%
Total	56.663,27	5.688,72	2.718,31	4.424,31	69.494,63	81,54%
Cuidadors/es no professionals en situació d'alta						
Homes	126,86	14,00	8,00	26,00	174,86	72,55%
Dones	1.050,59	129,13	109,00	224,22	1.512,95	69,44%
No consta	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-
Total	1.177,45	143,13	117,00	250,22	1.687,81	69,76%

Font: Estadístiques de la Seguridad social. Ministerio de empleo y Seguridad Social.

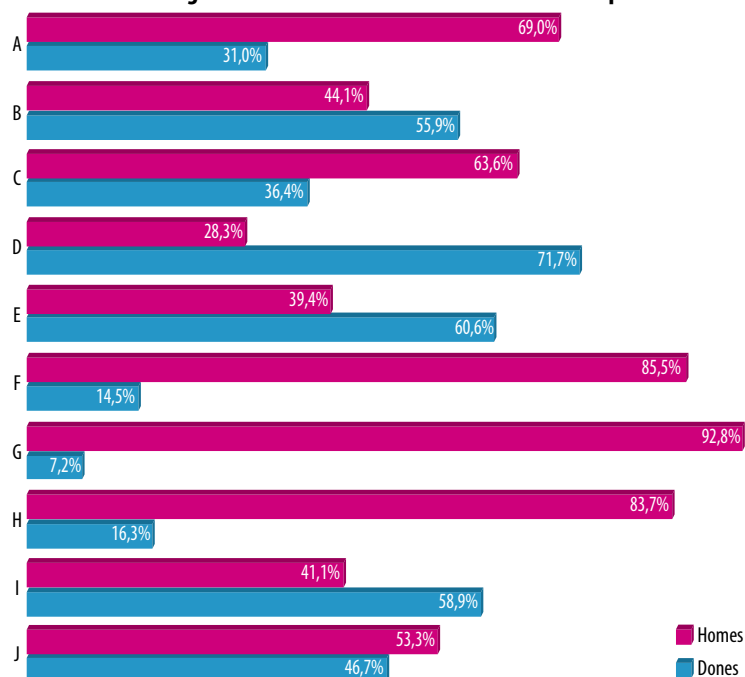
Nota: Inclòs dins règim general les dades de cuidadors/es no professionals, excloses les dades dels sistemes especials agrari i d'empleats/des de la llar.

Segregació vertical

L'altra cara de la segregació laboral es dibuixa verticalment segons la categoria professional. De nou, algunes de les dades referides respecte a aquesta qüestió són del conjunt de Catalunya perquè, en absència d'estadístiques pròpies de la ciutat, s'ha considerat oportú introduir-les per a la interpretació del fenomen tenint en compte el factor territorial. Les dades del gràfic 17 mostren la distribució de la població ocupada a Catalunya segons tipus d'ocupació. S'observa que en el nivell més elevat d'ocupacions, els càrrecs amb més poder (directors/ores i gerents), el percentatge d'homes (69%) duplica amb escreix el de dones (31%). Una situació que s'inverteix en el cas de les tècniques i professionals científiques i intel·lectuals, on les dones (55,9%) superen en més de 10 punts els homes (44,1%) com un reflex del sostre de vidre que dificulta la presència en categories superiors. I, una situació que s'inverteix de nou a la categoria de tècnics i professionals de suport, on els homes representen el 63,6% i les dones el 36,4%. Sembla que les dones estan més presents en les ocupacions tècni-

ques i científiques, cosa lògica si també tenen nivells educatius més elevats, però els resulta més difícil aconseguir les posicions de més poder. Les dones són més presents, comparativament, a les categories B i D, i menys a la A i la C.

Gràfic 17. Percentatge d'homes i dones sobre el total de cada ocupació

A. Direcció i gerència **B.** Tècnics/ques i prof. científics/ques i intel·lectuals **C.** Tècnics/ques; professionals de suport
D. Comptabilitat, administració i altres **E.** Serveis de restauració, personals, protecció i venedors/es
F. Sector agrícola, ramader, forestal i pesquer **G.** Indústries manufactureres i la construcció
H. Operadors/es d'instal·lacions i maquinària, i muntadors/es **I.** Ocupacions elementals **J.** Total

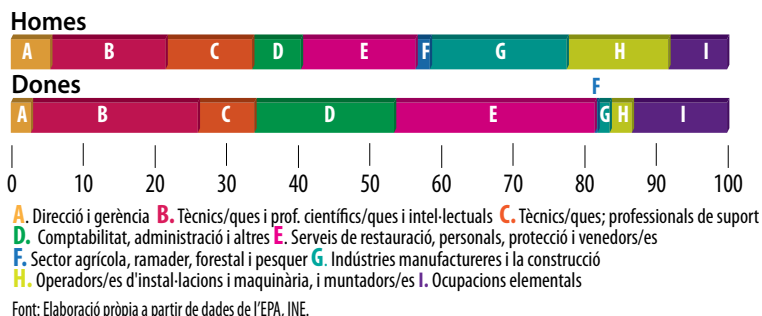
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA. INE.

S'evidencia així el fenomen anomenat "sostre de vidre" en la mesura que moltes de les dones ocupades a la categoria I acumulen les qualificacions i l'experiència necessàries per estar a la categoria J però la seva trajectòria laboral es troba amb un obstacle (de vidre) que no es veu però les impedeix promocionar. És a dir, es produeix un tap de dones en les posicions prèvies a categories superiors que s'explica tant per les dificultats relacionades amb la resistència de l'entorn laboral com per les responsabilitats que han d'assumir amb relació al treball domèstic i de cura. Ambdós aspectes minven

les possibilitats de desenvolupar una carrera professional. En qualsevol cas, aquesta segregació vertical també amaga el fenomen de la sobrequalificació femenina, dones que ocupen càrrecs per sota del seu nivell d'estudis.

La distribució segons tipus d'ocupació també apunta la segregació horitzontal quan s'observa que a les categories menys qualificades, ocupacions elementals, el percentatge femení supera el masculí. Així doncs, els percentatges dels nivells B,D,E, e J evidencien la polarització del col·lectiu de dones en comparació amb els seus homòlegs masculins. Si observem el gràfic 18, els homes es reparteixen de forma més compensada en les diferents categories i és majoritària la presència en ocupacions qualificades del sector primari i secundari.

Gràfic 18. Percentatge de homes i dones sobre el total de l'ocupació masculina i femenina

Com en el cas de la segregació horitzontal, les úniques dades disponibles de Barcelona per aproximar-nos al fenomen són les demandes d'ocupació de les persones no aturades (taula 9), on s'observa que el percentatge de dones demandants supera el dels homes a les ocupacions menys qualificades, els serveis, així com les activitats administratives, i a la part més elevada de les qualificacions com ara tècniques i científiques.

En canvi, els percentatges masculins superen els femenins en els grups d'ocupació que inclouen directors i gerents, tècnics i professionals de suport, i treballadors qualificats. Malgrat els límits que suposa reflectir la segregació vertical amb aquest indicador, les dades apunten les dificultats relacionades amb la promoció laboral i el gènere.

Taula 9. Demandes d'ocupació de les persones no aturades per grup d'ocupació i sexe. Nombres absoluts i percentatge de cada sexe sobre el total de cada grup d'ocupació. Barcelona ciutat. Juny de 2016

	Nombres absoluts			Percentatge		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
1. Directors i gerents	494	193	687	71,91	28,09	100
2. Tècnics/científics	1.357	1.616	2973	45,64	54,36	100
3. Tècnics/professionals de suport	1.614	1.372	2986	54,05	45,95	100
4. Administratius	1.192	2.446	3638	32,77	67,23	100
5. Serveis	1.936	3.175	5111	37,88	62,12	100
6. Agricultura/Pesca	78	12	90	86,67	13,33	100
7. Treballadors qualificats	1.249	146	1395	89,53	10,47	100
8. Operadors maquinària	740	183	923	80,17	19,83	100
9. Treballadors sense qualificar	1.740	2.088	3828	45,45	54,55	100
Total	10.400	11.231	21631	48,08	51,92	100

Font: Elaboració del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya.

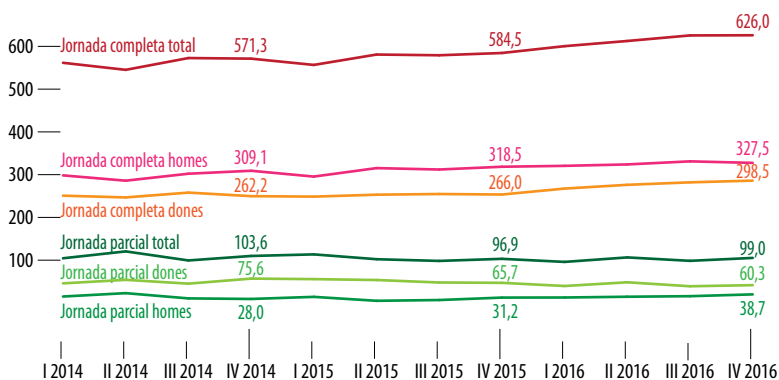
Tipus de jornada

L'anàlisi de la jornada laboral des de la perspectiva de gènere (gràfic 19) mostra que el temps parcial és més propi de les dones que dels homes, situació que sembla no canviar al llarg del temps. El temps parcial femení amaga al darrere una situació de desigualtat, sobretot quan és de caràcter involuntari on també representa una absència parcial. En primer lloc, perquè dificulta les possibilitats de promoció a la feina i implica un salari més baix. En segon lloc, perquè en molts casos no comporta una compactació de l'horari laboral, sinó que es pot donar en franges distribuïdes al llarg del dia. Per tant, la parcialitat laboral no garanteix que una dedicació més baixa al treball remunerat faciliti una dedicació més gran al treball domèstic i de cura (Maruani-Rogerat-Torns, 2000). Així mateix, a llarg termini té una incidència directa en l'import de les pensions de jubilació, ja que implica una cotització més baixa.

Si fem una anàlisi territorial de les dades (taula 10), observem que en tots els territoris el temps parcial és més propi de les dones que dels homes, però que hi ha més dones en aquesta situació a Espanya (24%) que a Catalunya (21,81%) i, al seu torn, que a Barcelona (18,84%). A la ciutat és on hi ha menys diferències pel que fa a la presència entre homes i dones en el temps parcial. Un 9,3% dels homes estan ocupats a temps parcial, davant d'un 18,84% de les dones. La diferència és més gran a Catalunya, i encara més a Espanya. Això es veu reforçat si s'observen els percentatges de totes les persones ocupades a temps parcial: un 66,87% són dones a Barcelona,

davant d'un 72,26% a Espanya. Les dades relatives al percentatge que representen el temps parcial masculí i femení sobre el total de l'ocupació és relativament similar al de Catalunya i Espanya, el masculí es troba lleugerament per sobre i el femení sensiblement per sota. De fet, les principals diferències en l'estructura d'ocupació de les diferents poblacions es troben clarament en el temps complet. Mentre que a Barcelona l'ocupació femenina a temps complet representava un 40,50% del total de l'ocupació, davant el 45,44% que representava l'ocupació masculina, a Catalunya les dones ocupades a temps complet eren només el 36,55% de la població ocupada total, xifra que baixava fins al 34,45% en el cas espanyol.

Gràfic 19. Població ocupada per jornada i sexe a Barcelona ciutat. En milers

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. INE.

En termes explicatius, la literatura apunta que el temps parcial femení suposa una reconfiguració del model familiar tradicional, introdueix un model on l'home representa el principal aportador de recursos i la dona emergeix com a treballadora complementària i principal responsable del manteniment de la llar/família (Fagan et al., 2000). Des d'aquesta perspectiva, la situació de Barcelona sembla millor que la d'altres territoris atès el percentatge més baix de temps parcial. Tanmateix, la diferència de gènere més petita en termes de temps complet a la ciutat de Barcelona no permet afirmar que aquesta comporti necessàriament més igualtat en les tasques domèstiques i de cura entre homes i dones. D'altra banda, la importància de sectors caracteritzats per oferir llocs de treball a temps parcial a la ciutat (serveis, hoteleria, comerç...) pot explicar també el nombre més gran d'homes que treballen a temps parcial comparativament als altres territoris (9,3% a Barcelona davant el 7,8% a Catalunya i el 7,8% a Espanya).

Taula 10. Població ocupada per tipus de jornada i sexe, en valors absoluts (milers) i percentuals. Segon trimestre de 2016. Percentatges de cada tipus de jornada sobre el total de cada sexe; percentatges de cada sexe sobre el total de cada tipus de jornada; percentatges de cada tipus de jornada i sexe sobre el total de l'ocupació

	Valor absolut			Jornada/sexe		
	Completa	Parcial	Total	Completa	Parcial	Total
Barcelona						
Homes	323,9	33,2	357,1	90,70%	9,30%	100,00%
Dones	288,7	67	355,7	81,16%	18,84%	100,00%
Total	612,6	100,2	712,8	85,94%	14,06%	100,00%
Catalunya						
Homes	1.561,4	132,7	1.694,1	92,17%	7,83%	100,00%
Dones	1.162,8	324,4	1.487,2	78,19%	21,81%	100,00%
Total	2.724,2	457,1	3.181,3	85,63%	14,37%	100,00%
Espanya						
Homes	9.194,3	776,8	9.971,1	92,21%	7,79%	100,00%
Dones	6.305,6	2.024,2	8.329,9	75,70%	24,30%	100,00%
Total	15.499,9	2.801,1	18.301,0	84,69%	15,31%	100,00%

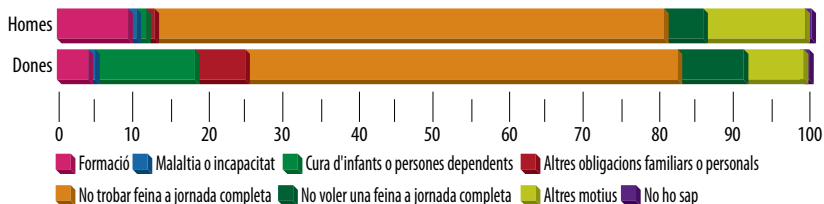
	Sexe/jornada			Sexe i jornada/total ocupació		
	Completa	Parcial	Total	Completa	Parcial	Total
Barcelona						
Homes	52,87%	33,13%	50,10%	45,44%	4,66%	50,10%
Dones	47,13%	66,87%	49,90%	40,50%	9,40%	49,90%
Total	100,00%	100,00%	100,00%	85,94%	14,06%	100,00%
Catalunya						
Homes	57,32%	29,03%	53,25%	49,08%	4,17%	53,25%
Dones	42,68%	70,97%	46,75%	36,55%	10,20%	46,75%
Total	100,00%	100,00%	100,00%	85,63%	14,37%	100,00%
Espanya						
Homes	59,32%	27,73%	54,48%	50,24%	4,24%	54,48%
Dones	40,68%	72,26%	45,52%	34,45%	11,06%	45,52%
Total	100,00%	100,00%	100,00%	84,69%	15,31%	100,00%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. INE. Dades facilitades per l'IDESCAT

Malgrat l'absència de dades per al cas de Barcelona, les dades d'Espanya mostren que el temps parcial és una situació no desitjada per la majoria de les persones. El gràfic 20 evidencia que el 67,9% dels homes i el 57,9% de les dones tenen una jornada

da a temps parcial perquè no han trobat una feina a temps complet. Tal com apunten alguns estudis, la poca acceptació del temps parcial en el cas espanyol s'explica, en part, per les condicions laborals precàries que l'acostumen a acompanyar en termes de salaris i cotitzacions (Maruani-Rogerat-Torns, 2000). D'altra banda, cal destacar que per al 20% de dones el temps parcial representa una falsa solució per la conciliació en la mesura que la raó de la parcialitat són les responsabilitats domèstiques i familiars. Una raó insignificant en el cas dels homes, entre els quals destaca l'oportunitat que el temps parcial els ofereix per combinar la feina amb la formació. En definitiva, es tracta d'un temps parcial que té perfil femení i que acaba concentrant-se, tal com assenyalen altres estudis (CES, 2016), en sectors de baixa qualificació (serveis domèstics, administratius i de suport) que dificulten les millores salarials i, per tant, tenen una incidència en la pobresa de les dones.

Gràfic 20. Motius de l'ocupació a temps parcial en %. Espanya, 2n trim. de 2016

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA, INE.

Tipus de contracte

Un dels indicadors clau per analitzar el nivell de precarietat que afecta l'ocupació és el tipus d'ocupació que es crea, en termes de modalitats contractuals. A més, la temporalitat es pot interpretar en termes d'absències parcials en el mercat de treball en la mesura que afecta persones que voldrien estar actives laboralment de manera continuada. Les dades de la taula 11 mostren que la creació d'ocupació que ha augmentat en el darrer any no acaba sent una dada positiva, atès que tant per als homes com per a les dones més del 85% dels nous contractes han estat de tipus temporal. La temporalitat com a forma de contractació té implicacions directes en les condicions de vida i de treball de la població. Comporta inseguretats per a l'organització quotidiana del temps i incorpora un baix nivell de confiabilitat perquè redueix les possibilitats de plantejar projectes de vida a curt i mitjà termini (Torns-Miguélez, 2006). Aquesta situació és especialment negativa per a les dones, tenint en compte que són les principals responsables dels treballs domèstics i de cura.

La temporalitat laboral té repercussions en el present i el futur de les persones. Les entrades i sortides constants de l'ocupació disminueixen el nombre de dies cotitzats i, per tant, comporten una pèrdua de drets laborals, possibilitats de promoció i millores salarials. Estudis recents (Cebrián-Moreno, 2015b) confirmen que les interrupcions en la vida laboral comporten pèrdues salarials més grans en el cas de les dones i, especialment, en les ocupacions menys qualificades. Tot plegat reforça la consolidació de les persones ocupades en situació de pobresa atesa la precarietat de la seva situació laboral i un futur vulnerable a causa d'unes pensions més baixes. Un perfil que té rostre femení en la mesura que la temporalitat ha caracteritzat, tradicionalment, l'ocupació dels grups més febles com és el cas de les dones i els joves. Per bé que, en el context de crisi, sembla que aquestes trajectòries discontinües es converteixen cada vegada més en norma social també per als homes (Torns et al., 2013; Borràs et al., 2012).

Taula 11. Contractacions per tipus de contracte i sexe. Juny 2016, Barcelona ciutat

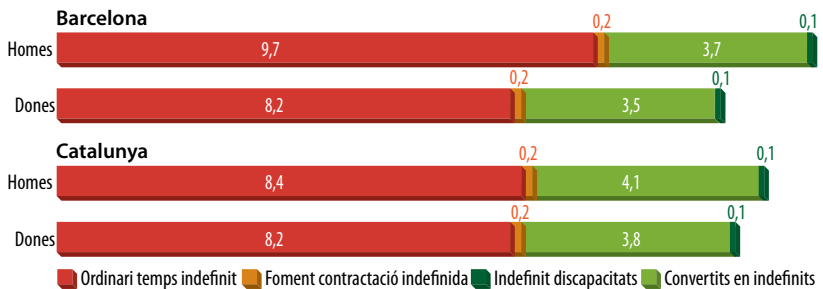
	Nombres absoluts			Tipus contracte/sexe	
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total contractes indefinits	6.559	5.698	12.257	13,65%	11,94%
Ordinari	4.654	3.915	8.569	9,69%	8,20%
Foment contractació indefinida	76	80	156	0,16%	0,17%
Minusvàlids	27	15	42	0,06%	0,03%
Convertits en indefinits	1.802	1.688	3.490	3,75%	3,54%
Total contractes temporals	41.482	42.036	83.518	86,35%	88,06%
Obra o servei	15.621	13.335	28.956	32,52%	27,94%
Eventuals	21.572	19.167	40.739	44,90%	40,15%
Interinitat	3.642	8.861	12.503	7,58%	18,56%
Minusvàlids	72	43	115	0,15%	0,09%
Inserció	6	13	19	0,01%	0,03%
Relleu	34	62	96	0,07%	0,13%
Jubilació parcial	81	56	137	0,17%	0,12%
Substitució jubilació 64 anys	0	2	2	0,00%	0,00%
Pràctiques	273	263	536	0,57%	0,55%
Formació	30	30	60	0,06%	0,06%
Altres	151	204	355	0,31%	0,43%
Total contractes	48.041	47.734	95.775	100,00%	100,00%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades elaborades pel Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya.

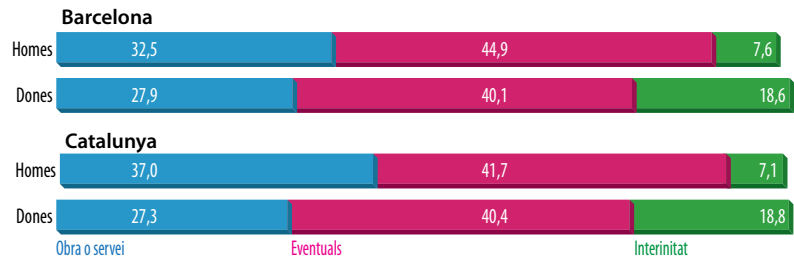
La situació de la temporalitat és molt similar en tot el territori català, malgrat que a la ciutat de Barcelona (gràfic 21) el percentatge de nous contractes fixos és lleugerament superior. La nova contractació indefinida dels homes barcelonins és del 13,4% i la dels homes de Catalunya de l'11,56%. Pel que fa a les dones, a Barcelona la nova contractació indefinida és de l'11,74% i a Catalunya del 10,57%. Aquestes lleugeres diferències territorials podrien respondre, en part, a l'estructura productiva de la ciutat atès el pes que hi té l'ocupació en sectors professionals de més qualificació i, per tant, amb millors condicions laborals i menys temporalitat. Per bé que l'estructura productiva de la ciutat també es caracteritza per la importància dels sectors domèstic, serveis i hoteleria on la temporalitat és molt present. El gràfic 22 posa de manifest el pes de l'estacionalitat en la contractació a Barcelona, que cau de manera dràstica al mes d'agost quan acaba la campanya d'estiu. De fet, el fenomen de l'estacionalitat en l'ocupació es dona a nivell català i espanyol com a conseqüència del pes del turisme en l'economia.

Gràfic 21. Percentatges dels diferents tipus de contracte sobre el total . Juny de 2016

Indefinits

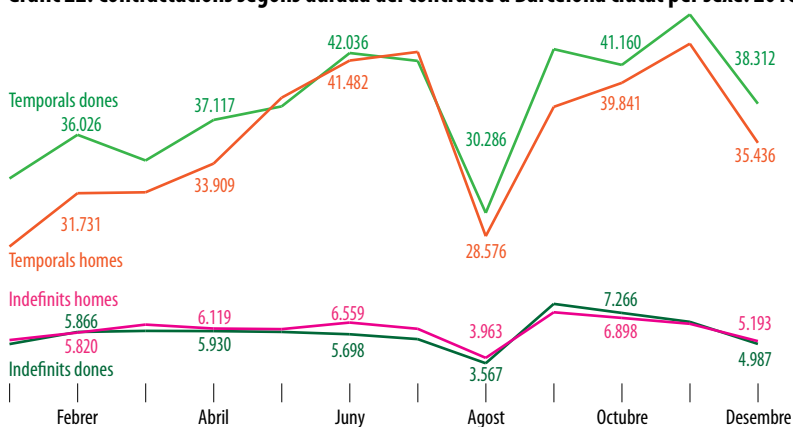

Temporals*

*La resta de modalitats - temporal discapacitats, inserció, relleu, jubilació parcial, substitució jubilació 64 anys, pràctiques, formació i altres- registren percentatges inferiors al 0,6%

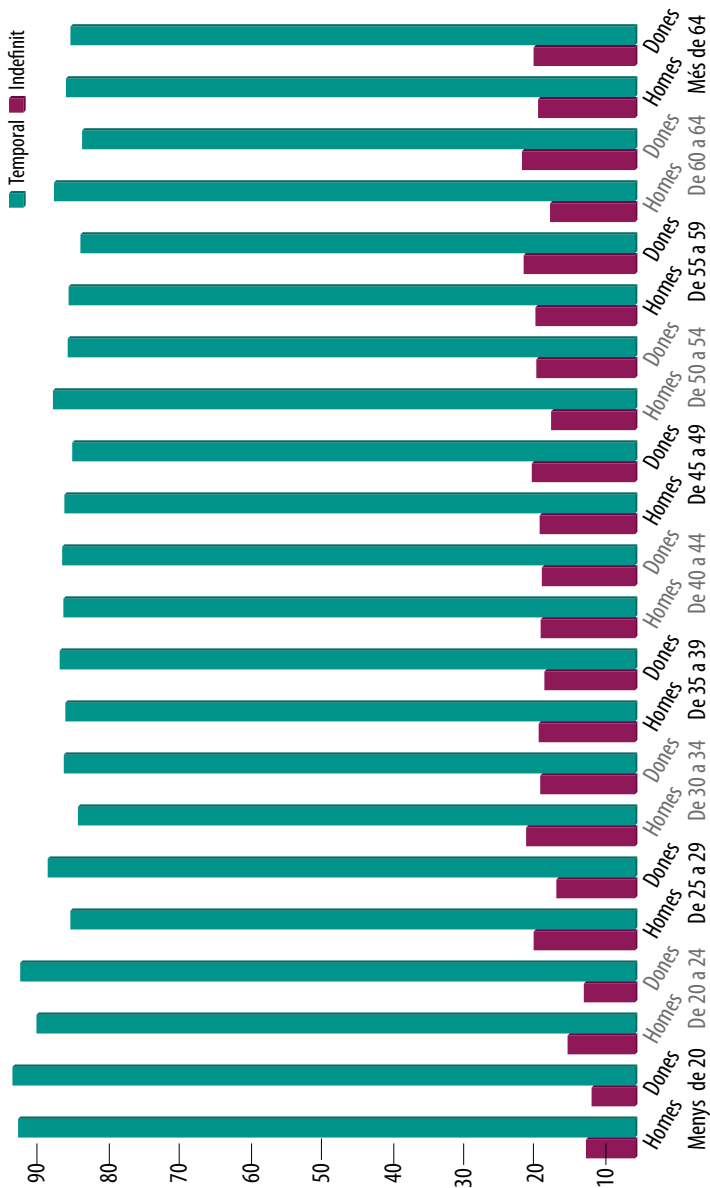
Gràfic 22. Contractacions segons durada del contracte a Barcelona ciutat per sexe. 2016

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

Si seguim l'anàlisi de la contractació indefinida i n'observem el volum per grups d'edat (gràfic 23), constatem que la discriminació de les dones està directament relacionada amb la possibilitat de tenir criatures. En els quatre grups d'edat que van des dels 20 anys fins als 40, és a dir, en els anys centrals de la reproducció, la contractació indefinida és superior per als seus homòlegs masculins, mentre que a partir dels 45 anys la situació canvia i les dones superen els homes en nombre de nous contractes indefinits. Les dades relatives a la població menor de 20 anys evidencien la vulnerabilitat del col·lectiu de joves atès que registra els percentatges més elevats de temporalitat (més del 90%) per a ambdós sexes.

Gràfic 23. Contractació per sexe i edat i durada del contracte a Barcelona ciutat. En %., Juny 2016

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i el Model Productiu, Departament de Treball, Afers socials i Famílies.

Població aturada

Aquest quart apartat es dedica a analitzar l'atur com una altra de les absències que, juntament amb la inactivitat laboral, caracteritzen la situació femenina amb relació al mercat de treball. D'una banda, s'analitza l'evolució temporal de l'atur considerant el context de crisi i el seu impacte diferencial en termes de gènere. Així mateix, es considera també que aquesta absència està condicionada per factors vinculats al curs de vida, cosa que les dades de la incidència de l'atur per franges d'edat ens permeten posar en relleu. Finalment, s'analitzen les característiques socioeconòmiques i la distribució territorial de l'atur per tractar de delimitar els col·lectius en què aquest té més incidència, així com identificar el risc de feminització de la pobresa.

Evolució de la població aturada segons el context econòmic

El gràfic 24, on es representa l'evolució de la població aturada de la ciutat, mostra que durant l'etapa de creixement econòmic hi havia una tendència a la reducció de l'atur que assolía els nivells més baixos del període analitzat el tercer trimestre de 2005 per a les dones (20.500) i el tercer trimestre de l'any següent per als homes (21.100). Si bé durant aquests anys la població aturada femenina i la masculina se situaven en uns nivells similars, l'atur masculí va créixer més que el femení amb l'adveniment de la crisi, de manera que a partir de 2008 es detecta una distància notable entre les dues corbes que només es comença a tancar a la fi de 2013. Aquest impacte diferencial de l'atur per raó de gènere respon, com s'ha assenyalat amb anterioritat, al fet que ha estat en els sectors més masculinitzats (construcció, indústria) on s'ha destruït més ocupació.

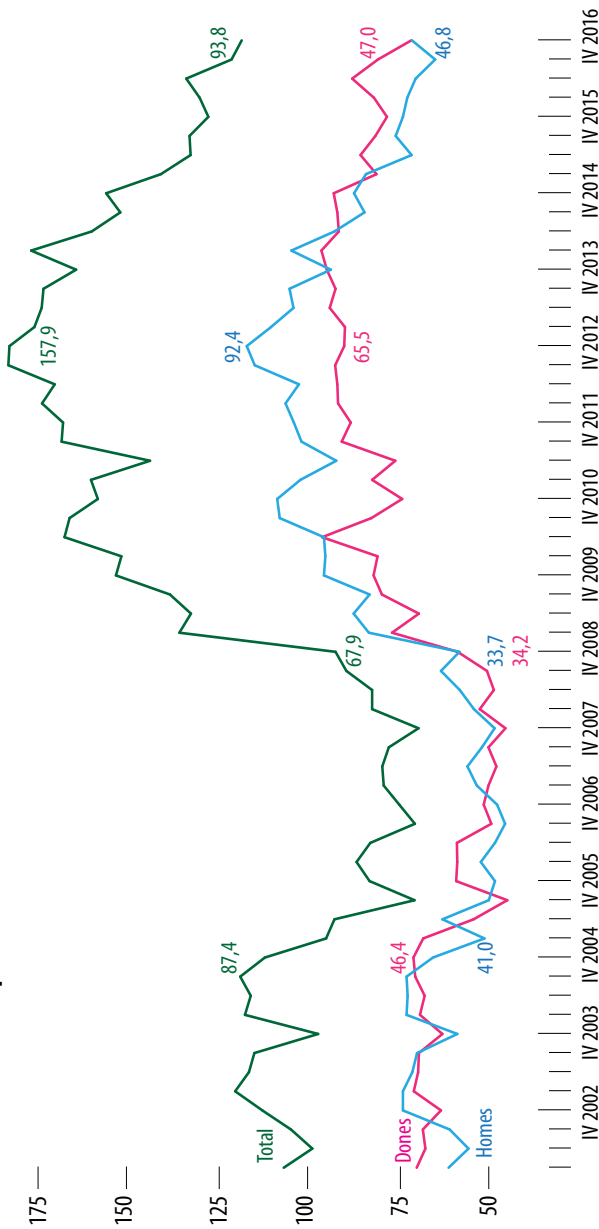
Les dades del gràfic 25 reflecteixen una tendència molt similar, tot i que en aquest cas es representen les taxes específiques d'atur d'homes i dones, cosa que permet comparar-les amb les d'altres àmbits territorials. Sí que cal esmentar, això no obstant, una diferència important entre els dos tipus de dades relatives a Barcelona ciutat. En aquest sentit si, com ja s'ha dit, en termes absoluts l'atur femení i el masculí es troben en nivells similars durant el període d'expansió, no passa el mateix quan ens fixem en les dades representades en forma de taxa, en què els nivells d'atur femení són superiors als masculins. Això vol dir que, malgrat que el nombre d'homes i dones aturats fos similar en aquest període, tenint en compte que la població activa femenina era lleugerament inferior a la masculina, la incidència de l'atur era superior en les dones.

Aquesta incidència més gran de l'atur entre les dones no és una característica específica de la població treballadora de la ciutat, sinó un tret estructural del mercat de treball de Catalunya i Espanya, tal com pot es constatar en el gràfic. Seguint Torns (2001), en un context de creixent participació femenina en el mercat de treball, la reducció de la inactivitat laboral dona lloc a altres absències, l'atur i el temps parcial

principalment, com a “noves formes per a una vella desigualtat”. L’elevat atur de les dones espanyoles, en un context de creació d’ocupació, ha estat interpretat en termes de responsabilitats familiars, així com d’inferior socialització femenina amb relació a l’ocupació (Toharia, 1991; Torns-Carrasquer-Romero, 1995; Torns, 2001). Les raons personals i les responsabilitats familiars apareixen com els principals motius per a la més baixa intensitat en la cerca de feina per part de les dones (Torns, 2001) i són les dones amb més càrregues familiars les que afirmen en una proporció més elevada trobar-se en una situació d’atur “voluntàriament” (Torns-Carrasquer-Romero, 1995) o el que Poveda (2006) descriu quan l’expulsió del mercat de treball coincideix amb la maternitat. Es tracta d’una situació coherent amb el contracte social de gènere hegemònic, que explica que aquesta absència sigui acceptada socialment, mentre que la qüestió de l’atur masculí constitueixi un motiu de preocupació social (Torns, 2001). Des d’aquesta mateixa òptica es poden analitzar l’absentisme laboral femení i la presència més elevada de dones a l’economia submergida.

Només la crisi sembla haver invertit, almenys de forma conjuntural, aquesta situació, tot i que no de la mateixa manera en els diferents contextos analitzats. Així, a partir de 2008, l’atur masculí comença a situar-se per damunt del femení a Barcelona ciutat, Barcelona província i Catalunya. En canvi, no s’observa la mateixa tendència en el cas espanyol, on la corba de les dones es manté per damunt de la dels homes al llarg de tot el període d’expansió i de crisi, tot i que la distància entre l’una i l’altra es redueix de forma molt notable, fins a coincidir en el segon trimestre de 2012. Així mateix, cal remarcar que des de 2014 en endavant, les taxes d’atur masculines tornen a situar-se per sota de les femenines també en els tres àmbits territorials esmentats anteriorment. Tot això fa pensar que els patrons observats en el context de crisi han representat més aviat una situació conjuntural que no una transformació estructural dels mercats de treball espanyol i català, de manera que tan bon punt s’ha començat a crear ocupació de nou, aquesta ha estat destinada en una proporció més elevada per als homes, que han vist com les seves taxes d’atur es reduïen a un ritme més ràpid que les de les dones. Amb tot, això no significa que la situació d’inversió dels rols de gènere produïda, en moltes llars, arran de la crisi no hagi deixat cap empremta. En efecte, l’ideal de proveïdor principal masculí s’ha vist qüestionat per la realitat material de moltes llars i s’ha traduït en la reivindicació, per part de moltes d’aquestes dones, del seu rol (Sánchez Mira, 2016a).

Gràfic 24. Evolució de la població aturada trimestral a Barcelona ciutat. En milers

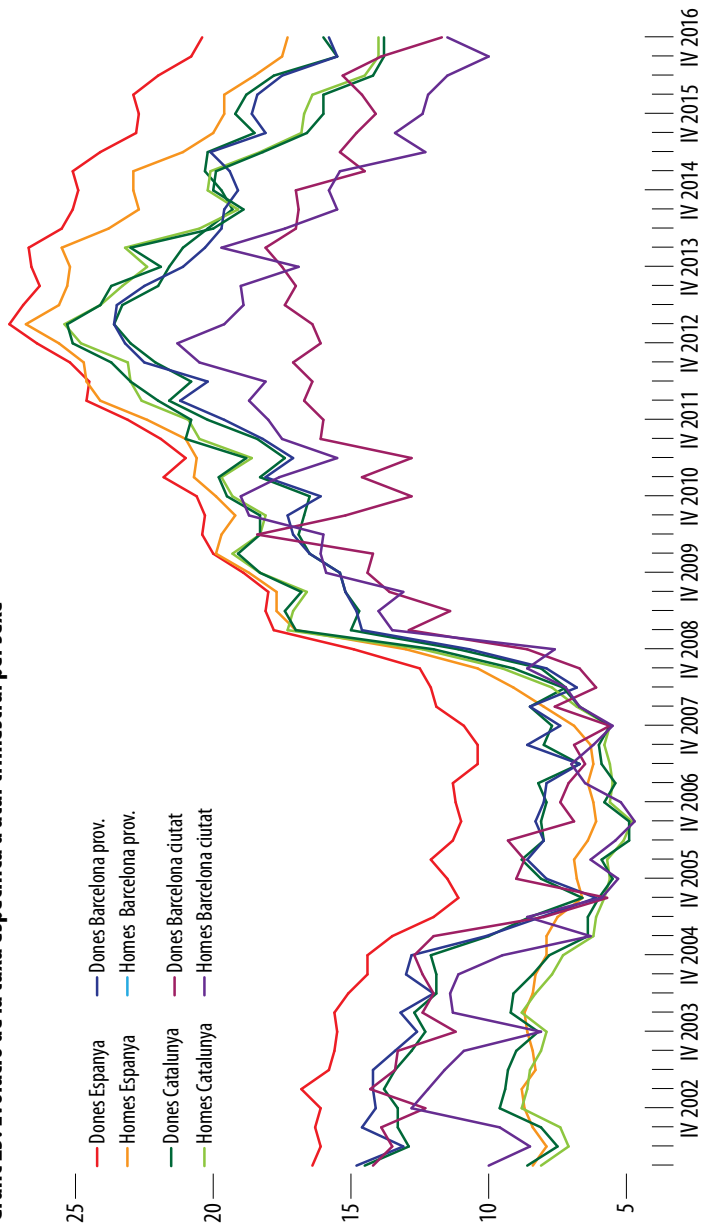

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. EPA. INE.
 Nota: L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades del període 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població, per poder establir comparacions.

Pel que fa a l'especificitat de Barcelona amb relació a la resta d'àmbits territorials, cal destacar l'impacte més baix de la crisi, que es concreta en unes taxes d'atur més reduïdes, tant per als homes com per a les dones. En coherència amb les taxes més elevades d'activitat i ocupació registrades a la ciutat, la taxa d'atur és més baixa, comparativament, i reflecteix el paper de Barcelona com a motor econòmic que ha suportat millor l'impacte de la crisi gràcies a la diversificació sectorial del seu mercat laboral. D'una banda, podem pensar, de nou, en una estructura productiva on els sectors masculinitzats que s'han vist més castigats per la destrucció d'ocupació (construcció, indústria) tenen un pes limitat i que, per tant, això ha evitat que les diferències entre l'atur d'homes i dones augmentés. D'altra banda, cal considerar les possibilitats de mobilitat sectorial que ofereix el mercat de treball de Barcelona (Miguélez et al., 2015). La diversificació econòmica implica menys afectació per l'ocupació davant el declivi dels sectors més perjudicats per la crisi i, alhora, una oferta superior d'ocupació en comparació amb altres territoris amb una economia més sectorialitzada. És a dir, Barcelona ofereix més oportunitats per trobar ocupació en situació d'atur, malgrat que suposi un canvi de sector econòmic per a la trajectòria laboral personal. L'efecte d'aquesta diversificació del mercat de treball de la ciutat també s'evidencia en observar com la taxa d'atur femenina esdevé més baixa que als altres territoris amb l'inici de la crisi. A diferència del que succeïa amb l'activitat i l'ocupació, l'atur de les dones barcelonines no tenia un comportament distintiu als altres territoris abans de la crisi, moment en què on coincidien les taxes. En aquest sentit, també cal pensar que davant unes taxes d'activitat i ocupació més elevades de Barcelona, el pes de la mateixa taxa d'atur que els altres àmbits no és proporcional.

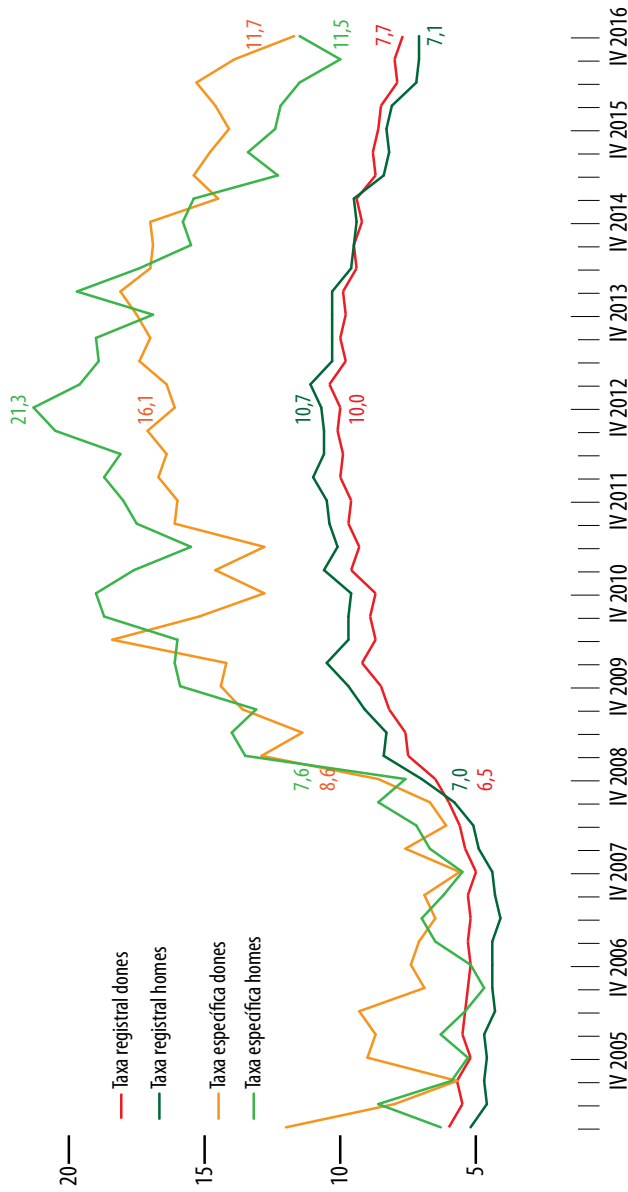
Les dades presentades als gràfics 24 i 25 són les úniques referents a atur procedents de l'Enquesta de població activa de què es disposa per a la ciutat. Malauradament, per a la resta d'encreuaments que es presenten en aquest apartat ens veiem obligats a treballar amb dades d'atur registral i calcular taxes d'atur registral mitjançant les dades de la població en edat activa (16-64) allà on és possible, en funció de la disponibilitat d'aquestes. Si sabem que l'Enquesta de població activa tendeix a infraestimar l'atur, i en particular l'atur femení (Carrasco- Mayordomo, 2000), encara ho fan més els càlculs que es basen en l'atur registral. És per aquest motiu que, amb l'objectiu de matisar les dades que es presentaran a la resta de l'apartat i que relacionen els nivells d'atur amb les característiques socioeconòmiques de les persones i la seva distribució territorial, al gràfic 26 es comparen les dades de la taxa d'activitat específica dels homes i les dones de Barcelona, basades en l'EPA i presentades anteriorment, amb les dades de la taxa d'atur registral calculada.

Gràfic 25. Evolució de la taxa específica d'atur trimestral per sexe

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. Enquesta de Població Activa. INE.
 Nota: Taxa específica d'ocupació específica calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional.

Gràfic 26. Evolució de la taxa d'atur registral i la taxa d'atur específica per sexe. Barcelona ciutat

Font: Per la taxa específica d'atur: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, EPA, INE. Per la taxa d'atur registral, Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Padró Municipal d'Habitants a 30 de juny, excepte la dada de 2016, que és a 1 de gener. Les dades d'atur registral procedeixen de l'Observatori del Treball i Model Productiu.
 Nota: Taxa específica d'atur específica calculada sobre la població de 16 a 64 anys. L'any 2014 ha canviat la base poblacional. Les dades del període 2002-2013 s'han revisat amb la nova base de població, per poder establir comparacions. Taxa d'atur registral calculada sobre la població de 15 a 64 anys.

La principal constatació que destaca del gràfic és, com era previsible, la taxa d'atur més elevada que aboca la dada de l'EPA en comparació amb l'atur registral, diferència que s'eixampla especialment a partir del període de crisi, on la xifra d'atur de l'EPA creix molt més que la de l'atur registral. Si ens fixem en les dades del quart trimestre de 2012, moment àlgid del període de crisi, observem que la diferència en les dades d'atur se situa en més de 10 punts percentuals segons la font de dades. Això respon probablement al fet que són principalment les persones que tenen dret a una prestació les que acudeixen al Servei Públic d'Ocupació a registrar-se com a demandants d'ocupació, mentre que moltes de les que no hi tenen dret no fan ús dels recursos d'aquest com a via d'inserció laboral.

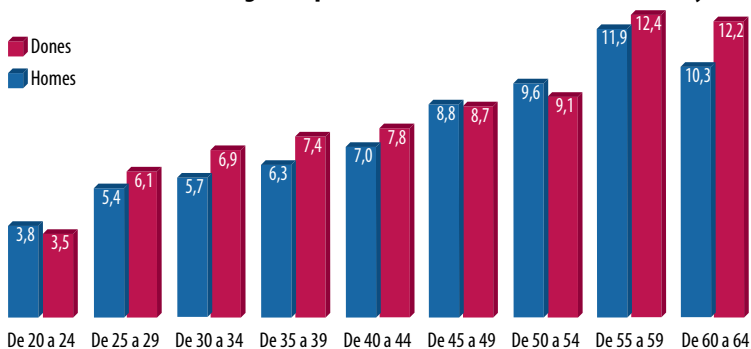
En qualsevol cas, cal tenir present el volum de població que queda fora de les dades estadístiques i, per tant, de la present anàlisi, per diverses raons: persones aturades de llarga durada que s'han quedat sense dret a la prestació, o bé les persones, majoritàriament dones, que han entrat al mercat de treball i que, per tant, declaren estar buscant una feina, però probablement no s'han registrat com a demandants d'ocupació en una oficina del servei públic d'ocupació. En definitiva, a l'hora d'interpretar les dades que es presentaran al llarg de la resta de l'apartat cal tenir molt en compte aquestes dificultats estadístiques que amaguen una realitat més precària i propera a la pobresa que la reflectida per les dades oficials.

Atur (registral) i curs de vida

El gràfic 27 mostra la taxa d'atur registral per sexe i edat i un primer cop d'ull a les dades ja evidencia les limitacions de la utilització de les dades d'atur registral a què ens acabem de referir. Així doncs, en termes generals, les dades semblen mostrar un augment de la taxa d'atur amb l'edat, exceptuant-ne la darrera franja (60-64), on s'observa una tendència a la disminució, especialment per als homes, que cal vincular a la seva sortida del mercat de treball via jubilacions, incapacitats laborals, etc. Això no obstant, si disposéssim de dades d'atur procedents de l'EPA, la radiografia que obtindríem seria pràcticament la inversa, amb una disminució (no lineal) de l'atur amb l'edat, tal com s'observa en altres estudis que publiquen dades per al conjunt de l'Estat (CES, 2016).

En aquest sentit, l'augment de l'atur amb l'edat que mostren les dades d'atur registral reflecteix més aviat la consolidació de les trajectòries laborals al llarg del temps i, per tant, l'adquisició del dret a la prestació d'atur que motiva la inscripció de l'atur com a demandant d'atur. Alhora, el fet que la població més jove, que és la que pateix uns nivells d'atur més elevats, sigui la que s'inscriu en una proporció més baixa com a demandant d'ocupació indica, al seu torn, que els serveis públics d'ocupació no són vistos com un instrument útil en la cerca de feina (Sanchis, 2014; Sanchis-Simó, 2014).

Gràfic 27. Taxa d'atur registral per sexe i edat a Barcelona ciutat. Juny de 2016

De 20 a 24 De 25 a 29 De 30 a 34 De 35 a 39 De 40 a 44 De 45 a 49 De 50 a 54 De 55 a 59 De 60 a 64
Font: Elaboració pròpia a partir de diverses fonts. Dades de població del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, Padró Municipal d'Habitants a 1 de gener. Atur registrat de l'Observatori del Treball i Model Productiu, Generalitat de Catalunya, mes de juny.

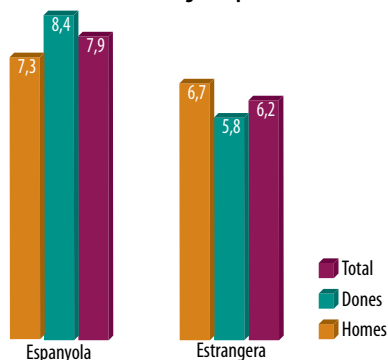
D'altra banda, si ens fixem en les diferències entre homes i dones, la principal constatació és que l'atur té més incidència entre les dones joves adultes (25-44 anys). Aquesta evidència resulta coherent amb les aportades per diversos estudis que han assenyalat que l'atur femení amaga, molt sovint, situacions de dedicació al treball domèstic i de cura (Poveda, 2006; Sánchez Mira, 2016a; Toharia, 1991; Torns, 1995; Torns, 2001; Torns-Carrasquer-Romero, 1995). Així doncs, que siguin les dones que es troben a les franges d'edat centrals per a la reproducció les que tinguin més atur és consistent amb aquestes troballes, com també ho és amb les dades relatives al conjunt de l'Estat d'acord amb l'EPA (CES, 2016), que mostren que els nivells d'atur es mantenen elevats per a les dones en aquestes franges, mentre que disminueixen clarament per als homes. Una dada que ens remet, de nou, a la idea que l'elevat atur femení és tolerat socialment, mentre que el dels homes, considerats com a proveïdors principals de la llar, constitueix un motiu de preocupació social (Torns, 2001). Amb tot, cal recordar la cautela a què ens obliguen les limitacions de les dades disponibles a què ja hem fet esment.

Caracterització socioeconòmica de l'atur (registral)

A continuació s'analitzen una sèrie de dades que encreuen la informació sobre l'atur amb una sèrie de variables socioeconòmiques (nacionalitat, formació, activitat econòmica, durada de l'atur) per tractar d'anar dibuixant el perfil de les persones aturades de la ciutat. En primer lloc, el gràfic 28 mostra els percentatges d'atur segons nacionalitat i sexe. Les dades fan especialment evident la infrarepresentació dels nivells d'atur entre la població més vulnerable que suposa analitzar dades d'atur registral. En efec-

te, segons dades de l'EPA per al segon trimestre de 2016, la taxa d'atur a Catalunya dels homes autòctons era del 12,6% i la de les dones del 16,3%, mentre que entre la població estrangera les xifres eren, respectivament, 25,22% i 26,26%. Així, tot i que les dades d'atur registral de Barcelona i les de la taxa d'atur EPA de Catalunya no siguin directament comparables, sí que permeten mostrar que, si bé l'atur registral infrarepresenta l'atur en tots els casos, ho fa molt més per a la població estrangera i ho fa més per a les dones, sobretot les estrangeres, que per als homes.

Gràfic 28. Taxa d'atur registral per sexe i nacionalitat a Barcelona ciutat. Juny de 2016

Font: Elaboració pròpia. Dades de població del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona i Padró Municipal d'Habitants a 1 de gener. Dades d'atur registral Observatori del Treball i Model Productiu, mes de juny. Taxa calculada sobre la població de 15 a 64 anys.

Aquesta realitat és atribuïble al fet que les trajectòries de la població estrangera són més discontinües i els nivells d'ocupació informal que els afecten més elevats, cosa que en dificulta l'accés a les prestacions d'atur, motiu principal a l'hora de registrar-se com a demandant d'ocupació. Alhora, barreres de tipus lingüístic, cultural o de coneixement dels recursos poden fer més difícil a la població estrangera accedir al servei públic d'ocupació com a via per trobar feina. Es tracta de dos factors que s'agregen encara més en el cas de les dones estrangeres que en el dels homes i que explica que la infrarepresentació de l'atur femení sigui encara més important. Estudis sobre les trajectòries laborals de la població immigrant durant la crisi apunten en aquesta direcció (Miguélez et al., 2014; Moreno-López, 2017).

A la taula 12 s'observen les dades d'atur registral per nivell formatiu i sexe en nombres absoluts, així com els percentatges que representen els aturats de cada nivell d'estudis sobre el total de cada sexe. La radiografia que dibuixen aquestes dades encara es correspon menys amb la que s'obtidria si es disposés de les dades de la taxa d'activitat EPA.

Així, les dades mostren que aproximadament dues terceres parts de l'atur registrat correspon a homes i dones amb educació secundària, seguit de lluny pel dels universitaris i les universitàries de segon i tercer cicle, lleugerament per damunt del 10%, mentre que el nombre de persones amb estudis primaris aturades és molt reduït. Aquestes dades reflecteixen, en primer lloc, que gran part de la població activa té un nivell d'estudis secundari. En segon lloc, que la incidència del nivell d'atur entre els universitaris és baixa. En tercer lloc, podem pensar, de nou, que aquestes xifres infra-representen la incidència de l'atur en els col·lectius amb nivells d'estudis més baixos, amb més dificultats d'accés a la protecció social, alhora que un major recurs més elevat a vies informals de cerca de feina. Tot això, mantenint la cautela que exigeixen les limitacions de les dades disponibles.

Taula 12. Atur registrat per nivell formatiu i sexe. Nombres absoluts i percentatges per nivell formatiu sobre el total de cada sexe, Juny 2016. Barcelona ciutat.

Nivell formatiu	Nombres absoluts			Percentatge		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Sense estudis	116	141	257	0,31	0,33	0,32
Primària incompleta	729	688	1.417	1,96	1,62	1,78
Primària completa	1.664	1.812	3.476	4,46	4,26	4,35
Programes de FP- Secundària	2.887	4.157	7.044	7,75	9,77	8,82
Educació general - Secundària	24.177	25.007	49.184	64,87	58,76	61,61
Tècnics-prof. superiors - Post-secundaris	2.688	3.342	6.030	7,21	7,85	7,55
Universitaris I cicle - Post-secundaris	1.151	1.850	3.001	3,09	4,35	3,76
Universitaris II i III i cicle - Post-secundaris	3.790	5.422	9.212	10,17	12,74	11,54
Altres estudis post-secundaris	67	141	208	0,18	0,33	0,26
Total	37.269	42.560	79.829	100,00	100,00	100,00

Font: Elaboració pròpia a partir de dades l'Observatori del Treball i Model Productiu, Generalitat de Catalunya.

En un sentit similar, quan ens fixem en les dades d'atur registrat per activitat econòmica (taula 13), no resulta possible distingir amb tota claredat si allà on es registra una incidència més alta de l'atur aquest s'explica per un efecte de la incidència de la destrucció d'ocupació en un sector d'activitat determinat o bé, simplement, perquè un sector determinat té més importància en el total de l'economia de la ciutat. Així, en el cas de la indústria i la construcció sembla clar que respon, principalment, al primer factor, sobretot en el cas de la construcció ja que, tal com s'ha vist amb anterioritat, aquests dos sectors tenen una escassa rellevància en el teixit productiu de la ciutat. En canvi, en el casos del comerç, l'hoteleria o les activitats administratives i auxiliars, la importància d'aquestes activitats en el conjunt de l'economia Barcelonina té sens dubte una influència.

Taula 13. Atur registrat per activitat econòmica i sexe. Nombres absoluts i percentatges per activitat sobre el total de cada sexe. Juny 2016. Barcelona ciutat

	Nombres absoluts			Percentatge		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Agricultura, ramaderia i pesca	312	89	401	0,84	0,21	0,50
Indústries extractives	13	9	22	0,03	0,02	0,03
Indústries manufactureres	3.282	2.948	6.230	8,81	6,93	7,80
Energia elèctrica i gas	51	22	73	0,14	0,05	0,09
Aigua, sanejament i gestió de residus	319	153	472	0,86	0,36	0,59
Construcció	5.344	970	6.314	14,34	2,28	7,91
Comerç a l'engròs i al detall	5.194	7.962	13.156	13,94	18,71	16,48
Transport i emmagatzematge	1.789	687	2.476	4,80	1,61	3,10
Hostaleria	4.187	4.329	8.516	11,23	10,17	10,67
Informació i comunicacions	1.455	1.258	2.713	3,90	2,96	3,40
Activitats financeres i d'assegurances	460	620	1.080	1,23	1,46	1,35
Activitats immobiliàries	375	552	927	1,01	1,30	1,16
Activitats professionals i tècniques	2.818	4.260	7.078	7,56	10,01	8,87
Activitats administratives i auxiliars	5.288	6.737	12.025	14,19	15,83	15,06
Adm. pública, Defensa i SS obligatòria	326	431	757	0,87	1,01	0,95
Educació	1.333	1.987	3.320	3,58	4,67	4,16
Activitats sanitàries i serveis socials	955	3.095	4.050	2,56	7,27	5,07
Activitats artístiques i d'entreteniment	802	886	1.688	2,15	2,08	2,11
Altres serveis	964	1.916	2.880	2,59	4,50	3,61
Activitats de les llars	445	1.421	1.866	1,19	3,34	2,34
Organismes extraterritorials	16	16	32	0,04	0,04	0,04
Sense ocupació anterior	1.541	2.212	3.753	4,13	5,20	4,70
Total	37.269	42.560	79.829	100	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades l'Observatori del Treball i Model Productiu, Generalitat de Catalunya.

Finalment, les taules 14 i 15 recullen informació del nombre d'aturats segons la durada de l'esdeveniment de l'atur per edat (taula 14) i per nivell formatiu (taula 15). Com a consideració prèvia cal assenyalar que, en la mateixa línia del que s'ha comentat anteriorment, és probable que les xifres que es presenten infrarepresentin especialment l'atur de llarga durada, en la mesura que, com més llarga es la situació d'atur, més fàcil és que s'hagi esgotat el dret a la prestació. I aquesta infrarepresentació té sens dubte un biaix de gènere, en la mesura que sabem que és a les dones a qui més afecta, no només l'atur en general, sinó l'atur de llarga durada en particular. Amb tot, les xifres reflecteixen que, efectivament, no només l'atur total femení (42.560) és més elevat que el masculí (37.269), sinó que també ho és l'atur de llarga durada (19.287 davant

14.745), és a dir, a partir dels 12 mesos. En concret, l'atur de llarga durada representa un 45,3% del total de l'atur femení, mentre que constitueix un 39,6% del dels homes. La importància de l'atur de 6 a 12 mesos és pràcticament equivalent en els dos col·lectius, mentre que és clarament entre els homes on hi ha més atur de curta durada (<6 mesos).

Taula 14. Atur registrat per durada, edat i sexe. Juny 2016. Barcelona ciutat

	Nombres absoluts				Percentatge			
	Fins a 6 mesos	De 6 a 12 mesos	Més de 12 mesos	Total	Fins a 6 mesos	De 6 a 12 mesos	Més de 12 mesos	Total
Homes								
Menors de 20	460	55	32	547	2,75	0,95	0,22	1,47
De 20 a 24	1.173	161	124	1.458	7,00	2,79	0,84	3,91
De 25 a 29	1.969	388	323	2.680	11,75	6,72	2,19	7,19
De 30 a 34	2.317	602	613	3.532	13,83	10,43	4,16	9,48
De 35 a 39	2.602	782	988	4.372	15,53	13,55	6,70	11,73
De 40 a 44	2.410	887	1.406	4.703	14,39	15,37	9,54	12,62
De 45 a 49	2.082	853	2.165	5.100	12,43	14,78	14,68	13,68
De 50 a 54	1.659	763	2.692	5.114	9,90	13,22	18,26	13,72
De 55 a 59	1.258	740	3.604	5.602	7,51	12,82	24,44	15,03
De 60 a 64	823	540	2.798	4.161	4,91	9,36	18,98	11,16
Total	16.753	5.771	14.745	37.269	100	100	100	100
Dones								
Menors de 20	332	34	19	385	1,99	0,52	0,10	0,90
De 20 a 24	1.021	173	144	1.338	6,12	2,62	0,75	3,14
De 25 a 29	2.230	544	426	3.200	13,37	8,25	2,21	7,52
De 30 a 34	2.538	804	952	4.294	15,22	12,19	4,94	10,09
De 35 a 39	2.550	974	1.509	5.033	15,29	14,77	7,82	11,83
De 40 a 44	2.296	953	1.808	5.057	13,77	14,45	9,37	11,88
De 45 a 49	1.976	830	2.356	5.162	11,85	12,59	12,22	12,13
De 50 a 54	1.566	808	2.941	5.315	9,39	12,25	15,25	12,49
De 55 a 59	1.263	809	4.741	6.813	7,57	12,27	24,58	16,01
De 60 a 64	906	666	4.391	5.963	5,43	10,10	22,77	14,01
Total	16.678	6.595	19.287	42.560	100	100	100	100
Total	33.431	12.366	34.032	79.829				

Font: Elaboració pròpia a partir de dades l'Observatori del Treball i Model Productiu, Generalitat de Catalunya.

Si ens fixem, en concret, en les dades de durada de l'atur per edat i sexe (taula 14), el més destacable és la concentració de l'atur de curta (<6 mesos) i mitjana durada (6-12 mesos) en les franges d'edat intermèdia, corba que en cas de representar-la dibuixaria una forma còncava. En canvi, en el cas de l'atur de llarga durada, aquest

creix clarament amb l'edat i es concentra especialment a les franges d'edat per damunt dels 50 anys, la qual cosa reflecteix que aquests col·lectius tenen més dificultats d'inserció laboral. La tendència de l'atur de llarga durada a créixer en els trams d'edat més gran respon a la dinàmica del mercat de treball que exclou aquests col·lectius i, paral·lelament, precaritza la situació dels més joves.

Taula 15. Atur registrat per durada i nivell formatiu. Juny 2016. Barcelona ciutat

	Nombres absoluts			
	Fins a 6 mesos	De 6 a 12 mesos	Més de 12 mesos	Total
Homes				
Sense estudis	53	19	44	116
Primària incompleta	297	120	312	729
Primària completa	580	243	841	1.664
Programes de FP- Secundària	1.328	455	1.104	2.887
Educació general - Secundària	10.600	3.696	9.881	24.177
Tècnics-prof. superiors - Estudis post-secundaris	1.316	403	969	2.688
Universitaris 1r. cicle - Estudis post-secundaris	528	191	432	1.151
Universitaris 2n. i 3r. cicle - Estudis post-secundaris	2.006	638	1.146	3.790
Altres estudis post-secundaris	45	6	16	67
Total	16.753	5.771	14.745	37.269
Dones				
Sense estudis	46	23	72	141
Primària incompleta	233	108	347	688
Primària completa	498	257	1.057	1.812
Programes de FP- Secundària	1.356	576	2.225	4.157
Educació general - Estudis Secundaris	9.367	3.735	11.905	25.007
Tècnics-prof. superiors - Estudis post-secundaris	1.411	531	1.400	3.342
Universitaris primer cicle - Estudis post-secundaris	838	317	695	1.850
Universitaris segon i tercer cicle - Estudis post-secundaris	2.848	1.024	1.550	5.422
Altres estudis post-secundaris	81	24	36	141
Total	16.678	6.595	19.287	42.560
Total	33.431	12.366	34.032	79.829

Font: Elaboració pròpia a partir de dades l'Observatori del Treball i Model Productiu, Generalitat de Catalunya.

Taula 15. Atur registrat per durada i nivell formatiu. Juny 2016. Barcelona ciutat

	Percentatge			
	Fins a 6 mesos	De 6 a 12 mesos	Més de 12 mesos	Total
Homes				
Sense estudis	0,32	0,33	0,30	0,31
Primària incompleta	1,77	2,08	2,12	1,96
Primària completa	3,46	4,21	5,70	4,46
Programes de FP- Secundària	7,93	7,88	7,49	7,75
Educació general - Secundària	63,27	64,04	67,01	64,87
Tècnics-prof. superiors - Estudis post-secundaris	7,86	6,98	6,57	7,21
Universitaris 1r. cicle - Estudis post-secundaris	3,15	3,31	2,93	3,09
Universitaris 2n. i 3r. cicle - Estudis post-secundaris	11,97	11,06	7,77	10,17
Altres estudis post-secundaris	0,27	0,10	0,11	0,18
Total	100,00	100,00	100,00	100,00
Dones				
Sense estudis	0,28	0,35	0,37	0,33
Primària incompleta	1,40	1,64	1,80	1,62
Primària completa	2,99	3,90	5,48	4,26
Programes de FP- Secundària	8,13	8,73	11,54	9,77
Educació general - Secundària	56,16	56,63	61,73	58,76
Tècnics-prof. superiors - Estudis post-secundaris	8,46	8,05	7,26	7,85
Universitaris 1r. cicle - Estudis post-secundaris	5,02	4,81	3,60	4,35
Universitaris 2n. i 3r. cicle - Estudis post-secundaris	17,08	15,53	8,04	12,74
Altres estudis post-secundaris	0,49	0,36	0,19	0,33
Total	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades l'Observatori del Treball i Model Productiu, Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a les dades de la durada de l'atur per nivell formatiu (taula 15) -i malgrat l'efecte de l'estructura poblacional per nivell educatiu a què ens hem referit anteriorment- s'observa que són les persones amb estudis tecnicoprofessionals o universitaris les que tenen menys incidència de l'atur de llarga durada, patró que es reproduïx tant entre els homes com entre les dones. Així, si en el total d'homes aturats de curta durada (<6 mesos), un 3,46% tenien estudis primaris complets, entre els de llarga durada el percentatge era del 5,70%. Les xifres eren del 2,99% i el 5,48% en el cas de les dones. Inversament, l'11,97% d'aturats homes de curta durada tenien estudis universitaris de segon o tercer cicle, mentre que només un 7,77% dels aturats de llarga durada tenien aquest nivell d'estudis. En el cas de les dones, les xifres assolien el 17,08% i el 8,04%, respectivament.

En síntesi, les dades d'aquest apartat permeten caracteritzar la població aturada que es manté dins del sistema de protecció social i, ofereixen una aproximació indirecta als col·lectius de població aturada que queden al marge d'aquest sistema i, per tant, es troben en situació de risc d'exclusió social. Aquests perfils tenen més incidència en les dones que en els homes. Així, les persones autòctones, adultes i amb nivell d'estudis secundaris són les principals demandants d'ocupació a les oficines de treball, mentre que les persones immigrants, joves i amb nivell d'estudis baix es troben en una situació de vulnerabilitat en la mesura que queden fora del sistema públic.

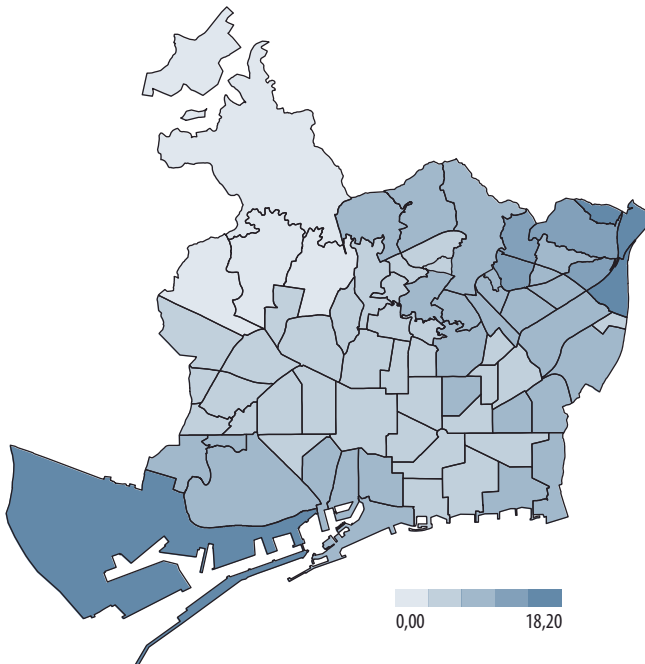
Distribució territorial de l'atur (registral)

Per acabar l'apartat de l'atur, es mostren dades de la distribució territorial que presenta a la ciutat. En aquest cas, com que hi ha dades disponibles de l'estructura de la població per edats i barris, ens ha estat possible construir taxes d'atur registral sobre la base de la població de 16 a 64 anys. Als gràfics 29 i 30 es representen les taxes d'atur registral per barris, per a homes i dones, respectivament. Cal remarcar que, a l'hora de representar les dades, cada gràfic utilitza un escala diferent ja que aquesta ha estat calculada en funció de la mitjana de l'atur masculí i femení. Si utilitzéssim la mateixa escala per a ambdós gràfics, com que l'atur femení és més elevat en termes mitjans, el que observariem bàsicament a través de la representació seria aquesta realitat. En canvi, utilitzant una escala que varia en funció de la mitjana, controlem aquest efecte i els gràfics representen, dins de cada col·lectiu (masculí o femení), en quina mesura i en quins barris es concentra l'atur.

En termes generals, els dos mapes presenten algunes similituds importants, és a dir, una concentració de les taxes més elevades d'atur en uns quants barris, que coincideixen amb alguns dels extrems geogràfics de la ciutat: la Marina del Prat Vermell a la part sud i, a la part nord, diversos barris que presenten algunes diferències en funció del mapa femení o masculí (Vallbona, Ciutat Meridiana, Trinitat Nova, Trinitat Vella, Torre Baró i Canyelles, entre d'altres). Alhora, un important nombre de barris es troben en el nivell intermedi de l'atur, principalment els barris situats de forma adjacent als anteriors (per citar-ne alguns, el Poble Sec, Sant Antoni o la Barceloneta, d'una banda, i Sant Andreu, Horta o la Verneda, de l'altra). A més a més, una gran part de l'Eixample mostra una taxa d'atur que se situa en el segon nivell començant per la part inferior, mentre que les taxes d'atur més baixes es concentren en pocs barris: Vallvidrera, el Tibidabo i les Planes, Sarrià, Sant Gervasi-la Bonanova, Pedralbes i les Tres Torres. La desigual distribució territorial de l'atur respon al perfil de població que viu en cada barri, reflex d'una elevada segregació urbana a la ciutat que no sempre coincideix amb les fronteres delimitades pels districtes. Aquesta fotografia de l'atur per barris coincideix amb el que apunten altres estudis com el dossier Treball a Barcelona 2016 elaborat pel

Consell Econòmic i Social de Barcelona, els resultats del qual assenyalen que el context de crisi ha fet augmentar les diferències econòmiques entre els barris, ha contribuït a la polarització de la població i ha fet créixer la magnitud i la intensitat de la pobresa a la ciutat. Altres estudis (Blanco-Nel-lo-Brugué, 2016) expliquen que la segregació residencial s'incrementa especialment en zones on només viuen persones amb un alt nivell de renda, de manera que es concentra població d'alt nivell socioeconòmic i es configuren barris molt homogenis i excloents que, en el cas de Barcelona, coincideixen amb els barris del districte de Sarrià-Sant Gervasi on hi ha menys atur (Pedralbes, Sant Gervasi o Vallvidrera). En canvi, retornant a l'estudi del CESB (2016), els districtes que apareixen amb el nivell de renda més baix (tots els barris de Nou Barris, dos de Sant Andreu, dos de Sant Martí, un de Sants-Montjuïc i un d'Horta-Guinardó) coincideixen amb els que aquest estudi registra amb els nivells més alts d'atur.

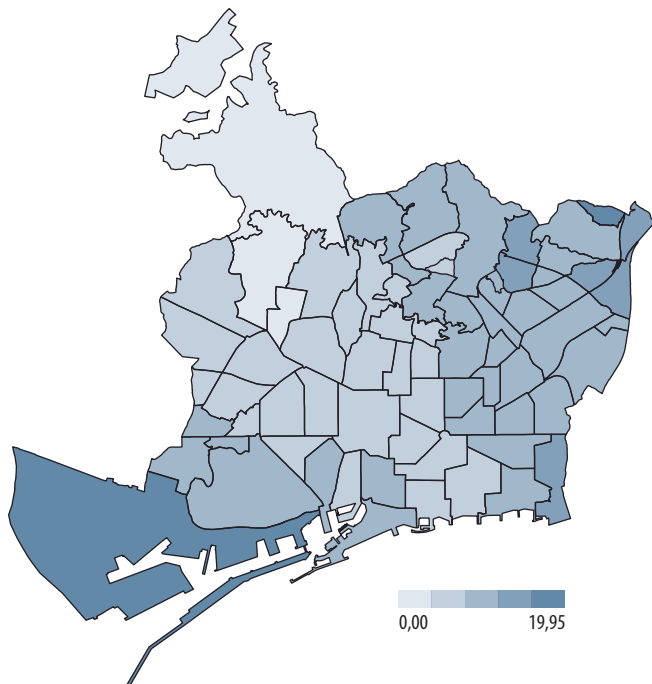
Gràfic 29. Taxa d'atur registral masculí per barris de la ciutat. Juny de 2016

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de fonts diverses: per a les dades d'atur registral, elaboració del Departament d'Estadística a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Generalitat de Catalunya (estimació a partir de dades de codis postals); per a les dades de població, Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, lectura del Padró Municipal d'Habitants a 1 gener 2016.

Un altre fenomen que s'ha de destacar és el cas dels quatre barris de Ciutat Vella amb un nivell d'atur del tercer interval i, en el cas de les dones, entre el segon i el tercer interval (CESB, 2016). Més enllà d'aquesta fotografia fixa, cal considerar que durant anys els barris d'aquest districte han estat entre els més pobres de la ciutat amb altes xifres d'atur. El canvi experimentat quan s'analitzen les xifres actuals (no formen part dels barris amb l'interval més elevat d'atur) s'explica pel fenomen de la gentrificació que ha provocat una transformació en la configuració social de les persones que hi viuen. L'efecte de la gentrificació a Ciutat Vella s'observa en termes de classe social i origen, de manera que s'ha produït una substitució de població amb baix nivell adquisitiu originària de l'Àfrica i l'Amèrica Llatina per població amb més alt nivell adquisitiu originària del nord d'Europa. Es tracta dels anomenats "expats", persones amb alta qualificació que venen a la ciutat enviades per les empreses on treballen al seu país d'origen perquè s'incorporin a les sucursals que tenen a la ciutat.

Gràfic 30. Taxa d'atur registral femení per barris de la ciutat. Juny de 2016

Més enllà dels grans trets comuns, hi ha diferències importants entre el mapa de l'atur masculí i el del femení. En primer lloc, en termes generals, sembla observar-se una distribució més polaritzada de l'atur masculí, mentre que el femení presenta una distribució més homogènia. En el cas dels homes, hi ha més barris que se situen a l'interval d'atur més elevat (la Marina del Prat Vermell, Vallbona, Ciutat Meridiana, Trinitat Vella), mentre que aquest només és el cas de Ciutat Meridiana en el mapa femení. En canvi, en el cas de les dones, hi ha molts barris que se situen en el tercer interval, és a dir, just per damunt de la mitjana de l'atur femení i menys en el segon interval, com és el cas del mapa masculí. Aquestes dades són aparentment sorprenents ja que no reproduirien el patró de polarització del qual hem anat parlant al llarg de l'informe. A banda de tenir present el límit que suposa estudiar el fenomen de l'atur a partir de dades registrals que no provenen de l'EPA, l'explicació d'una polarització territorial més reduïda de l'atur femení podria respondre a diversos factors. En primer lloc, el fet que tradicionalment les dones han treballat més que els homes des de la invisibilitat de l'economia submergida i, per tant, el seu atur no es reflecteix a les dades de registre. Aquesta invisibilitat s'ha mantingut en temps de crisi quan, contràriament, ha estat més visible l'atur masculí. En segon lloc, si considerem el perfil majoritari de les dones que entren a Barcelona a treballar però no hi viuen recordem que es tracta de mà d'obra qualificada, l'alta mobilitat femenina podria contribuir a dibuixar una certa homogeneïtzació de l'atur femení entre els diversos barris a la ciutat. Finalment, sembla necessari posar de manifest que la responsabilitat del treball domèstic i del treball de cura podria situar les dones en unes condicions materials que no dibuixen tantes diferències territorials en termes d'atur si no s'incorporen altres variables d'anàlisi (nivell d'estudis, edat, origen o ingressos). És a dir, les dades disponibles són més sensibles per captar les diferents situacions laborals dels homes, però no tant les de les dones, a nivell de barri. Amb tot, la variable territori esdevindria més explicativa en termes d'atur masculí que femení.

Condicions de vida

Les presències i absències de les dones amb relació al mercat de treball, analitzades als apartats anteriors, tenen sens dubte una traducció en les seves condicions de vida, especialment en una societat on les principals fonts de renda per a la majoria de la població són les provinents del treball. En aquest sentit, aquest cinquè i darrer apartat analitza dades de salaris i pensions com una forma d'aproximar-se a les condicions de vida de les dones barcelonines. Es tracta dels indicadors més actualitzats disponibles sobre condicions de vida i, si bé no esgoten la diversitat d'indicadors possibles, en són altament indicatius. Tampoc esgoten la diversitat de mesures possibles sobre fonts de

renda, però ofereixen una aproximació a dues vies principals d'obtenció d'ingressos per a la majoria de la població.

Com a mesura que sintetitza les desigualtats entre homes i dones en les remuneracions, juntament amb les dades sobre salaris mitjans també es presenten dades sobre la bretxa salarial de gènere, que s'expressa en tots els casos com la diferència entre les retribucions mitjanes anuals femenines i masculines, calculada com a percentatge dels ingressos masculins. Mesurada a través d'aquest indicador, la magnitud de la bretxa salarial sol ser més elevada que la resultant del càlcul a través del salari/hora a causa de les diferències entre el temps de treball remunerat d'homes i dones. En aquest sentit, aquest indicador reflecteix millor la incidència de la divisió sexual del treball en els salaris de les dones, és a dir, que l'assumpció per part seva, de forma majoritària, de les tasques domèstiques i de cura es tradueix en unes trajectòries laborals amb menys presència i més discontinuïtat i que repercuteixen en els seus ingressos presents i futurs (Sánchez Mira, 2016b).

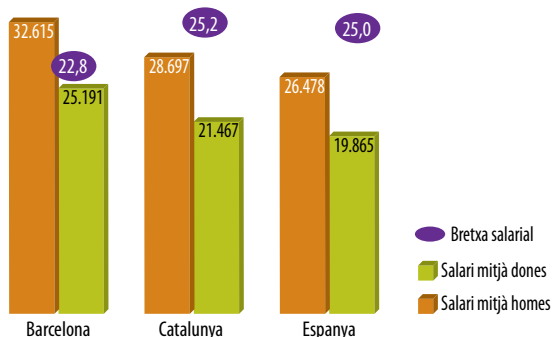
Salaris

Com a dada inicial sobre els salaris, al gràfic 31 es representen les dades dels salaris mitjans de la població afiliada al règim general de la Seguretat Social, comparant Barcelona ciutat amb Catalunya i Espanya. Alhora, els punts representen, per a cadascun d'aquests àmbits, els nivells de la bretxa salarial de gènere, calculada sobre el salari mitjà.

Les dades evidencien que Barcelona té els salaris mitjans més elevats, per a homes i per a dones, alhora que la bretxa salarial més baixa dels àmbits territorials analitzats. Aquestes constatacions responen principalment al tipus d'especialització productiva de la ciutat, en la qual s'ha insistit amb anterioritat. Així, la concentració a la ciutat d'activitats com ara les financeres i d'assegurances, les professionals i tècniques, la informació i les comunicacions, o bé l'Administració pública, sectors tots amb salaris mitjans superiors a la mitjana, explicaria els nivells salarials comparativament més alts.

Amb tot, cal remarcar que uns salaris mitjans més elevats no impliquen, necessàriament, unes millors condicions de vida, ja que cal considerar les diferències entre territoris en el cost de la vida. Així doncs, tenint en compte els elevats preus de l'habitatge i dels béns de consum bàsic que caracteritzen la ciutat, no és possible afirmar que les condicions de vida siguin millors a Barcelona ciutat que a Catalunya o que a la mitjana d'Espanya. Encara més, tenint en compte que les dades mostren salaris mitjans, i que per tant els salaris més elevats poden estirar la mitjana a l'alça, és probable que les condicions de vida per a importants capes de la població de la ciutat siguin encara pitjors. En aquest sentit, cal pensar en el rostre femení d'una part de la pobresa existent.

Gràfic 31. Salaris mitjans en euros/any, per sexe i bretxa salarial en %. 2015

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS.
Nota: Dades corresponents als treballadors afiliats al règim general de la Seguretat Social amb contracte vigent a final d'any.

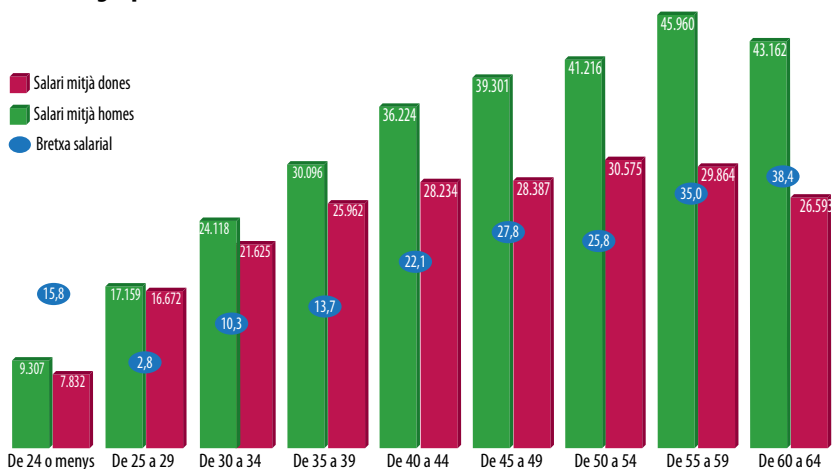
Al seu torn, el fet que la bretxa salarial sigui inferior a Barcelona que als altres territoris es pot atribuir principalment a dos factors. D'una banda, a la feminització d'alguns dels àmbits amb salaris mitjans més elevats i amb més presència a la ciutat, especialment l'Administració pública i, de l'altra, cal pensar que les dades relatives a la bretxa també reflecteixen que el temps parcial femení té menys importància comparativa a la ciutat, factor al qual ja s'ha fet referència amb anterioritat.

A més, s'observa que els salaris de Catalunya es troben sensiblement per damunt dels de la mitjana espanyola, mentre que la bretxa salarial se situa pràcticament al mateix nivell (25,19% i 24,98% respectivament). Ambdós casos s'han d'entendre en el context d'unes estructures productives amb menys presència d'activitats feminitzades amb ocupació de qualitat, més presència d'ocupació femenina de baixos salaris, per exemple al comerç, i amb més temps parcial.

El gràfic següent (32) evidencia l'impacte del curs de vida en els salaris dels homes i les dones residents a Barcelona i, per tant, en la bretxa salarial de gènere. Les dades mostren, en termes generals, que els salaris augmenten amb l'edat, però que ho fan més per als homes que per a les dones, de manera que la bretxa salarial s'amplia progressivament, si deixem de banda el primer interval d'edat (<24), on s'observa una bretxa salarial considerable (15,85%) malgrat els baixos salaris. Així doncs, si en la franja 25-29 els salaris mitjans se situen en 17.159 euros per als homes i 16.672 euros per a les dones, xifres que representen una bretxa salarial que no arriba el 3%, aquesta esclota s'eixampla fins a superar el 10% en la franja 30-34 anys, edat de l'arribada dels fills per a moltes llars. Els salaris dels homes continuen creixent progressivament

fins a la franja 55-59 i es redueixen lleugerament en l'etapa posterior (60-64), fet que cal vincular al final de la vida laboral, la sortida de molts homes del mercat de treball, jubilacions parcials, etc. En canvi, els salaris de les dones no segueixen la mateixa progressió i creixen a un ritme molt més baix a partir de la franja 40-44 especialment. Aquestes diferències són atribuïbles, en gran mesura, al fet que les trajectòries femenines són més discontinües a causa de la incidència de les càrregues reproductives. En efecte, diversos estudis (Cebrián-Moreno, 2015a; Cebrián-Moreno; 2015b) evidencien que les dones tenen més interrupcions al llarg de la vida laboral i aturades més llargues, la qual cosa té un efecte negatiu en el seu salari alhora que en les futures pensions, com veurem a l'apartat següent.

Gràfic 32. Salari mitjàns euros/any de les persones residents a Barcelona. Per sexe, grup d'edat i bretxa salarial en%. 2015

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS.
Nota: Dades corresponents als treballadors afiliats al règim general de la Seguretat Social amb contracte vigent a final d'any.

El gràfic 33 mostra els salaris mitjans d'homes i dones per sector d'activitat, juntament amb la bretxa salarial corresponent. Aquestes dades ens permeten entendre perquè els salaris mitjans dels homes i les dones de la ciutat de Barcelona són més elevats que els de la mitjana de Catalunya o Espanya, tal com s'ha apuntat anteriorment. Aquesta realitat respon principalment a la concentració a la ciutat d'activitats com ara les financeres i d'assegurances, les professionals i tècniques, la informació i les comunicacions, o bé l'Administració pública, caracteritzades per salaris superiors

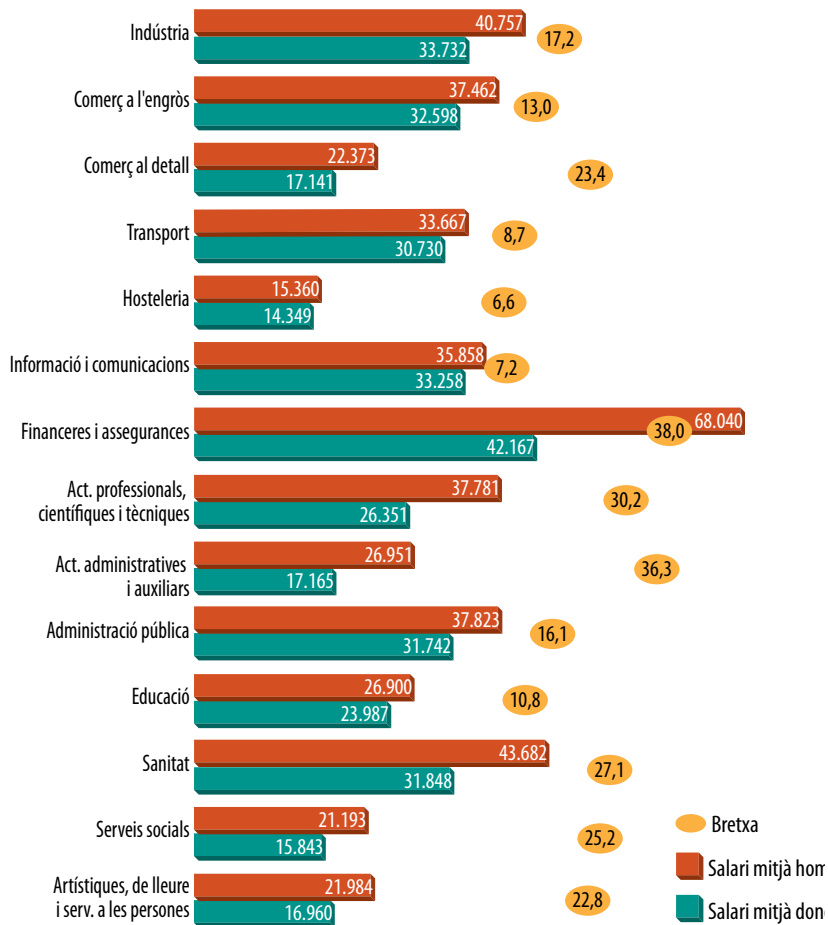
a la mitjana. Ahora, si comparem aquestes dades amb les d'altres estudis (Sánchez Mira, 2016b) també sembla que determinades activitats portades a terme a la ciutat presenten uns salaris mitjans més elevats que els de la mitjana espanyola. El cas més evident és el de les activitats financeres, on tant els homes com les dones tenen uns salaris més elevats que la mitjana espanyola, però molt més en el cas dels homes que en el de les dones, cosa que es tradueix en una bretxa salarial elevadíssima (38,03%). Aquestes xifres reflecteixen probablement la important presència a la ciutat d'activitats financeres especialitzades amb un perfil d'ocupació masculina molt ben remunerat.

Els salaris mitjans també són superiors a la mitjana de l'Estat en el cas de les activitats professionals, científiques i tècniques, però en aquest cas la bretxa salarial exhibeix uns valors equivalents a la mitjana espanyola, per damunt del 30%, la qual cosa apunta el caràcter profundament arrelat de la segregació en aquest sector d'activitat, situació molt similar a la de la sanitat i els serveis socials, amb bretxes per damunt del 25%.

Així doncs, es constata que, malgrat que a Barcelona la bretxa salarial es troba per sota de la d'altres realitats territorials, en determinats sectors econòmics aquesta tendència no es reproduïx i, fins i tot, succeeix el contrari. En la mesura que es tracta dels sectors més qualificats i amb més escales de promoció professional, reflecteix la realitat de la segregació vertical, és a dir, que les dones ocupen les posicions inferiors en la jerarquia ocupacional. Aquesta evidència reforça la idea que la presència més abundant de dones al mercat de treball de Barcelona no representa necessàriament un indicador de més igualtat, sinó més aviat del paper de la ciutat com a pol d'atracció econòmica i del tipus de teixit productiu.

Al seu torn, semblen molt destacables els elevats valors que assoleix la bretxa salarial en sectors amb salaris molt més baixos, com són les activitats administratives i auxiliars, el comerç o les activitats artístiques, de lleure i serveis a les persones. Es tracta, en tots els casos, d'activitats molt feminitzades, gairebé exclusivament femenines en el cas dels serveis a les persones. La bretxa detectada es deu, probablement, a la sobrerrepresentació dels homes en posicions de comandament en aquests àmbits. Així doncs, en aquests casos no només constatem que la segregació horitzontal o "terra enganxifós" és una realitat directament vinculada als baixos salaris, sinó que aquests sectors no escapen als mecanismes de segregació vertical en l'ocupació.

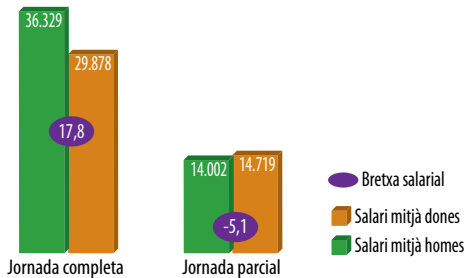
Gràfic 33. Salaris mitjans euros/any a Barcelona per sexe i sector d'activitat i bretxa salarial en %. 2015

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS.
 Nota: Dades corresponents als treballadors afiliats al règim general de la Seguretat Social amb contracte vigent a final d'any. S'exclouen la construcció la venda i reparació de vehicles i les activitats immobiliàries perquè el reduït nombre d'observacions fa que les dades siguin poc significatives

El gràfic 34 mostra les dades del salari mitjà i la bretxa salarial per tipus de jornada i evidencien, en primer lloc, les profundes diferències salarials existents entre les persones que treballen a temps complet i les que ho fan a temps parcial. Això, i el fet que dos terços de les persones que treballen a temps parcial a Barcelona siguin dones permet explicar part del diferencial salarial existent entre homes i dones constatat al gràfic 31, com s'ha assenyalat amb anterioritat.

Gràfic 34. Salaris mitjans en euros/any de les persones residents a Barcelona per tipus de jornada i bretxa salarial en %. 2015

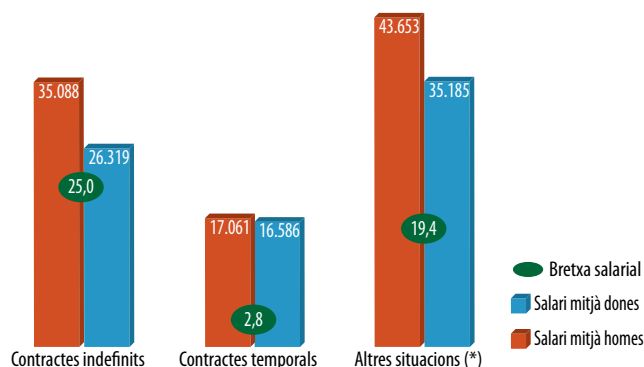

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS.

En segon lloc, el gràfic mostra clarament que la desigualtat en les remuneracions és molt més elevada entre els homes i les dones ocupats a temps complet (17,76%) que entre els que ho fan a temps parcial. De fet, entre aquest darrer col·lectiu la bretxa salarial fins i tot és lleugerament positiva (5,12%) a favor de les dones. Aquesta constatació s'ha de vincular a l'estructura segmentada del mercat de treball i a la naturalesa de l'ocupació a temps parcial creada durant el període de crisi. En aquest sentit, altres treballs han mostrat que l'escassa bretxa salarial entre treballadors i treballadores a temps parcial que aboquen les dades recents és principalment resultat de la reducció dels salaris de treballadors masculins a temps parcial durant els anys de crisi (Sánchez Mira, 2016b, Carrasquer-Sánchez-López, 2017). Al seu torn, aquesta disminució dels salaris dels treballadors masculins estaria relacionada amb el creixement de l'ocupació a temps parcial entre els homes de generacions més joves, un tipus d'ocupació que, com és ben sabut, es caracteritza en els contextos espanyol i català per concentrar-se en sectors poc qualificats i és especialment precari i mal remunerat. En efecte, la tendència a l'augment del temps parcial masculí durant els anys de crisi ha estat especialment forta entre els joves adults i els adults d'edat intermèdia (25-44 anys) (Sánchez Mira, 2016b).

Així doncs, sembla clar que les escasses diferències salarials observades entre homes i dones ocupats a temps parcial responen a la concentració d'aquest tipus d'ocupació en el segment secundari del mercat de treball i no representen una bona notícia, ni per a ells ni per a elles. Es tracta d'una radiografia molt similar a la que aboquen les dades sobre salaris per tipus de contracte, que es representen al gràfic 35.

Gràfic 35. Salaris mitjans en euros/any de les persones residents a Barcelona per sexe, tipus de contracte i bretxa salarial en %. 2015

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS.
 Nota: Dades corresponents als treballadors afiliats al règim general de la Seguretat Social amb contracte vigent a final d'any. *Funcionaris afiliats a l' i d'altres, que no estan obligats a informar de la seva situació contractual.

Així doncs, s'observa clarament que la bretxa salarial és més elevada entre les treballadores i els treballadors amb contracte indefinit (24,99%) que entre els que tenen un contracte temporal, on són pràcticament nul·les (2,78%). Aquesta constatació respon, de nou, a la naturalesa segmentada del mercat de treball, de manera similar al que observàvem a les dades per tipus de jornada. Així, si d'una banda, les desigualtats entre els treballadors i les treballadores indefinits i ocupats a temps complet poden explicar-se per diversos tipus de mecanismes de discriminació indirecta (segregació horitzontal i vertical, antiguitat en el lloc de treball, biaixos i discrecionalitats en l'assignació dels complements salarials) (Torns et al., 2016), el fet que hi hagi escasses diferències en els salaris dels treballadors i les treballadores temporals remet a la idea d'igualació a la baixa de les condicions de treball i de vida per a un nombre creixent de treballadores i treballadors (Carrasquer-Sánchez-López, 2017).

Pensions contributives

La taula següent mostra la distribució del nombre de pensions contributives per tipus de pensió, incloent-hi tots els règims de cotització, per a Barcelona ciutat, Catalunya i Espanya. El gràfic 36 representa aquestes mateixes xifres, però en termes percentuals. És a dir, recull què representa cada tipus de pensió per sexe, sobre el total de les pensions de cada àmbit territorial.

Taula 16. Nombre de pensions, per tipus, sexe i àmbit territorial. Tots els règims de cotització. 2014

	Barcelona		Catalunya		Espanya	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
Incapacitat permanent	14.088	12.957	92.956	71.182	606.212	323.252
Jubilació	138.809	125.084	588.088	450.714	3.530.934	2.027.935
Viduitat	6.267	91.540	30.367	358.474	170.646	2.177.704
Orfanesa	5.333	4.523	24.520	21.878	169.679	156.153
Favor familiars	84	460	261	1.142	9.665	28.668
Total	164.581	234.564	736.192	903.390	4.487.136	4.713.712

Font: Dades publicades pel Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.

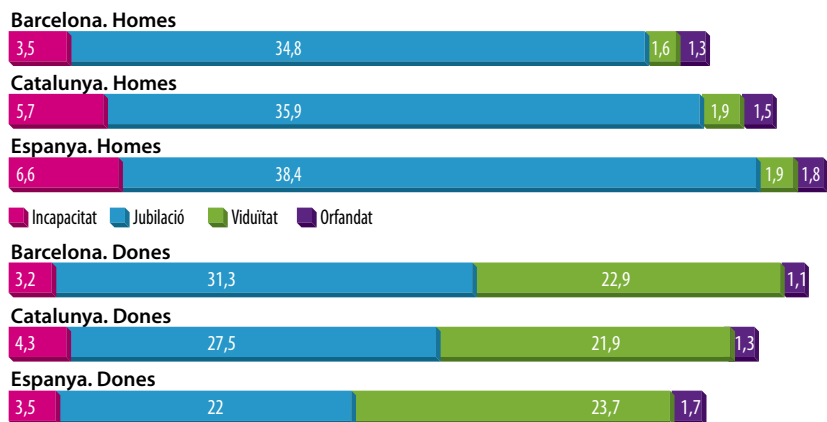
Taula 16. Nombre total de pensions, per àmbit territorial. Tots els règims de cotització. 2014

	Barcelona	Catalunya	Espanya
Incapacitat permanent	27.045	164.138	929.484
Jubilació	263.893	1.038.802	5.558.964
Viduitat	97.807	388.841	2.348.388
Orfanesa	9.856	46.398	325.911
Favor familiars	544	1.403	38.334
Total	399.145	1.639.582	9.201.081

D'entrada, les dades del percentatge global de pensionistes per sexe evidencien, com ja ho han fet anteriorment altres tipus de dades, el caràcter feminitzat de la població pensionista de Barcelona, especialment la d'edat més avançada. Així, mentre que el 58,8% de les persones pensionistes de la ciutat de Barcelona són dones, aquesta xifra es redueix fins al 55,1% en el cas de Catalunya i baixa fins al 51,2% en el cas d'Espanya. Si ens fixem en els percentatges de cada tipus de pensió i sexe, veiem que el gruix de les pensions són les de jubilació, juntament amb les de viduitat en el cas de les dones. No obstant això, aquest tipus de pensions no té el mateix pes en el total dels diferents àmbits territorials. Per exemple, les pensions de jubilació masculines

són menys importants en el cas de Barcelona que a Catalunya, i a Catalunya ho són, al seu torn, menys que al total d'Espanya. Tot el contrari del que passa en el cas de les pensions per jubilació femenines. Aquestes dades reflecteixen el caràcter feminitzat ja esmentat de la població més envellida de Barcelona, així com els nivells de participació laboral més elevats d'aquestes dones. En canvi, en el cas de les de viduïtat, les diferències són escasses (22,9% a Barcelona, 21,9% a Catalunya, 23,7% a Espanya). Finalment, pel que fa les pensions per incapacitat, s'observa que a Barcelona tenen menys presència i presenten una diferència més petita entre sexes en comparació amb els altre territoris. La primera tendència es pot explicar tant per una taxa d'activitat femenina més elevada com per una estructura productiva més feminitzada a la ciutat. La segona tendència es pot explicar perquè els homes tenen conductes laborals de risc més elevat que comporten més accidents en el lloc de treball (Campos et al., 2012).

Gràfic 36. Percentatge de cada tipus de pensió i sexe sobre el total de les pensions, tots els règims de cotització. 2014

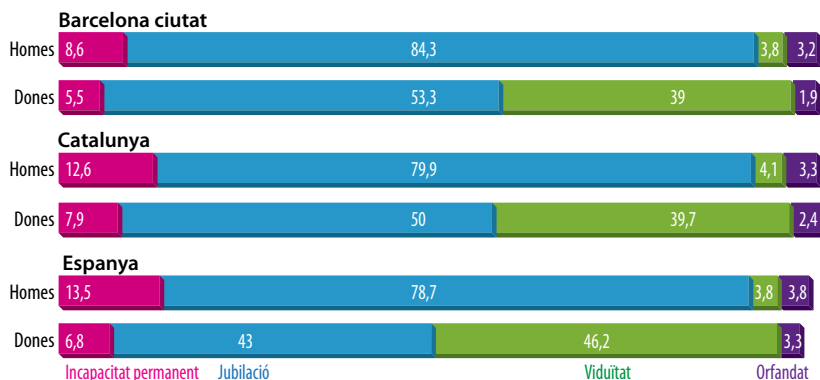
Font: Elaboració pròpia. Dades publicades pel Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.

Nota: Les pensions de favor familiar del homes, es situen entre el 0 i el 0,1% en el cas del homes i entre el 0,1 i el 0,3% en les dones.

El gràfic 37 mostra una altra forma de representar les mateixes dades. En aquest cas, en lloc de mostrar el percentatge de cada tipus de pensió i sexe sobre el total de pensions, es mostra cada tipus de pensió sobre el total de cada sexe, en cada àmbit territorial. Les dades posen en relleu, fonamentalment, la importància de les pensions de

viduïtat sobre el total de pensions que perceben les dones, importància que és inferior comparativament a Barcelona que a Catalunya, i a Catalunya amb relació a Espanya. Aquesta dada contrasta aparentment amb el que hem observat al gràfic anterior, on el percentatge que representaven les pensions de viduïtat de les dones sobre el total de pensions era lleugerament superior a Barcelona amb relació al total de Catalunya. La diferència entre ambdues dades respon a l'efecte de la feminització de la població d'edat avançada a Barcelona: com que hi ha més dones grans en el total de la població, hi ha més pensions de viduïtat (gràfic 36). En canvi, representant els percentatges separatament per a cada sexe (gràfic 37) observem que, proporcionalment, les dones barcelonines tenen menys pensions de viduïtat que les catalanes i, especialment, que la mitjana d'Espanya, la qual cosa respon, de nou, als nivells més alts de participació laboral de les dones de la ciutat.

Gràfic 37. Percentatge de cada tipus de pensió sobre el total per sexe. Tots els règims de cotització. 2014

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.

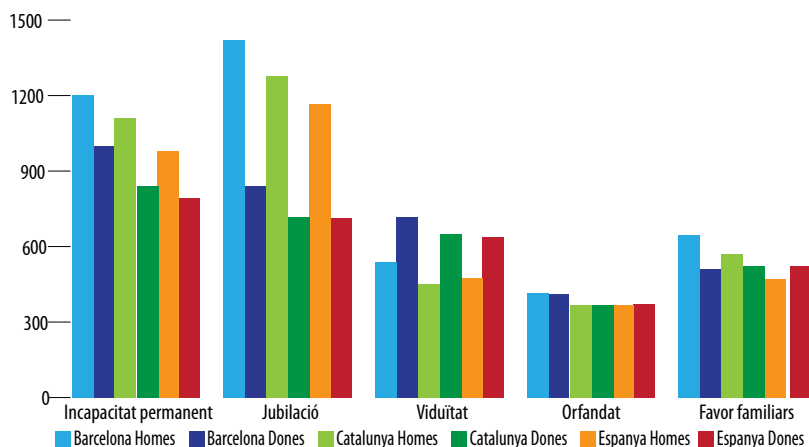
Nota: Les pensions de favor familiar no estan incloses.

El gràfic 38 mostra els imports mitjans dels diferents tipus de pensions, per a homes i dones, i comparant els diferents àmbits territorials. En aquest cas no es representa la bretxa salarial ja que l'escàs volum que representen alguns tipus de pensions i/o la desigual distribució per sexes en complica l'anàlisi. Tanmateix, el que més destaca del gràfic és que aquell tipus de pensions que constitueixen la major part del total (les pensions de jubilació) són les que presenten la bretxa salarial més elevada. Va

del 38,9% al conjunt d'Espanya al 40,7% a la ciutat de Barcelona i s'enfila fins al 43,81% en el cas català. Aquestes diferències es deuen principalment a la bretxa de gènere en els salaris que, com s'ha apuntat amb anterioritat, s'eixampla a mesura que avancen les trajectòries. Les trajectòries laborals femenines presenten més interrupcions que les dels homes, amb més períodes d'atur i més llargs, fet estretament vinculat a l'assumpció majoritària de les tasques reproductives (Cebrián-Moreno, 2015a; Cebrián-Moreno; 2015b). Tots aquests elements es tradueixen en unes bases de cotització inferiors i més dificultats per complir els requisits per accedir a una pensió i s'acaben traduint en menys i pitjors pensions per a les dones.

També sembla destacable que la magnitud més gran de les pensions a Catalunya amb relació a Espanya sigui deguda al fet que les pensions masculines són més elevades, mentre que la de les dones són pràcticament equivalents, cosa que evidencia clarament l'extensió de la pobresa femenina en la vellesa.

Gràfic 38. Import mitjà de les pensions, segons tipus, sexe, i àmbit territorial. Tots els règims de cotització. 2014.

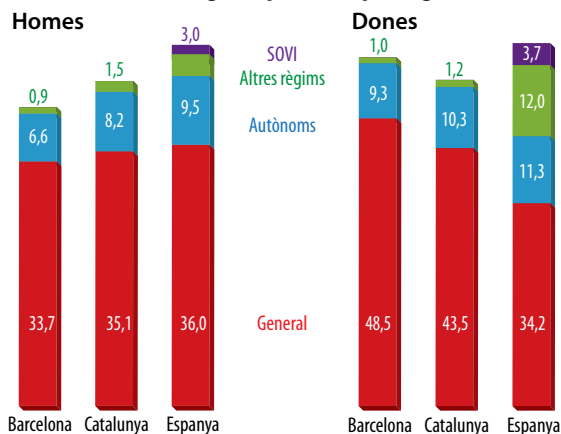

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.

La taula 17 mostra la distribució del nombre de pensions contributives per tipus de règim, per a Barcelona ciutat, Catalunya i Espanya. Les mateixes dades es representen en termes percentuals al gràfic 39 i mostren el que suposen les pensions de cada règim sobre el total de les pensions de cada àmbit territorial. Cal remarcar que no hi ha dades disponibles que distingixin les pensions del règim especial de la llar, que

es troben incloses dins de les dades del règim general a la taula. Això representa òbviament una limitació en termes d'analitzar-les amb perspectiva de gènere, atès que es tracta d'un règim de cotització a què s'acullen bàsicament dones, en ocupacions de baixos salaris i lògicament amb unes pensions més migrades. Alhora, el fet que en les dades de Barcelona i Catalunya, les pensions SOVI estiguin incloses dins els diferents règims de cotització, mentre que al conjunt d'Espanya es presentin com una categoria separada, també representa un problema en termes de comparabilitat de les dades.

Gràfic 39. Percentatge de pensions per règim i sexe. 2014

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.

Taula 17. Nombre de pensions per règim, sexe i àmbit territorial. 2014

	Barcelona		Catalunya		Espanya	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
General	134.548	193.649	575.664	713.871	3.302.592	3.151.280
Autònoms	26.348	37.140	135.273	169.731	874.274	1.043.885
Altres règims	3.685	3.775	25.255	19.788	265.849	180.067
SOVI	-	-	-	-	44.423	338.481
Total	164.581	234.564	736.192	903.390	4.487.138	4.713.713

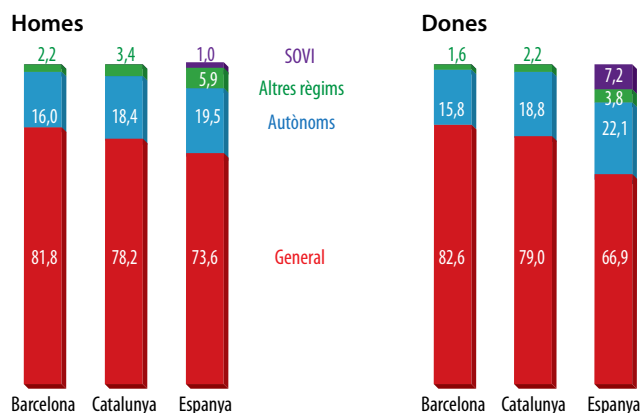
Font: Dades publicades pel Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya. Nota: A partir de 2013 les pensions de Règim Especial de la Llar queden integrades al Règim General. Per Barcelona i Catalunya, les pensions SOVI es troben incloses en els diferents règims de cotització.

Taula 17. Nombre de pensions, per règim, àmbit territorial. 2014

	Barcelona	Catalunya	Espanya
General	328.197	1.289.535	6.454.006
Autònoms	63.488	305.004	1.918.223
Altres règims	7.460	45.043	445.936
SÒVI	-	-	382.916
Total	399.145	1.639.582	9.201.081

Amb tot, les dades disponibles ens permeten fer algunes constatacions importants. En primer lloc, el pes superior de les pensions femenines sobre el total ens recorda, de nou, el caràcter feminitzat de la població pensionista barcelonina d'edat avançada. Així, gairebé la meitat del total de pensions de Barcelona ciutat (48,52%) corresponien a pensions de dones procedents del règim general mentre que el 9,3% addicional eren de dones del règim d'autònoms. En el cas dels homes, les xifres eren del 33,71% i el 6,60%, respectivament. Per tal d'evitar aquest efecte de l'estructura poblacional resulta més informatiu fixar-se en els percentatges representats sobre el total de cada sexe que recull el gràfic 40.

Gràfic 40. Percentatge de pensions sobre el total de pensions de cada sexe per àmbit. 201

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.

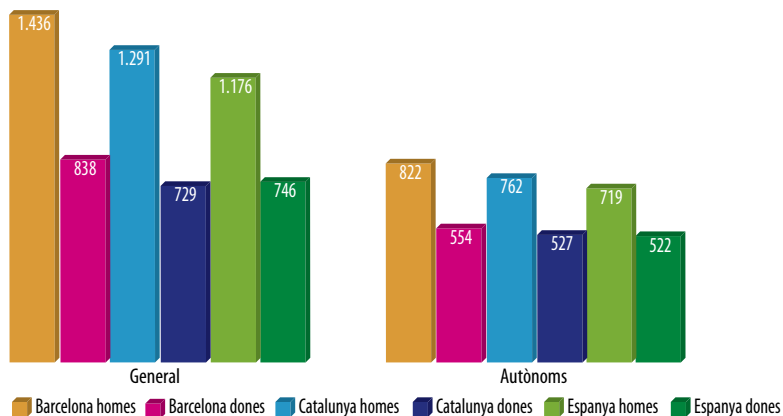
Nota: A partir de 2013 les pensions de règim especial de la lar queden integrades al règim general. Per Barcelona i Catalunya, les pensions SÒVI es troben incloses en els diferents règims de cotització

Aquest ens permet fer dues constatacions principals. D'una banda, les diferències entre sexes pel que fa al que representen les pensions procedents del règim general i del règim d'autònoms són més aviat escasses, almenys en els casos de Barcelona i

Catalunya. En el cas d'Espanya, el percentatge de dones que perceben una pensió procedent del règim general (66,8%) és significativament inferior al percentatge d'homes (73,6%) i destaca especialment la incidència de les pensions del SOVI (Assegurança Obligatòria de Vellesa i Invalidesa), sistema instaurat en plena època franquista, pensat específicament per empènyer les dones que es casaven fora del mercat de treball, que constitueixen avui dia les pensions contributives amb un nivell de remuneració més baix, per sota de 400 euros. Cal recordar, això no obstant, que les dades d'Espanya no són directament comparables, ja que les pensions del SOVI es troben distribuïdes entre els diferents règims en les dades de Barcelona i Catalunya.

En tot cas, el que sembla clar és que, tant per als homes com per a les dones, els percentatges de pensions procedents del règim d'autònoms són lleugerament més elevats a la mitjana de Catalunya que a Barcelona ciutat i al conjunt d'Espanya que a Catalunya. Aquesta realitat es correspon amb estructures productives diferents i reflecteix els nivells de salarització més elevats vinculats als entorns urbans.

Gràfic 41. Import mitjà de les pensions, per règim, sexe, i àmbit territorial. 2014

Font: Elaboració pròpia. Dades del Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, procedents d'IDESCAT (a partir de dades de l'INSS), per a Barcelona i Catalunya; i de l'Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, per a Espanya.
Nota: A partir de 2013 les pensions de règim especial de la lar queden integrades al règim general.

Finalment, pel que fa als imports mitjans de les pensions dels diferents tipus de règims (gràfic 41), les dades permeten fer dues constatacions principals. D'una banda, s'evidencia que les pensions del règim d'autònoms són molt més reduïdes que les dels assalariats i reflecteixen el dèficit de cobertura d'aquest col·lectiu per part del

règim de protecció social. D'altra banda, tant en el cas dels autònoms com en els dels assalariats, l'import mitjà de les pensions és més reduït a Catalunya que a Barcelona i a Espanya que a Catalunya, amb una sola excepció: les dones del règim general, que tenen pensions més elevades a Espanya que a Catalunya. Aquesta realitat es podria atribuir al fet que més dones es troben excloses de les pensions del règim general a Espanya, mentre que les que sí que hi accedeixen ho fan en millors condicions.

En tot cas, les bretxes de gènere en les pensions del règim general aboquen unes xifres similars a les de les pensions de jubilació que agrupaven tots els règims (gràfic 38): 36,56% al conjunt d'Espanya, 41,64% a Barcelona i 43,53% a la mitjana de Catalunya. En canvi, la bretxa era més estreta, tot i que molt important, en el règim d'autònoms (27,39% a Espanya, 30,82% a Catalunya i 32,60% a Barcelona), la qual cosa indica, de nou, que la reducció de les desigualtats pot ser sovint un efecte de la precarització de les condicions de treball i de vida.

Com a síntesi de l'apartat cal destacar la idea que quan s'analitzen les condicions de vida de la població a partir dels salaris i les pensions contributives, les dades mostren una realitat en coherència amb la realitat del mercat de treball. Pel que fa a salaris, una presència més elevada de dones no és garantia de més igualtat atès que la bretxa en sectors econòmics forts posa en relleu la segregació vertical. I la reducció de la bretxa mitjana sembla que s'ha d'atribuir a l'estructura productiva. Les pensions, al seu torn, reflecteixen les trajectòries laborals femenines a la ciutat en termes de presència i condicions laborals. Així, pensions com la de viduïtat apunten la diversificació de l'estructura de les llars pròpia d'una gran ciutat.

Conclusions

Aquest apartat presenta les principals conclusions sobre l'aproximació al mercat laboral de Barcelona des de la perspectiva de gènere. D'una banda, se sintetitzen les tendències i els patrons evidenciats a través de les dades analitzades a l'apartat anterior en termes de presències i absències i, de l'altra, s'apunten un conjunt d'idees a tall de reflexió final que subratllen, simultàniament, el caràcter històric, polaritzat i invisibilitzat de l'ocupació femenina a la ciutat de Barcelona.

Com a principals conclusions...

L'especificitat de l'estructura poblacional i el mercat de treball de Barcelona:

-Polarització de l'estructura d'edats i el nivell educatiu de les dones: feminització de la vellesa i alt nivell educatiu de les joves. Més del 60% de la població de 80 anys o més són dones. Un 29,98% de les persones tenen estudis superiors a Barcelona, davant el 20,30% de Catalunya.

-Diversificació del tipus de llars amb escassa presència de parelles joves amb criatures. Només el 23,4% de les llars de la ciutat tenen menors de 18 anys, mentre que el percentatge és del 45,5% al total de Catalunya.

-Mobilitat laboral feminitzada: més dones que treballen però no viuen a la ciutat. 182.900 dones es desplacen quotidianament des de fora de la ciutat per anar-hi a treballar.

-Estructura productiva de la ciutat caracteritzada pel pes de determinats sectors econòmics orientats als serveis i el sector públic, així com una llarga tradició de l'ocupació femenina: dos elements clau per explicar la realitat laboral de la ciutat. Un 50,6% de l'ocupació total de Barcelona es concentra en el treball administratiu, l'Administració pública, l'educació, la sanitat, les activitats financeres i d'assegurances i les activitats professionals i tècniques, mentre que la xifra és del 40,1% en el global de Catalunya.

-Més població estrangera (16,63% davant el 13,60% de Catalunya), d'òrgens més diversos i polaritzada laboralment: persones de la UE amb menys dificultats per trobar feina i persones de països extracomunitaris amb més dificultats per regularitzar administrativament la seva situació, fet que els condiciona l'ocupabilitat.

Població (laboralment) activa i inactiva

-A llarg del període 2002-2016 s'incrementa la població activa femenina: les barcelonines resisteixen millor que els seus homòlegs masculins l'impacte de la crisi i, alhora, es mantenen capdavanteres pel que fa a comportament laboral amb relació a les dones d'altres territoris (província de Barcelona, Catalunya i Espanya). La diferència entre la població activa masculina i femenina era de 45.200 persones el

2002, però ha anat minvant fins que ambdues corbes han arribat a coincidir arran de la crisi.

-L'especificitat de l'activitat femenina a la ciutat destaca en comparació amb la dels homes que, a diferència d'elles, no registren una taxa d'activitat més alta que als altres territoris. El 2002, la taxa d'activitat femenina era del 53,8% per a les dones espanyoles, del 60,8% per a les catalanes i del 65% per a les barcelonines, mentre que el 2016 les xifres havien passat al 70,1%, 74,5% i 77,1%, respectivament.

-Més presència laboral femenina durant les diverses etapes del curs de vida: les trajectòries biogràfiques de les barcelonines tenen més orientació laboral que les de les dones d'altres territoris, on semblen més condicionades pels rols tradicionals de gènere.

-El caràcter sectorial de la crisi d'ocupació implica una sortida del mercat laboral involuntària per part dels homes, així com una entrada voluntària per part de les dones. La població activa masculina ha passat de 463.500 el segon trimestre de 2008 fins a 386.000 el segon trimestre de 2015. La població activa femenina ha augmentat des de 394.800 el segon trimestre de 2008 a 405.700 el quart trimestre de 2016.

-S'evidencia la vulnerabilitat laboral del col·lectiu de joves en el context de crisi on l'edat condiona més que el gènere: poca presència laboral de les dones i els homes joves.

Població ocupada

-Malgrat l'increment de dones ocupades, persisteix la desigualtat de gènere en les condicions laborals.

-Les taxes d'ocupació femenina a la ciutat són les més elevades dels territoris estudiats (província de Barcelona, Catalunya i Espanya) i hi destaca, de nou, l'especificitat en comparació amb els barcelonins, que no destaquen territorialment en el mateix grau. Des de 2010, la taxa d'ocupació de les barcelonines és més elevada que la dels homes espanyols.

-La condició de jove és un tret que, més enllà del gènere, dificulta l'entrada i la permanència en el mercat laboral. Durant els anys de bonança econòmica, les taxes d'ocupació dels joves masculins eren més elevades que les de les dones joves, amb diferències de 10 punts o més. Amb l'arribada de la crisi, s'inverteix la situació i l'ocupació de les dones joves se situa per sobre de la dels seus homòlegs masculins en intervals que van de 5 a 15 punts entre 2008 i 2012.

-Polarització laboral del col·lectiu femení: d'una banda, dones ocupades en sectors professionals i de l'Administració pública i, de l'altra, dones ocupades en sectors considerats poc qualificats com ara l'hoteleria, el comerç o el servei domèstic.

-Persistència de la segregació horitzontal i vertical, visible en les dades relatives a les demandes d'ocupació de les persones no aturades.

-El temps parcial té caràcter involuntari, comporta pitjors condicions laborals en termes de salaris i jornada laboral i és, majoritàriament, femení. Un 66,87% de les persones ocupades a temps parcial a Barcelona són dones.

-La nova contractació és, bàsicament, de caràcter temporal i aquesta temporalitat afecta lleugerament més les dones que els homes. La nova contractació indefinida dels homes barcelonins és del 13,4% i la de les dones és de l'11,74%.

-L'edat central de la vida adulta, on coincideixen les responsabilitats laborals i de cura, perjudica especialment les dones en termes de contractació indefinida.

Població aturada

-L'impacte de la crisi ha suposat menys destrucció d'ocupació a la ciutat que en altres territoris (província de Barcelona, Catalunya i Espanya).

-L'atur masculí creix més que el femení durant els anys centrals de la crisi, de manera que el quart trimestre de 2012 la taxa d'atur masculina era de 21,3 i la femenina de 16,1. Això no obstant, amb l'inici de la recuperació econòmica els homes aturats disminueixen en una proporció més gran que les dones, de manera que les taxes d'atur coincideixen en l'11%.

-Pel que fa el cicle de vida, s'hi observa una incidència més gran entre les dones joves adultes (25-44 anys): l'atur femení amaga, molt sovint, situacions de dedicació al treball domèstic i de cura.

-Les dades d'atur registral permeten caracteritzar la població aturada que es manté dins del sistema de protecció social i, d'altra banda, ofereixen una aproximació indirecta als col·lectius de població aturada que queden al marge d'aquest sistema i, per tant, es troben en una situació més vulnerable i amb risc d'exclusió social.

-Aquests perfils tenen més incidència en les dones que en els homes. Així, les persones autòctones, adultes i amb nivell d'estudis secundaris són les principals demandants d'ocupació a les oficines de treball, mentre que les persones immigrants, joves i amb nivell d'estudis baix es troben en una situació de vulnerabilitat en la mesura que queden fora del sistema públic de protecció social.

-El mapa de la població aturada (registral) segons els barris de la ciutat dibuixa una distribució més polaritzada de l'atur masculí, mentre que el femení presenta una distribució més homogènia, la qual cosa apunta una influència més gran de la variable territori en els homes. En concret, en el cas dels homes, hi ha més barris que se situen en l'interval d'atur més elevat (la Marina del Prat Vermell, Vallbona, Ciutat Meridiana, Trinitat Vella), mentre que aquest només és el cas de Ciutat Meridiana en el mapa femení. En canvi, en el cas de les dones, hi ha molts barris que se situen

en el tercer interval, és a dir, just per damunt de la mitjana de l'atur femení i menys en el segon interval, com és el cas del mapa masculí.

Condicions de vida

-Els salaris mitjans a Barcelona (32.615 euros per als homes i 25.191 euros per a les dones) són més elevats que als altres territoris (província de Barcelona, Catalunya i Espanya), si bé cal tenir present que el nivell de vida també és més elevat a la ciutat, fet que repercuteix en les condicions de vida.

-La bretxa salarial entre homes i dones (22,76%) és més baixa que en els altres territoris, la qual cosa s'explica per dos factors: la presència més gran de dones ocupades a l'Administració pública i el temps parcial femení més reduït.

-La bretxa salarial augmenta al llarg del curs de la vida atesa la discontinuïtat de les trajectòries laborals femenines relacionada amb l'augment de les càrregues domèstiques i de cura. La bretxa salarial és del 2,84% a la franja 25-29 i augmenta fins al 38,39% a la franja 60-64.

-Les activitats financeres són el sector d'activitat on la bretxa salarial és més evident (38,03%): homes i dones tenen uns salaris més elevats que la mitjana espanyola, però molt més en el cas masculí que en el femení. Com a conseqüència, la bretxa és més gran que la mitjana espanyola, probablement com a reflex de la important presència a la ciutat d'activitats financeres especialitzades amb un perfil d'ocupació masculina molt ben remunerada.

-La bretxa salarial és més elevada entre les persones amb contractes indefinits (24,99% davant el 2,78% dels temporals): els mecanismes de discriminació com ara l'antiguitat, la segregació laboral o els biaixos en els complements s'hi manifesten amb més força.

-El nombre de dones barcelonines amb pensió de jubilació és més gran a Barcelona (31,3%) que a Catalunya (27,5%), cosa que evidencia la tradició de l'ocupació femenina a la ciutat.

-Les pensions de jubilació masculines són menys importants en el cas de Barcelona (34,8%) que en el de Catalunya (35,9%), al contrari del que passa en el cas de les pensions de jubilació femenines, cosa que evidencia el caràcter feminitzat de la població més envellida de Barcelona, així com els nivells més alts de participació laboral femenina.

-Proporcionalment, les dones barcelonines tenen menys pensions de viduïtat (39,03%) que les catalanes (39,68%) i, especialment, que la mitjana d'Espanya (46,20%), cosa que apunta la diversificació de l'estructura de les llars pròpia d'una gran ciutat.

-La bretxa de les pensions de jubilació (43,81%) és la més alta entre els diversos tipus de pensions contributives atesa la discontinuïtat i precarietat de les trajectòries laborals de les dones amb efectes negatius en termes de cotització.

Reflexions finals sobre la situació laboral de les barcelonines: història, polarització i invisibilitat.

El conjunt de patrons i tendències relatats se superposen i apunten perfils i escenaris de la ciutat on la desigualtat es manifesta al si de les dones i amb relació als homes. L'aproximació portada a terme des de la perspectiva de gènere sobre la situació de les dones dins del mercat de treball de Barcelona permet identificar presències i absències que posen de manifest el caràcter històric, polaritzat i invisible de l'ocupació femenina a la ciutat.

Pel que fa la tradició, cal tenir present que les dinàmiques del mercat laboral de Barcelona estan vinculades a les característiques socials del seu model productiu amb un pes destacat de sectors feminitzats. La història de la ciutat aporta elements d'anàlisi que permeten interpretar l'especificitat de les dades en comparació amb altres realitats territorials. El pes de determinats sectors econòmics explica una major història i normalització de la participació laboral femenina i configura cultures laborals més enllà de la definició tradicional dels rols de gènere segons la presència en el mercat de treball.

Pel que fa a la polarització, en primer lloc, les dades referides a l'estructura de la població i a l'ocupació mostren un doble eix de polarització que s'entrecrua. En aquest sentit, s'observa un eix relacionat amb l'estructura de les llars: persones joves o persones adultes joves amb estudis davant una majoria de dones grans amb baix nivell educatiu, de manera que les parelles amb fills/filles tenen poca presència a la ciutat. Un segon eix fa referència a la situació de les dones respecte al mercat laboral i les seves condicions laborals: dones ben posicionades laboralment com a treballadores de les administracions públiques, sectors educatius o sanitaris que gaudeixen de millors condicions en termes de salaris, contractació i jornada davant de dones ocupades en sectors considerats de baixa qualificació, com l'hoteleria i el treball domèstic, on la situació salarial, de contractació i de jornada és pitjor. En segon lloc, les dades sobre ocupació i lloc de residència assenyalen que més de 180.000 dones viuen fora de la ciutat i entren cada dia per treballar-hi. Una realitat que, combinada amb la poca presència de llars amb criatures a la ciutat, convida a pensar en un volum de dones ocupades a Barcelona que resideixen fora de la ciutat amb parella i criatures. Una part d'aquestes tindrien una situació laboral favorable a la mobilitat quotidiana, tant pel que fa als ingressos com a les condicions, que els permetria compaginar responsabi-

litats laborals, domèstiques i familiars. D'altra banda, hi hauria un conjunt de dones ocupades en sectors precaris i amb pitjors condicions en termes d'horaris i jornades que, o bé estarien forçades a viure a la ciutat i/o no haurien de fer-se càrrec de bona part de les tasques de treball domèstic i de cura. En la mesura que aquests llocs de treball tenen pitjors salaris i, alhora, Barcelona presenta un elevat preu respecte els béns i serveis necessaris per a la vida, es dibuixa un altre escenari polaritzat: d'una banda, dones amb responsabilitats familiars i millors posicions laborals que viuen fora de la ciutat i, de l'altra, dones que ateses les seves condicions laborals es veuen forçades a viure en habitatges petits i/o compartint espais amb altres famílies dins de la ciutat. És a dir, la precarietat laboral les converteix en treballadores pobres que tenen dificultats materials per poder accedir a habitatges dignes. Al retrat esbossat de la feminització de la pobresa segons les condicions laborals caldria afegir-hi perfils més vulnerables, com ara el de les dones grans o les dones immigrades amb baix nivell d'estudis que, sovint, queden al marge dels circuits oficials per cercar feina.

Més enllà de la polarització del col·lectiu de dones a la ciutat de Barcelona, en termes generals la situació laboral femenina és millor que als altres territoris, per bé que les desigualtats de gènere persisteixen dins del mercat de treball, sovint de manera invisible. Algunes de les tendències observades posen de manifest l'augment de l'activitat i l'ocupació femenines atesa una estructura productiva que resisteix millor la sotragada de la crisi. Si bé cal precisar que els sectors on més creix l'ocupació (hoteleria, serveis auxiliars...) coincideixen amb els que presenten pitjors condicions laborals en termes de salaris, tipus de jornada o contractació. Contràriament, als sectors amb millors condicions laborals, com ara les activitats professionals, tècniques o administració pública, l'ocupació s'ha estancat o ha disminuït. Tot plegat dibuixa una ciutat on les dones amb millors posicions laborals perden pes, mentre augmenta la presència de les ocupacions amb condicions laborals més dolentes. Amb tot, però, s'observa que la temporalitat, la parcialitat i la bretxa salarial tenen menys incidència en comparació amb altres territoris, tendència que, lluny de convidar a una lectura positiva, s'ha de relacionar amb l'efecte que produeix el volum d'ocupació qualificada i el fet que aquests sectors són els que resisteixen millor la destrucció d'ocupació arran de la crisi. És a dir, en un context advers els llocs de treball que desapareixen abans són els més precaris i inestables.

Finalment, la invisibilitat està molt relacionada amb l'atur, una absència total. En aquest sentit, també cal destacar l'especificitat de la ciutat, així com els límits estadístics de les dades disponibles. D'una banda, l'especificitat de Barcelona amb relació a la resta d'àmbits territorials posa de manifest unes taxes d'atur més reduïdes, tant per a homes com per a dones. En coherència amb les taxes més elevades d'activitat i ocupació registrades a la ciutat, la taxa d'atur és més baixa, comparativament, i re-

flecteix el paper de Barcelona com a motor econòmic que ha suportat millor l'impacte de la crisi gràcies a la diversificació sectorial del seu mercat laboral. La diversificació econòmica implica menys afectació de l'ocupació davant el declivi dels sectors (masculinitzats) més perjudicats per la crisi i, alhora, una oferta d'ocupació més gran que en altres territoris amb una economia més sectorialitzada. És a dir, Barcelona ofereix més oportunitats per trobar ocupació en situació d'atur, malgrat que això suposi un canvi de sector econòmic per a la trajectòria laboral personal. Més enllà d'aquesta realitat, des de la perspectiva de gènere cal reflexionar sobre l'evolució de l'atur durant el període acumulat de crisi: a partir de 2008, l'atur masculí comença a situar-se per damunt del femení fins a 2014 on s'inverteix la tendència i les taxes d'atur masculines tornen a situar-se per sota de les femenines. Aquestes dades conviden a pensar que els patrons observats durant els anys més intensos de la crisi responen a una situació conjuntural, lluny de representar una transformació estructural del mercat de treball. Cal recordar que, tradicionalment, l'ocupació masculina s'ha recuperat abans que la femenina en els períodes de crisi, dels quals les dones sempre n'han sortit amb una situació laboral més precària i més càrrega de treball domèstic i de cura. Tot i els elements que comencen a apuntar en aquesta direcció, també és important tenir present que en aquelles llars on s'ha donat una situació d'inversió dels rols tradicionals de gènere arran de la crisi s'ha qüestionat l'ideal familiar de l'home guanyador de pa i la dona mestressa de casa. Un qüestionament que, sens dubte, facilita l'articulació de reivindicacions femenines sobre el treball. D'altra banda, cal tenir present el volum de població aturada que queda fora de les dades estadístiques i, per tant, del present estudi. És el cas de les persones aturades de llarga durada que s'han quedat sense dret a la prestació o de les persones, majoritàriament dones, que han entrat al mercat de treball i que declaren buscar feina però que no s'han registrat com a demandants d'ocupació en una oficina del servei públic. Entre altres raons, perquè aquests serveis públics no són percebuts com un instrument útil per trobar feina. Mentre que l'atur de llarga durada té rostre masculí a les dades oficials, la tolerància social respecte a la discontinuïtat i la informalitat de les trajectòries laborals de les dones (atesa la responsabilitat del treball domèstic i de cura) invisibilitza estadísticament l'atur femení. Així doncs, les dificultats estadístiques per captar aquests fenòmens amaguen una realitat més precària i propera a la pobresa que la reflectida per les dades oficials.

Anàlisi crítica de les dades. Propostes de millora

Al llarg d'aquest estudi s'han posat de manifest, d'una banda, les limitacions d'algunes de les dades disponibles tant pel que fa a les dimensions del que mesuren com a la mostra poblacional de la qual parteixen i, de l'altra, la inexistència d'estadístiques sobre aspectes analítics clau per poder entendre el mercat de treball des de la perspectiva de gènere. En aquest sentit, s'han comentat els dèficits que representa, per exemple, una aproximació a la realitat laboral de les dones sense disposar de dades pròpies de la ciutat sobre segregació o de l'atur calculat a partir de l'EPA; la impossibilitat de poder afinar en condicions de partida significatives com l'origen o el nivell d'estudis, o la manca de dades sobre usos i distribució dels temps i les feines. En aquest apartat es fa una anàlisi crítica de les estadístiques disponibles per tal de formular una proposta orientada a millorar les limitacions dels indicadors existents i explicitar els indicadors d'interès per a futures anàlisis. Per dissenyar i planificar polítiques públiques orientades a la millora de les condicions de vida i el foment de la igualtat és del tot imprescindible disposar de dades que permetin analitzar la realitat social sobre la qual es vol intervenir.

Limitacions dels indicadors existents i indicadors d'interès per a futurs estudis

La cerca exhaustiva d'indicadors disponibles sobre la situació de les dones amb relació al treball a Barcelona ha posat en relleu importants mancances que limiten la possibilitat de fer una anàlisi en profunditat de la situació de les dones dins el mercat de treball i, especialment, pel que fa a la seva presència en el treball domèstic i de cura o les seves condicions de vida. Les principals limitacions de les dades que s'han posat en relleu en l'elaboració d'aquest estudi es poden sintetitzar en els punts següents:

- 1) Absència de dades relatives al treball domèstic i de cura.
- 2) Limitacions de les dades disponibles relatives a la situació al mercat de treball.
- 3) Absència de dades relatives a la relació entre presència al mercat de treball i el treball domèstic i de cura.
- 4) Absència de dades relatives a la llar.
- 5) Limitacions de les dades sobre condicions de vida.

Dades relatives al treball domèstic i de cura

La principal mancança de les dades disponible és que se centren exclusivament en la dimensió productiva del treball, és a dir, en allò que s'esdevé dins del mercat de

treball, mentre que no hi ha dades disponibles sobre la presència d'homes i dones en el treball domèstic i de cura. D'aquesta manera, tot i que la perspectiva analítica de l'informe té molt en compte la incidència de la interrelació entre ambdues esferes, els límits estadístics han obligat a limitar l'anàlisi a la dimensió de la participació laboral.

Per aquesta raó, amb vista a futurs estudis caldria disposar d'indicadors relatius a les presències d'homes i dones en el treball domèstic i de cura a partir dels quals analitzar les relacions de gènere i les interrelacions amb el mercat laboral. Per a aquest tipus d'anàlisis resulten especialment adequades les dades d'usos del temps de manera que es podria valorar una ampliació de la mostra de l'Encuesta de usos del tiempo elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística, si bé l'Institut d'Estadística de Catalunya ja va ampliar la mostra a l'edició 2010-2011 per tal de fer-la representativa en l'àmbit català. En aquest sentit, es podria pensar en una ampliació de la mostra representativa per a Barcelona que, a més, garantis l'estratificació interna necessària per estudiar els col·lectius més vulnerables com ara la població jove o la població immigrant.

D'altra banda, cal tenir en compte que l'Enquesta de salut de Barcelona 2016 ha inclòs una sèrie d'indicadors relatius a l'àmbit domèstic que es podrien valorar com una alternativa, tot i que menys idònia, per a futures anàlisis. En concret, un dels blocs del qüestionari conté tota una sèrie de preguntes rellevants per a l'anàlisi com, per exemple, quina persona s'ocupa principalment de les tasques de la llar, l'externalització del treball domèstic, les hores dedicades al treball domèstic o la cura de persones dependents i les hores dedicades.

Dades disponibles relatives al mercat de treball

Malgrat que les dades disponibles fan referència, exclusivament, a l'esfera del mercat de treball, en moltes ocasions aquestes tampoc resulten les més idònies i pertinents per a l'anàlisi. D'una banda, alguns indicadors que podrien resultar d'interès no estan disponibles i, de l'altra, les que es publiquen no estan desagregades per sexe o dificulten l'estudi de col·lectius concrets a partir de l'encreuament amb tres o més variables estructurals. A continuació es detallen alguns aspectes que resultarien clau en futures anàlisis i que es podrien obtenir, principalment, a través d'una ampliació de la mostra de l'EPA que garantis l'estratificació interna necessària per captar els col·lectius que acostumen a quedar infrarepresentats. De nou, una part important d'aquests indicadors també s'inclouen en el qüestionari de l'Enquesta de salut de Barcelona 2016, per bé que caldria conèixer les característiques d'estratificació de la seva mostra.

-**Situació respecte al mercat de treball.** Seria rellevant poder distingir entre diverses situacions d'activitat i inactivitat amb relació al mercat de treball (ocupació, baixa, atur amb o sense subsidi, dedicació a tasques domèstiques i de cura, estudis,

incapacitat permanent, jubilació per tipus), desagregades per sexe. En concret, pel que fa a les situacions d'inactivitats, seria rellevant poder encreuar les dades per sexe i edat, sexe i nivell d'estudis, sexe i nacionalitat, i sexe i districte, amb l'objectiu de detectar en quins contextos i grups socials són més freqüents determinades situacions d'inactivitat, amb especial interès en la inactivitat per dedicació al treball domèstic i de cura. També resultaria rellevant poder estudiar, des d'una perspectiva de gènere, la incidència de determinades situacions laborals (baixes, atur sense subsidi). Informació inclosa a l'Enquesta de salut de Barcelona 2016 (ES 2016).

-Situació respecte a l'ocupació (assalariat, funcionari, empresari, autònom, tipus de contracte i durada) desagregada per sexe i nivell d'estudis, nacionalitat i edat. Informació inclosa a l'ES 2016.

-Activitat, ocupació i atur. Només es disposa d'aquesta informació encreuada per sexe. Seria important disposar de les dades d'activitat, ocupació i atur encreuades per variables sociodemogràfiques i socioeconòmiques clau (sexe i edat, sexe i nacionalitat, sexe i nivell d'estudis, sexe i sector d'activitat). Poder disposar, addicionalment, d'aquesta informació desagregada per districte permetria una identificació més afinada de perfils socials en risc de vulnerabilitat de cara a planificar intervencions. En concret, seria especialment important poder disposar de dades d'atur procedents d'enquesta, atesa la important infrarepresentació d'aquests col·lectius que es produeix quan s'analitzen dades d'atur registral, com s'ha assenyalat.

-Durada del període d'atur, per sexe. La durada de l'atur té un impacte diferencial per raó de gènere, sovint vinculat a l'associació d'aquesta situació amb l'assumpció de les càrregues reproductives majoritàriament per part de les dones. Aquesta dada actualment només es troba disponible sobre la base de l'atur registral. Seria important disposar d'aquesta informació desagregada territorialment a fi de poder identificar les bosses d'atur de llarga durada, més vinculades al risc de pobresa. Informació inclosa a l'ES 2016.

-Afil·liació a la Seguretat Social per règim i sexe. Només hi ha disponibles les dades d'afiliació global a la Seguretat Social per sexe, però seria rellevant tenir-les desagregades per règim i sexe, en la mesura que els homes i les dones tenen una presència diferent en els diversos règims en funció de les seves condicions laborals.

-Població resident i població treballadora. A l'apartat de contextualització de l'informe s'ha constatat la importància de la mobilitat en termes laborals que caracteritza la ciutat. Tanmateix, només es disposa de les xifres globals desagregades per sexes de persones residents i no residents que treballen a Barcelona. Seria important disposar, com a mínim, de la informació desagregada per sexe i activitat econòmica.

-Ocupació per sector d'activitat i grups ocupacionals desagregada per sexe. Aquestes dades, només disponibles actualment per a Catalunya, haurien de permetre abordar la qüestió de la segregació vertical i horitzontal. De forma alternativa, l'ES 2016 pregunta per l'activitat de l'empresa i pel tipus de feina desenvolupat per aquesta.

-Situació de pluriocupació. Informació inclosa a l'ES 2016.

-Temporalitat. No es disposa de la taxa de temporalitat de les persones ocupades segons el sexe, només hi ha dades de contractació mensual per tipus de contracte. També seria rellevant disposar de la durada mitjana del contracte per sexe, ja que reflecteix millor la dimensió d'una temporalitat que s'aguditza en el context actual i es consolida com una norma del mercat de treball. O bé, per exemple, del nombre de contractes que s'ha tingut durant els últims 12 mesos. Aquesta darrera informació es troba inclosa a l'ES 2016.

-Jornada. Si bé es disposa d'informació de la població ocupada a temps complet i a temps parcial a Barcelona desagregada per sexe, es tracta d'una informació molt limitada sobre el que implica la distribució del temps de treball remunerat. L'ES 2016 inclou informació rellevant en aquest sentit: tipus de jornada (partida, continuada, matí, tarda, nit, torns, irregular), nombre d'hores treballades, hores que es voldria treballar, desagregades per sexe.

-Condicions de treball. A banda d'analitzar les desigualtats de gènere relatives a les condicions laborals objectives és important conèixer-ne les valoracions subjectives. En aquest sentit, resultaria rellevant poder disposar d'una sèrie d'indicadors sobre les condicions de treball desagregades per sexe com ara: soroll, il·luminació, pes, tasques monòtones o repetitives, autonomia, intensitat, estrès, satisfacció amb les condicions de treball, com també la compaginació amb les responsabilitats domèstiques i de cura (l'ES 2016 inclou informació rellevant sobre alguns d'aquests aspectes). Aquestes dades serien la base per analitzar els riscos psicosocials del lloc de treball atesa la importància de conèixer l'impacte de l'ocupació en la salut des de la perspectiva de gènere.

-Responsabilitat laboral i responsabilitat domèstica i de cura. Alguns indicadors relatius a la participació en el mercat de treball desagregats per sexe poden resultar útils per analitzar la relació entre les presències i les absències a l'esfera laboral i la del treball domèstic i familiar. Alguns d'aquests indicadors s'inclouen dins el qüestionari de l'ES2016 o de l'EPA: persones aturades que anteriorment han estat ocupades, motius per deixar la feina (entre els quals, diferents tipus de càrregues familiars), motius per tenir un contracte a temps parcial (incloent-hi diferents tipus de càrregues) o dificultats per compatibilitzar vida laboral amb el treball domèstic i familiar.

Dades relatives a la llar

Els estudis sobre la participació laboral de les dones analitzen habitualment dades relatives als individus, és a dir, comparen homes i dones com a col·lectius. A vegades, aquests enfocaments analítics només responen al tipus d'informació disponible, com és el cas d'aquest estudi. No obstant això, poder disposar de dades a escala de llar sobre la participació dels membres que l'integren a les esferes laborals i domèstiques resulta de gran interès perquè permet aprofundir en les relacions entre les presències i les absències dels cònjuges en els dos àmbits. Aquest tipus d'informació es podria obtenir a través de l'Encuesta de usos del tiempo amb una mostra ampliada. Alternativament, l'ES 2016 disposa d'algunes informacions rellevants en aquest sentit, les ja esmentades a l'apartat relatiu al treball domèstic i de cura, i també hauria de permetre reconstruir la situació dels membres de la parella amb relació al mercat laboral atès que es tracta d'una enquesta de llars que pregunta per la situació del cònjuge. Encreuar aquesta informació amb variables com l'edat, el nivell d'estudis, la nacionalitat, el districte o els ingressos aportaria una evidència empírica d'un valor fonamental per a la implementació de polítiques públiques en l'àmbit municipal. Una tercera opció que s'hauria de valorar seria la nova edició de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població elaborada conjuntament per l'IERMB i IDESCAT, que es troba en fase de realització.

Dades sobre condicions de vida

Les dades disponibles sobre condicions de vida es limiten a les principals fonts de renda, salaris i pensions. Això no obstant, tal com s'ha assenyalat, aquestes no esgoten les fonts de renda possibles, ni són directament indicatives de les condicions de vida de la població. Així mateix, els indicadors disponibles relatius als salaris i les pensions presenten altres tipus de limitacions. En aquest sentit seria important complementar l'anàlisi amb una sèrie d'indicadors addicionals que es detallen a continuació. Pel que fa les fonts estadístiques, a banda d'ampliar els dèficits mostrals de les existents, caldria valorar la possibilitat d'utilitzar dues enquestes en vies de realització: l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població elaborada per IERMB juntament IDESCAT, així com l'Enquesta d'usuaris dels serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona.

-Indicadors de distribució del salari. Els salaris mitjans poden amagar realitats més o menys desiguals, raó per la qual és important complementar aquest tipus d'informació amb indicadors de la distribució del salari com ara: el percentatge d'homes/dones en decils de la distribució del salari, el valor del salari dels decils de la distribució d'homes i dones o el percentatge d'homes i de dones que perceben un salari entre 0 i 1, 1 i 2, 2 i 3, 3 i 4 SMI. Si les dades sobre salaris publicades

pel Departament d'Estadística de l'Ajuntament són fruit de l'elaboració per part del Gabinet Tècnic de Programació, a partir de la mostra contínua de vides laborals de l'INSS, s'entén que aquesta base de dades també hauria de permetre calcular aquests altres indicadors.

-Ingressos. Seria important poder disposar d'indicadors d'ingressos, tant individuals com de llar, desagregats per sexe. L'ES 2016 inclou aquesta informació al qüestionari, cosa que permetria calcular risc de pobresa individual, risc de pobresa de persones ocupades, risc de pobresa de les llars i risc de pobresa de llars amb menors. En la mesura que aquesta informació es pogués encreuar amb informació de distribució territorial i altres característiques, permetria afinar els perfils de llars més vulnerables.

Pensions no contributives per tipus de pensió i sexe. Es tracta d'una dada rellevant perquè les dones són les principals receptors d'aquest tipus de prestació que es troba estretament relacionada amb el risc de pobresa en la vellesa. Les estadístiques bàsiques de món laboral elaborades per l'Ajuntament de Barcelona inclouen dades de beneficiaris i d'import mitjà, però no es troben desagregades per sexe. A l'Observatori de districtes es donen dades del nombre beneficiaris, però sense especificar-ne el sexe i l'import mitjà. Seria interessant poder disposar de les dades de beneficiaris amb import, per sexe i, en la mesura del possible, de distribució territorial.

-Prestacions. Per tal de disposar d'una radiografia més exhaustiva de les diferents fonts de renda seria important disposar de les dades relatives als beneficiaris i els imports mitjans de les prestacions d'atur (contributiva, assistencial) i la renda mínima d'inserció, desagregades per sexe. Les dades bàsiques de món laboral de l'Ajuntament de Barcelona inclouen informació sobre beneficiaris i import mitjà de les prestacions d'atur, però no per sexe ni districte. A l'Observatori de districtes es donen dades de beneficiaris del PIRMI sense desagregar-les per sexe.

-Altres indicadors de condicions de vida. Com a indicadors complementaris seria important valorar la introducció d'indicadors no monetaris de condicions de vida.

Altres indicadors

-Mobilitat en dia feiner. Es publiquen dades provinents de l'Enquesta de mobilitat en dia feiner, però no estan desagregades per sexe. En la mesura que la mobilitat quotidiana té una dimensió de gènere, aquest tipus de dades podrien aportar una perspectiva interessant que complementés l'anàlisi de les qüestions relatives al temps de treball remunerat i no remunerat i a les dificultats d'articular-los. En última instància, aquestes dades permetrien aprofundir en els usos i els moviments de l'espai dins de la ciutat.

Potencialitats de possibles aproximacions de caràcter qualitatiu

La perspectiva qualitativa és imprescindible per aproximar-se empíricament a la situació de les dones dins del mercat de treball des de la perspectiva de gènere. Bàsicament, perquè permet captar la magnitud, la intensitat i l'evolució dels fenòmens caracteritzant-los des d'un punt de vista estructural. En aquest sentit, les dades estadístiques són la base per a l'anàlisi del canvi social, si bé tenen certes limitacions per copsar la complexitat de la realitat social. Per aquesta raó és recomanable complementar les aproximacions quantitatives amb aproximacions qualitatives. Les estratègies metodològiques mixtes es defineixen en funció de l'objecte d'estudi i la perspectiva teòrica. Aquest informe formula una proposta per analitzar la relació de les dones amb el treball a partir de tres idees clau: posar en relació l'àmbit laboral amb l'àmbit domèstic, conèixer com es transformen les desigualtats de gènere en el mercat de treball i explicitar les diferències que hi ha dins del mateix col·lectiu de dones. Per tal d'abordar aquest objecte d'estudi en tota la complexitat que presenta i superar les mancances estadístiques tindria un gran potencial heurístic complementar l'anàlisi quantitativa amb una aproximació de caràcter qualitatiu.

Les dades estadístiques no parlen per si soles, de manera que, més enllà de les interpretacions analítiques, resulta de gran interès conèixer les trajectòries que hi darrere dels patrons de comportament detectats, així com els discursos, els imaginaris i les representacions de les persones que en són protagonistes. En aquest sentit, es planteja la idoneïtat de portar a terme un estudi de caràcter qualitatiu sobre les trajectòries laborals femenines a la ciutat de Barcelona. La reconstrucció dels itineraris seguits a partir de les condicions materials d'existència permetria conèixer amb més profunditat els diversos perfils de les dones que treballen i/o viuen a la ciutat i, per tant, un millor disseny de les polítiques segons l'especificitat de cada col·lectiu. La situació de vulnerabilitat de les dones immigrants que viuen atrapades en la precarietat de la segregació horitzontal no necessita el mateix tipus d'intervenció que la situació de les dones empresàries que topen amb el sostre de vidre de la segregació vertical. De la mateixa manera que conèixer els motius que porten les dones majors de 45 anys a entrar al mercat laboral en un context de crisi pot aportar elements per intervenir a favor de la coresponsabilitat de totes les feines. O bé, aprofundir en les estratègies de les dones més joves pot permetre conèixer una mica més l'abast del canvi generacional en els rols tradicionals de gènere sense deixar de considerar les diferències relacionades amb el cicle vital.

Recomanacions per a la intervenció

El balanç sobre la situació de les dones al mercat de treball de Barcelona és agre-dolç. La presència femenina en l'àmbit productiu ha augmentat al llarg dels darrers anys i les dones han resistit, millor que els homes, la crisi de l'ocupació. Tanmateix, les desigualtats respecte als homes no desapareixen sinó que persisteixen en forma de segregació laboral, temporalitat, parcialitat i bretxa salarial. Per bé que aquestes condicions precàries no afecten de la mateixa manera tot el col·lectiu de dones ja que la vulnerabilitat femenina està relacionada amb l'edat, el nivell d'estudis, l'origen i el sector d'ocupació. De manera que les dones joves (i els homes joves), les majors de 55 anys, les que treballen en sectors considerats menys qualificats, les que tenen baix nivell educatiu i les d'origen immigrant són les més vulnerables.

A partir de la realitat descrita i atenent a l'Estratègia contra la Feminització de la Pobresa i la Precarietat a Barcelona 2016-2024, es poden formular un conjunt de recomanacions per al disseny i la planificació de les polítiques públiques orientades a fomentar la igualtat d'oportunitats entre gèneres i a lluitar contra la feminització de la pobresa. El principal objectiu de l'estratègia esmentada és reduir la pobresa femi-nina a partir d'una acció municipal que posi l'accent tant en les arrels del procés de feminització de la pobresa i de la precarietat com en els instruments i les mesures per combatre'n els aspectes més estructurals. Si bé es cert que les situacions de precarietat i vulnerabilitat poden tenir els seu fonament en el treball remunerat, també cal pensar que aquestes situacions van més enllà d'aquest. Per aquesta raó es dibuixen quatre línies d'actuació que es complementen entre si en la mesura que la transversa-litat esdevé condició necessària perquè tinguin èxit. Tal com preveu l'Estratègia contra la Feminització de la Pobresa i la Precarietat a Barcelona 2016-2024, es vol superar el caràcter assistencial i puntual d'algunes mesures ja existents per tal d'apuntar la necessitat d'intervencions de més abast i caràcter estructural. En primer lloc, s'apunta la millora de les condicions de vida com l'horitzó comú del conjunt de propostes. En segon lloc, es fa referència a les absències laborals en forma d'inactivitat i atur, és a dir, a la necessitat de fomentar l'entrada i l'ocupabilitat de dones al mercat de treball, sobretot, d'aquelles que es troben en situació de pobresa o exclusió social. En tercer lloc, en termes de presència laboral, s'assenyala la millora de les condicions de treball del conjunt de dones ocupades. Finalment, es posa de manifest la impossibilitat de canviar els patrons i les tendències del mercat laboral sense revisar la distribució dels temps i els treballs propis de l'àmbit domèstic. Malgrat que les dades disponibles no han permès abordar la situació laboral de les dones a la ciutat amb relació a les responsabilitats del treball domèstic i de cura, cal recordar que bona part de les des-

igualtats existents dins del mercat laboral representen l'altra cara de les desigualtats que hi ha dins de les llars.

Millorar les condicions de vida

La accions polítiques sobre les condicions de vida han de preveure, necessàriament, plans integrals d'actuació que permetin millorar les condicions de treball alhora que garanteixen i faciliten l'accés als béns i serveis bàsics per a la vida quotidiana:

- Facilitar l'accés a habitatges de protecció social als col·lectius en situació de vulnerabilitat a través d'una oferta pública d'habitatge redistribuïda al conjunt de la ciutat per tal d'evitar la segregació territorial.
- Garantir un sistema públic de beques menjador que assegurí una dieta equilibrada als infants i, alhora, ofereixi disponibilitat temporal per cercar feina a les mares que es troben en situació de vulnerabilitat.

Revertir la inactivitat i l'atur

Les dones que entren i surten del mercat laboral, que treballen en la invisibilitat de l'economia submergida o estan a l'atur formen part dels col·lectius més vulnerables en la mesura que queden fora dels circuits oficials de protecció social. Es tracta, en bona mesura, de dones grans, dones amb baix nivell educatiu i dones immigrades.

- Elaborar estudis de caràcter qualitatiu que permetin conèixer les trajectòries laborals informals dels diferents col·lectius de dones que es troben en situació de vulnerabilitat, risc d'exclusió social o pobresa per tal de poder dissenyar accions específiques segons les seves condicions de vida.
- Pensar els serveis d'ocupació des de la proximitat a les persones i la quotidianitat de la ciutat. Es tractaria d'acostar aquests serveis als barris i espais on es concentren els col·lectius amb risc de pobresa i exclusió social i potenciar experiències comunitàries de barri en la línia del projecte Radars de l'Ajuntament de Barcelona. En aquest sentit, cal referenciar el Pla d'actuació de l'estratègia per a l'ocupació de Barcelona 2016-2020, on es proposa tant la creació d'un model d'oficina local d'ocupació com l'impuls d'una xarxa d'oficines locals d'ocupació.
- Aflorar bona part de l'economia submergida en serveis a les persones a través d'iniciatives públiques i privades que l'afavoreixin en col·laboració amb la comunitat. En la línia del que apunta l'Estratègia contra la Feminització de la Pobresa i la Precarietat 2016-2024, cal dissenyar estratègies conjuntes entre l'acció pública de l'Ajuntament i l'acció comunitària per fer visibles els treballs informals i avançar en el seu reconeixement econòmic i social.

Millorar les condicions laborals

Malgrat que les administracions locals no tenen capacitat legislativa en l'àmbit laboral, sí que tenen capacitat per contractar els serveis d'altres empreses i, per tant, poden exigir determinades condicions laborals com a garantia d'igualtat de gènere i qualitat del treball. En la línia del que recull la Guia de Contractació Pública Social de l'Ajuntament de Barcelona:

- Exigir que les empreses tinguin plans d'igualtat.
- Afavorir els contractes indefinits, les jornades completes i els horaris regulars.
- Aplicar quotes de gènere en les direccions i els llocs de responsabilitat.
- Garantir la transparència en les possibilitats de promoció laboral, sobretot, en les categories considerades més baixes i especialment les feminitzades.

De la mateixa manera, es considera necessari donar continuïtat a altres accions contemplades a la Guia de Contractació Pública Social de l'Ajuntament de Barcelona:

- Tenir en compte els salaris de les persones contractades fent referència al sexe i les categories professionals.
- Considerar la paritat de gènere en els perfils i les categories professionals.
- Establir mesures contra l'assetjament sexual.
- Considerar les persones en situació de risc d'exclusió social incorporant-hi com a perfils prioritaris les dones víctimes de violència domèstica i les dones de famílies monoparentals.

Redistribuir els treballs per garantir la coresponsabilitat

La desigual distribució dels temps i les feines entre els homes i les dones té incidència directa en la situació que s'ocupa dins del mercat laboral en la mesura que condiciona les disponibilitats i les accessibilitats per accedir-hi i estar-s'hi. No hi haurà igualtat en l'àmbit laboral fins que no hi hagi igualtat en l'àmbit domèstic. Per aquesta raó, finalment, s'apunten un conjunt de propostes orientades a fomentar l'acostament dels homes a l'àmbit domèstic i facilitar la compaginació de les responsabilitats a totes les persones.

- Permisos parentals iguals i intransferibles.
- Reducció horària durant els períodes centrals de la cura, sense penalització en termes de cotitzacions.
- Flexibilització de la jornada laboral segons les necessitats de les persones treballadores i no només sobre la base de la lògica productiva.
- Afavorir les jornades contínues per fer visibles les altres feines que implica el temps de vida i facilitar la presència de les persones en altres espais propis de la vida quotidiana.

Bibliografía

- Becker, G. (1987). *Tratado sobre la Familia*. Madrid, Alianza Editorial.
- Benería, L. (1981). Reproducción, producción y división sexual del trabajo. *Mientras Tanto*, 6.
- Berheide C. W (2013) *The Sticky Floor*. A V. Smith (ed) *The Sociology of Work*. Thousand Oaks, CA, SAGE.
- Bettio, F., Simonazzi, A., i Villa, P. (2006). Change in care regimes and female migration: the 'care drain' in the Mediterranean. *Journal of European social policy*, 16(3), 271-285.
- Blanco, I., Nel-lo, O. i Brugué, Q. (2016). Barrios desfavorecidos ante la crisis: segregación urbana, innovación social y capacidad cívica” tiene una duración de dos años (2013-2015). Barcelona, IGOP.
- Borderías, C., Carrasco, C., Alemany, C. (eds) (1994). *Las mujeres y el trabajo. Rupturas conceptuales*. Madrid, FUHEM-Icaria.
- Borderías C. (2007). *Género y políticas del trabajo en la España contemporánea (1836-1936)*. Barcelona, Publicacions UB.
- Borràs V., Carrasquer P., Moreno S., Torns T. (2012). Trayectorias laborales y de vida: Una aproximación al modelo de empleo espanyol. *Inguruak Revista Vasca de Sociología y Ciencia Política*, 51-52.
- Campos, J., Ronda-Pérez, E., Artazcoz L., Benavides, F. (2012). Desigualdades de género en salud laboral en España. *Gaceta Sanitaria* 26(4):343-351.
- Carrasco, C. i Mayordomo, M. (2000). Los modelos y estadísticas de empleo como construcción social: la encuesta de población activa y el sesgo de género. *Política y Sociedad*, 34, 101- 112.
- Carrasquer, P., Sánchez Mira, N., López, M. (2017). La intervención sobre la brecha salarial entre hombres y mujeres. Análisis de barreras institucionales, organizacionales y culturales. VI Congreso de la Red Española de Políticas Sociales. Sevilla, 16-17 de febrero de 2017.
- Cebrián, I. i Moreno, G. (2015a). The Effects of Gender Differences in Career Interruptions on the Gender Wage Gap in Spain. *Feminist Economics*, 21(4), 1-27.
- Cebrián, I. i Moreno, G. (2015b). Tiempo cotizado, ingresos salariales y sus consecuencias para las pensiones: diferencias por género al final de la vida laboral. *Cuadernos de Relaciones Laborales*, 33(2), 311-328.
- CES (2016). *La participación laboral de las mujeres en España*. Informe 05/2016.
- CESB (2016). *Treball a Barcelona*. Barcelona, CESB.
- Collins, R. (1989). *La sociedad credencialista*. Madrid, Akal.
- Durán, M. A. (1991). La conceptualización del trabajo en la sociedad contemporánea. *Economía y Sociología del Trabajo*, 13/14: 8-22.
- Gálvez Muñoz, L. i Rodríguez Modroño, P. (2011). La desigualdad de género en las crisis económicas. *Investigaciones Feministas*, 2, 113-132.
- González Gago, E. i Segales Kirzner, M. (2014). Women, Gender Equality and The Economic Crisis in Spain. A J. Rubery i M. Karamessini (Eds.), *Women and Austerity: The Economic Crisis and the Future of Gender Equality* (pp. 228-247). Oxon- New York, Routledge.
- Hochschild, A.R. (2001). *Las cadenas mundiales de afecto y asistencia y la plusvalía emocional*. A W. Hutton i A. Giddens (eds.) *En el límite: la vida en el capitalismo global*. Barcelona, Tusquets. pp. 187-208.

- Maruani, M. Rogerat, Ch. i Torns, T. (2000). Las nuevas fronteras de la desigualdad. Hombres y mujeres en el mercado de trabajo. Barcelona, Icaria.
- Miguélez, F. (coord.) (2014). Crisis, empleo e inmigración. Bellaterra, Edicions UAB.
- Moreno, S. (2008). Condicions de vida i hàbits de la població de Barcelona: una aproximació des de la perspectiva de gènere. Barcelona Societat, 17: 5-15.
- Moreno, S. (2009). Uso del tiempo, desigualdades sociales y ciclo de vida. Política y Sociedad, 46 (3):191-202.
- Moreno, S. (2015). The gendered division of housework time: Analysis of time use by type and daily frequency of household tasks. Time & Society, April (2).
- Moreno, S. (2016). Trabajo y tiempo: una controversia de género. A D. Casassas (ed.) Revertir el guión. Trabajos, derechos y libertad ante la contrarreforma del capitalismo. Madrid, Los Libros de la Catarata.
- Moreno, S. i López, P. (Pendent publicació). El impacto de la crisis en las trayectorias laborales de las mujeres inmigrantes en España. Cuadernos de Relaciones Laborales.
- Nash, M. (2010). Trabajadoras: un siglo de trabajo femenino en Cataluña (1900-200). Barcelona, Departament del Treball de la Generalitat de Catalunya.
- Pérez Orozco, A. (2006). Amenaza tormenta: la crisis de los cuidados y la reorganización del sistema económico. Revista de Economía Crítica 5: 7-37.
- Poveda, M. (2006). 'Los lunes al sol' o 'los lunes en casa'. Roles de género y vivencias del tiempo de desempleo. Cuadernos de Relaciones Laborales, 24(2): 85-110.
- Recio, C. (2013). El empleo en el sector de atención a las personas en España. Tesis doctoral, Departamento de Sociología, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Sánchez Mira, N. (2016a). La división social y sexual del trabajo en transformación. Tesis doctoral, Departamento de Sociología, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Sánchez Mira, N. (2016b). Los efectos de la crisis económica sobre la brecha salarial. Publicación de las Jornadas "Los salarios durante la crisis económica y su incidencia en el ASAC y los sistemas de solución de conflictos". Madrid, Consejo Económico y Social, 16 de noviembre de 2016.
- Sanchis Gómez, E. (2014). El paro hace daño. Sociología del trabajo, 81, 7-26.
- Sanchis Gómez, E. i Simó Noguera, C. (2014). Paro estimado y paro sociológico. Sistema, 2014, 236, 49-69.
- Sassen S. (1999). La ciudad global: Nueva York, Londres, Tokio. Buenos Aires EUDEBA.
- Serracant, P. (Coord.) (2013). Enquesta a la joventut de Catalunya 2012. Volum 1 i 2. Barcelona, Observatori de la Joventut de Catalunya.
- Solé, C., Parella, S., Cavalcanti, L., Terrones, A., i Ortega, E. (2007). El empresariado inmigrante en España. Fundació "La Caixa".
- Toharia, L. (1991). El paro femenino en España: algunos elementos para el análisis. Revista de economía y sociología del trabajo, 13-14, 74-87.
- Torns, T. (2001). Entre l'atur i el temps parcial: noves maneres per a una vella desigualtat. Revista Catalana de Sociologia, 15, 27-40.
- Torns, T. (1995). Mercado de trabajo y desigualdades de género. Cuadernos de Relaciones Laborales, 6, 81-92.

Torns, T., Carrasquer, P., Parella, S. i Recio, C. (2007). Les dones i el treball a Catalunya: mites i certeses. Barcelona, ICD.

Torns T., Borràs V. et al (2005). Estudi sociològic del col·lectiu de dones desocupades o inactives. Projecte Igualem. Bellaterra, Quit-UAB.

Torns, T.; Miguelez, F.; Borràs, V.; Moreno, S. i Recio, C. (2006). Noves organitzacions del temps de treball. Balanç d'actuacions a la Unió Europea. Barcelona, CESB-Ajuntament de Barcelona.

Torns, T., Carrasquer, P. i Romero, A. (1995). El perfil socio-laboral del paro femenino en España. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

Torns, T., Recio, C., Sánchez, N. i Trinidad, A. (2016). La brecha salarial: un indicador de las desigualdades de género en el mercado de trabajo. A Díaz, C i Simó-Noguera, C (Eds.), Brecha Salarial y Brecha de Cuidados (pp. 89-108). València, Tirant Lo Blanch.

Torns T., Carrasquer P., Moreno S. i Borràs V. (2013). Career Paths in Spain: Gendered division of Labour and Informal Employment. *Revue Interventions Économiques*, 47.

Annex. Taxa d'atur registral masculina i femenina per barris. Juny 2016

Dte.	Barri	Homes	Dones
I	El Raval	10,62	9,40
	El Gòtic	7,51	6,98
	La Barceloneta	9,47	9,98
	Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera	8,62	8,75
II	El Fort Pienc	5,70	6,62
	La Sagrada Família	6,14	6,63
	La Dreta de l'Eixample	4,81	5,42
	L'Antiga Esquerra de l'Eixample	5,53	5,68
	La Nova Esquerra de l'Eixample	6,08	6,40
	Sant Antoni	6,40	7,00
III	El Poble Sec - AEI Parc de Montjuïc	8,71	9,08
	La Marina del Prat Vermell - AEI Zona Franca	19,61	14,44
	La Marina de Port	8,92	10,36
	La Font de la Guatlla	9,43	9,02
	Hostafrancs	6,40	7,75
	La Bordeta	6,93	8,15
	Sants - Badal	5,70	6,85
	Sants	6,34	7,50
IV	Les Corts	6,36	7,09
	La Maternitat i Sant Ramon	6,17	7,25
	Pedralbes	2,85	3,62
V	Vallvidrera, el Tibidabo i les Planes	3,03	3,29
	Sarrià	3,06	3,53
	Les Tres Torres	3,76	3,73
	Sant Gervasi - la Bonanova	3,53	4,34
	Sant Gervasi - Galvany	3,82	4,07
	El Putxet i el Farró	5,25	5,82
VI	Vallcarca i els Penitents	6,12	7,14
	El Coll	5,10	5,84
	La Salut	6,24	7,04
	La Vila de Gràcia	6,11	6,58
	El Camp d'en Grassot i Gràcia Nova	6,23	6,68
VII	El Baix Guinardó	6,38	7,09
	Can Baró	6,13	7,41
	El Guinardó	7,29	8,12
	La Font d'en Fargues	8,68	10,28
	El Carmel	8,46	10,18

VII	La Teixonera	7,00	8,23
	Sant Genís dels Agudells	7,69	8,67
	Montbau	8,01	8,66
	La Vall d'Hebron	7,16	7,76
	La Clota	3,67	5,18
	Horta	9,10	10,14
VIII	Vilapicina i la Torre Llobeta	8,95	9,36
	Porta	8,90	9,82
	El Turó de la Peira	9,23	9,82
	Can Peguera	8,56	9,84
	La Guineueta	11,42	12,14
	Canyelles	11,14	12,11
	Les Roquetes	10,17	11,18
	Verdun	10,59	10,89
	La Prosperitat	9,55	10,55
	La Trinitat Nova	15,93	15,11
	Torre Baró	10,92	10,66
	Ciutat Meridiana	16,57	16,17
	Vallbona	14,62	14,46
IX	La Trinitat Vella	13,91	15,31
	Baró de Viver	6,51	9,84
	El Bon Pastor	7,71	11,50
	Sant Andreu	7,38	9,50
	La Sagrera	7,15	8,10
	El Congrés i els Indians	7,23	8,32
	Navas	6,96	8,18
X	El Camp de l'Arpa del Clot	7,88	8,20
	El Clot	6,99	8,35
	El Parc i la Llacuna del Poblenou	5,74	7,59
	La Vila Olímpica del Poblenou	6,18	7,33
	El Poblenou	5,98	7,63
	Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou	7,92	8,47
	El Besòs i el Maresme	9,73	12,12
	Provençals del Poblenou	7,15	8,80
	Sant Martí de Provençals	8,70	10,62
	La Verneda i la Pau	9,09	10,96
Mitjana ciutat		7,27	7,98

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de fonts diverses: per a les dades d'atur registral, elaboració del Departament d'Estadística a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Generalitat de Catalunya (estimació a partir de dades de codis postals); per a les dades de població, Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona, lectura del Padró Municipal d'Habitants a 1 gener 2016.

Amb la col·laboració

**Ajuntament
de Barcelona**